

Gozdarski vestnik

09/96

**Ljubljana
Slovenija**

385 Uvodnik

386 Pozdravna nagovora na posvetovanju

388 Dušan Mlinšek
Temelji ekosistemskega gospodarstva
The Foundation of Ecosystem Forestry

403 Dušan Ogrin
Strategija varstva krajine v Sloveniji
Landscape Protection Strategy in Slovenia

407 Baldomir Svetličič
Vloga gozdov v zasnovi strategije varstva narave v Sloveniji
The Role of Forests within the Concept of Nature Protection Strategy in Slovenia

416 Janez Marušič
Metodologija načrtovanja gozdne krajine – nekatera teoretična izhodišča
The Methodology of Forest Landscape Planning – some Theoretical Concepts

425 Janez Pogačnik
Zasnova gozdne krajine na državni ravni

441 Sašo Golob
Zakon o gozdovih in urejanje prostora
Forest Act and Land Use Planning (in Slovenia)

447 Živan Veselič
Sodelovanje Zavoda za gozdove Slovenije pri urejanju prostora
Cooperation of the Slovenia Forest Service in Spatial Planning

451 Marko Kovač
Prostorski vidiki gozdarskega načrtovanja – primer Slovenije in Švice
Environmental Aspects of Forest Planning – Examples of Slovenia and Switzerland

456 Breda Ogorelec
Gozdovi in urbanistično načrtovanje
Forests and Town Planning

460 Anton Prosen
Načrtovanje razvoja podeželja
The Planning of Countryside's Development

465 Robert Robek
Presoje vplivov na okolje pri načrtovanju gozdnih prometnic
Environmental Impacts Procedures in Forest Land Access Development

Gozdarski vestnik

SLOVENSKA STROKOVNA REVILJA ZA GOZDARSTVO
SLOVENIAN JOURNAL OF FORESTRY

Ustanovitelj in izdajatelj:
Zveza gozdarskih društev Slovenije

Uredniški svet

mag. Mitja Čimperšek, Hubert Dolinšek,
mag. Aleksander Golob, mag. Dušan Jurc,
Marko Krnec, Iztok Koren, dr. Boštjan
Košir, Jure Marenče, Miran Orožim,
mag. Dušan Robič, Danilo Škulj

Uredniški odbor

dr. Boštjan Anko, dr. Franc Batič,
dr. Dušan Mlinšek,
mag. Živan Veselič

Odgovorni urednik

mag. Živan Veselič, dipl. inž. gozd.

Tehnični urednik

Aleksander Leben

Lektor

Darinka Petkovšek

Dokumentacijska obdelava

Teja-Cvetka Koler

Uredništvo in uprava

Editors address
SLO 1000 Ljubljana
Večna pot 2

Žiro račun – Cur. ac.
ZDIT GL Slovenije
Ljubljana, Večna pot 2
50101-678-48407

Letno izide 10 številk
10 Issues per year

Letna individualna naročnina 3.600 SIT
za dijake in študente 2.000 SIT

Posamezna številka 500 SIT

Letna naročnina za inozemstvo 40 USD

Izhajanje revije podpira Ministrstvo za kmetijstvo,
gozdarstvo in prehrano

Na podlagi Zakona o prometnem davku (Ur. list
RS, št. 4/92) je Ministrstvo za informiranje mne-
nja, da je strokovna revija GOZDARSKI VESTNIK
proizvod informativnega značaja iz 13. točke
tarifne številke 3, za katere se plačuje davek od
prometa proizvodov po stopnji 5%.

Tisk: Tiskarna Tone Tomšič, Ljubljana

Poština plačana pri pošti 1102 Ljubljana

Načrtovanje gozdnega prostora

Prostor postaja vse bolj iskana »dobrina«, zato postaja vse pomembnejše tudi načrtovanje rabe prostora. To sem nekajkrat poudaril že tudi na tem mestu.

Zakon o gozdovih je z nekaj določbami v zvezi s prostorskimi deli gozdnogospodarskih načrtov namenil gozdarstvu pri prostorskem načrtovanju v gozdnem prostoru osrednjo vlogo, v gozdni prostor pa je (pre-malo določno) vključil tudi negozdna zemljišča. To ni usklajeno s trenutno zakonodajo na področju urejanja prostora, močno prek roba pa je seglo tudi nekaterim strokam, ki jim je urejanje prostora temeljna dejavnost.
Posvetovanje

Večnamenski gozd in urejanje gozdnega prostora,

ki ga je Zveza gozdarskih društev Slovenije organizirala v juniju 1997, je bilo namenjeno celoviti osvetlitvi problematike prostorskega načrtovanja in mestu gozdarstva v njem. Iz referatov, ki jih v celoti objavljamo v tem zvezku naše revije, so razvidni temeljni problemi prostorskega načrtovanja ter različni pogledi na prostorsko načrtovanje. Takšna inventura in izmenjava mnenj sta koristen prispevek k rešitvi spornih vprašanj, rešitev zakonskih neskladij in celovita ure-ditev prostorskega načrtovanja pa bodo zahtevali še veliko medresorskih usklajevanj.

Urednik

Večnamenski gozd in prostorsko načrtovanje

Nagovor ob posvetu

Spoštovani gospe in gospodje, kolegice in kolegi, pristrčno pozdravljeni v imenu ministra dr. Osterca, ki se, žal zaradi neodložljivih obveznosti ni mogel udeležiti otvoritve tega pomembnega posveta. Lepo pozdravljeni seveda tudi v mojem imenu.

To posvetovanje sledi posvetovanjem, ki smo jih že imeli: gozdnogospodarsko načrtovanje, gozdarstvo in varstvo narave, o divjadi in lovstvu. Pomembno je še posebej zato, ker je prostorsko načrtovanje (prostorski deli gozdnogospodarskih načrtov) po zakonu o gozdovih tudi naša obveza.

Načrtovanje je v splošnem temeljni pripomoček ohranjanja in trajnostnega razvoja tako gozdov kot tudi vseh drugih obnovljivih naravnih virov ter krajine oziroma prostora kot celote.

Tradicija gozdarskega načrtovanja - po načelu trajnosti - je v Sloveniji med najdaljšimi v Evropi. Dve stoletji in četrta minili, odkar je bil izdelan (in sicer v Trnovskem gozdu) prvi znani gozdnogospodarski načrt, ki je temeljil na trajnosti donosov lesa tako v prostorskem kot tudi v časovnem pogledu (za naslednjih 100 let).

Pred sto leti se je v gozdovih visokega krasa razvila izvorna oblika gozdarskega načrtovanja po načelu trajnosti - slovenska kontrolna metoda. Prav slednja je omogočila načrtno malopovršinsko - trajnostno gospodarjenje z gozdovi, ki je pri nas prav tako uveljavljeno že sto let. V zadnjih nekaj desetletjih pa smo v gozdarstvu dosegli še več od tega, kar danes Evropa in svet pojmuje pod izrazom "trajnostno gospodarjenje oziroma trajnostni razvoj". Razvili smo t.i. sonaravno gospodarjenje z gozdovi na podlagi nege gozda oziroma kakovosti in ga tudi uzakonili. Posebej smo ga opredelili tudi v strategiji ter programu sonaravnega razvoja gozdov v Sloveniji. Razvili smo tudi sodobno gozdarsko načrtovanje na podlagi kontrolne metode. Gozdarji imamo zato bogate izkušnje na področju trajnostnega načrtovanja in ravnanja oziroma razvoja.

Zakon o gozdovih (1993) je prinesel novosti tudi v pogledu načrtovanja. Gozdno-

gospodarski načrti namreč morajo že od 1. 1. 1995 imeti tudi prostorske dele načrtov, ki se praviloma sprejemajo istočasno. Prostorske dele načrtov po zakonu pripravlja Zavod za gozdove Slovenije, sprejemajo pa se po predpisih o urejanju prostora. Minister, pristojen za gozdarstvo, v soglasju z ministrom, pristojnim za okolje in prostor, pa predpiše vsebino teh načrtov.

Ta vsebina, žal, še ni predpisana - pravilnik še ni pripravljen, veliko pa je še odprtih vprašanj predvsem zaradi tega, ker še nimamo novega zakona o urejanju prostora, pa tudi ne strategije prostorskega razvoja in prostorskega plana RS. Sistemi oziroma odnosi med ravnmi načrtovanja v prostoru oziroma v krajini, žal, še niso določeni. S stališča celovitosti in racionalnosti načrtovanja se bojimo, da bi bilo število ravnmi načrtovanja preveliko. Samo znotraj gozdov že imamo tri ravni gozdarskega (gozdnogospodarsko območje, enota, detajl) ter dve ravni (območje, enota) prostorskega načrtovanja. Zakon o gozdovih pa omogoča, da lahko prostorski deli gozdnogospodarskih načrtov postanejo tudi prostorski dokumenti.

Potrebno bo torej plodno medsebojno sodelovanje (namesto nasprotovanja) med našimi strokovnjaki ter strokovnjaki s področja urejanja krajine in prostora ter drugimi, da bi skupaj zagotovili ohranitev in trajnostni razvoj gozdov, gozdnate krajine ter celotnega prostora oziroma interesov in dejavnosti v njem. Ob tem pa si bo potrebno priznati, da sami - niti gozdarji, niti krajinci, niti prostorci - ne bomo zmogli dovolj kakovostno in racionalno načrtovati. Ključ je torej v prepotrebem sodelovanju.

Zato veliko pričakujem od današnjega posveta, v sicer vročem (pred)poletnem času in upam, da bodo vaši prispevki ter stališča in sklepi iz razprave pripomogli k temu, da čimprej začnemo uresničevati Zakon o gozdovih tudi na področju prostorskega načrtovanja.

Mag. Franc Ferlin
državni sekretar

Večnamenski gozd in urejanje gozdnega prostora

Nagovor ob posvetu

Spoštovani gospe in gospodje, v imenu Zavoda za gozdove Slovenije Vas prisrčno pozdravljam. Gozd pokriva prek polovico površine Republike Slovenije, predstavlja prostorsko rezervo in je najpomembnejša prvina naravnega okolja. Od obsega in načina poseganja v gozd in gozdni prostor je v veliki meri odvisna kvaliteta življenja prihodnjih generacij.

Za izdajo soglasij k dovoljenjem za posege v gozd in gozdni prostor je pristojen Zavod za gozdove Slovenije. Ustrezna merila za izdajo soglasij so še v pripravi, zato je v prehodnem obdobju še posebno pomembna vloga gozdarske stroke, v skladu z načeli varstva okolja in naravnih vrednot. Soglasje Zavoda za gozdove je potrebno dobiti tudi k dovoljenju za poseg v prostor za graditev objektov zunaj gozda, če je iz poročila o vplivih na okolje razvidno, da bi objekt ali posledice delovanja objekta negativno vplivali na gozdni ekosistem in funkcije gozdov.

V prihodnosti bo pri prostorskem načrtovanju potrebno izoblikovati ustrežnejša merila kot pomoč za usklajevanje interesov

različnih uporabnikov gozdnega prostora, tako na področju infrastrukture in urbanizacije kot tudi na področju kmetijstva. Potrebno bo določiti, katere od zaraščajočih se kmetijskih površin je smiselno prepustiti gozdu in katere so perspektivne za kmetijsko rabo. Zagotavljati je treba zelene pasove gozdov okoli naselij in jih zavarovati pred nadaljnimi posegi. Za posamezne gozdne predele je potrebno določiti poudarjenost posameznih funkcij gozdov. Nujna je izdelava podrobnejših meril za izdajo soglasij k dovoljenjem za posege v gozd in gozdni prostor in s tem povezanih krčitev gozdnih površin.

Prepričan sem, da bo to posvetovanje dalo pomemben prispevek k usklajevanju stališč za oblikovanje celovitega urejanja in planiranja gozdnega prostora. Veliko uspeha in novih spoznanj želim vsem udeležencem. Zvezi gozdarskih društev Slovenije, posebno njenemu predsedniku, gospodu mag. Francu Perku pa se zahvaljujem za pripravo in organizacijo posvetovanja s tako aktualno vsebino.

Primož Ilešič
Direktor ZGS

Temelji ekosistemskega gozdarstva

The Foundations of Ecosystem Forestry

Dušan MLINŠEK*

Izvleček

Mlinšek, D.: Temelji ekosistemskega gozdarstva. *Gozdarski vestnik*, št. 9/1996. V slovenščini s povzetkom v angleščini, cit. lit. 4.

Avtor razlaga o nujnosti, da Slovenija pri svojem razvoju posveti varstvu gozda, narave in okolja osrednjo pozornost. Navedeno utemeljuje s preteklimi izkušnjami pri ravnanju z gozdom in s stranpotmi sodobnega kmetijstva. Prikazane so potrebne usmeritve pri delu z gozdom in vso krajino.

Ključne besede: vloge gozda, nega gozda, krajina

Synopsis

Mlinšek, D.: The Foundations of Ecosystem Forestry. *Gozdarski vestnik*, No. 9/1996. In Slovene with a summary in English, lit. quot. 4.

The author points out that it is necessary that the protection of forest, nature and environment become the most important issues in Slovenian development. This standpoint is based on the experiences gained in dealing with the forest and the mistakes of modern agriculture. Directions to be followed in dealing with forest and entire landscape are presented.

Key words: forest functions, forest tending, landscape

Gozdarstvo Slovenije je tudi v zadnjih petdesetih letih doživljalo kaotične motnje, in vendar je zapustilo za sabo zavidanja vredno sled. To sled je treba upoštevati kot vodilo in izziv, da bo zdajšnja nova (kaotična) motnja pripomogla k vitalnosti stroke in nadaljnjemu izboljševanju slovenskega gozda.

EKOLOŠKA REFORMA SLOVENIJE KOT NAŠ KATEGORIČNI IMPERATIV – IZHODIŠČE IN VODILO

SLOVENIAN ECOLOGICAL REFORM – A CATEGORICAL IMPERATIVE – A CONCEPT AND GUIDELINE

V državi, kakršna je Slovenija, postaja kakovost življenja vse bolj sama po sebi razumljiva vrednota. Temeljna prvina odlične kakovosti življenja je neoporečno zdravje, življenjska zmogljivost; in tej še sledijo druge dobrine. Prvi pogoj za neoporečno zdravje so različna okolja, ki so med sabo organsko neločljivo povezana. Mednje so

dijo neoporečno naravno zunanje okolje, družbeno ali socialno, notranje, bivalno idr. Ni naključje, da je naravno okolje zapisano na prvem mestu. Od stopnje naravnosti okolja je odvisna zdravstvena raven vsega življenja in s tem tudi zdravje in kakovost življenja prebivalcev neke dežele. Za to potrebujemo ekološko reformo Slovenije, ki bo ustavila dozajšnje smeri denaturiranja na vseh območjih Slovenije. Izhodišče je vsekakor iskanje poti za vrnitev k naravi; k premostitvi vse večjega prepada med prebivalci Slovenije in pristno naravo; v spremenjenem dojemanju naravnih ekosistemov, kot so gozd, vodovja in druge naravne tvorbe. Pri tem prevzema gozdarstvo pomembno in zanimivo poslanstvo, kajti trajne kakovosti življenja ne more biti brez spoštovanja okolja.

ZA PRIHODNOST USPOSOBLJENO GOZDARSTVO – ZA PRIHODNOST USPOSOBLJENA SLOVENIJA

FORESTRY TRAINED FOR THE FUTURE – SLOVENIA TRAINED FOR THE FUTURE

Zdravo življenje bo mogoče le, če bomo ohranili zdravo Slovenijo. Okolje v Sloveniji

* Prof. dr. D. M., Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, Večna pot 83, 1000 Ljubljana, SLO

je mogoče ozdravit le z uveljavitvijo načel bio-etike. Prihodnji rodovi ne bodo vpraševali, kaj vse smo odpravili (npr.: jedrske elektrarne), temveč kaj smo storili z naravnim okoljem, še posebno z gozdom. S tistim gozdom, ki je še edini dokaj naraven in kot naravni laboratorij čedalje zanimivejši in pomembnejši za celostno dojetje življenja. In prav z gozdom bomo lahko pripomogli k drugačnemu razvoju, takšnemu, ki pospešuje uspešnejšo, tj. varčnejšo rabo materije in energije. Povedano drugače: k zmanjševanju entropije.

Tovrstna usmeritev je toliko pomembnejša zato, ker je Slovenija naraven koridor, poln nevarnosti, ki jih prinašajo novi izdelki neodgovorno vpeljanih tehnologij; te-ti so, prineseni na trg, v resnici nevaren potencialni odpadki, ki ga je treba onemogočiti z vsemi sredstvi. Prisiljeni bomo upoštevati življenjsko modrost, da bo človeštvo preživelo čas katastrof in se z novim rojstvom uspešno uprlo prirojenim, podzavestnim težnjam po smrti. Ni namreč nujno, da propade ves svet, kadar se zruši kaka do smrti podivjana in vsemogočna tehnološka ideologija.

Pri tem ne gre za nostalgijo po oživanju neponovljivega načina življenja iz preteklosti, temveč predvsem za nostalgično "hlastanje" za zdravim dihanjem. Pri tem ni toliko pomemben kruh temveč zdravo okolje z zdravim naravnim gozdom, ki edini zagotavlja zares kakovostno življenje v Sloveniji: gozd kot "barometer" zdrave rasti; kajti samo zdrav, naraven gozd je resničen odsev visoke kulture kake dežele.

Da bi to dosegli, ne smemo nasedati merilom zdajšnje družbe, niti se vdati njeni prisili, njenim smernicam in lažem, ki bolj kot kdaj koli doslej zaslužujejo človeštvo v svetovnih razmerjih po lažidemokratični poti, prek racionalizacije kot sopomenke za siromašenje; prek ogabnih živalskih farm; potratne gmotne porabe vse do uničevanja vrednot itn.

Dokaz, da se gozdarstvo ni podredilo tej usmeritvi, so dosežki stroke, ugotovitve v stroki sami in navsezadnje sami gozdovi Slovenije. Ti dokazi zagotavljajo, da stroka v Sloveniji tudi v prihodnje ne bo šla, kljub raznim poskusom nekaterih politikantskih analfabetov, po poti samomorilske neeko-

loške politike. Prihaja čas, čas gozdarja graditelja mostov med naravo in odtujenim človekom; gozdarja vzgojitelja in sooblikovalca ozaveščene javnosti in prebivalca Slovenije.

POUK IZ PRETEKLOSTI IN REKAPITULACIJA O POVOJNEM GOZDARSTVU SLOVENIJE KOT OPOMIN IN SPODBUDA

A LESSON FROM THE PAST AND THE RECAPITULATING OF SLOVENIAN POST-WAR FORESTRY AS A LECTURE AND STIMULUS

Za vsa obdobja človeškega razvoja je značilno izrabljanje narave; in tako je bilo tudi v našem fitogeografskem prostoru. Zgolj velika naravna diverznost in z njo povezan policentrični razvoj, z močjo lokalnega sta nas ohranila pri življenju; četudi na meji životarjenja. Eden od dokazov za našo revščino in zaostalost v preteklosti je naša razdrobljenost kmetijskih in gozdnih zemljišč. Drobljenje se je pretirano nadaljevalo, zgolj zaradi preživetja. Manjkalo pa nam je moči, da bi izrabili svoje razumske zmožnosti in se razvili v meščansko družbo, se odlepili od agrarne proizvodnje in ubrali pot tehnološkega razvoja. Konzervativnim voditeljem je takšna usmeritev ustrezala, zato so jo tudi pospeševali. Slovenski narodni prostor – gozd in polja – je bil v prejšnjem stoletju in še v prvi polovici tega stoletja, povsem izčrpan. Slovenija je bila hudournik od Soče do Goriškega v Prekmurju, revščina pa tisto, kar je onemogočalo, da bi si gozdovi opomogli – vse tja do sredine tega stoletja. To je bilo značilno za večji del Evrope. Gozd in naravno rodovitnost so uničili: fužinarstvo, steklarstvo, južna železnica in še posebno izsekavanje, paša in steljarjenje v večini kmečkih gozdov – pod pritiskom gospodarskih kriz in izkoriščevalskega odnosa družbe do primarnih pridelovalcev. Le eni deželi je uspelo spremeniti ta izkoriščevalski odnos do narave in s tem zmanjševati naravne katastrofe – Švici, z zakonom o gozdovih leta 1902. Ta je prepovedal sečnjo gozdov na golo in odpravil ropanje narave. V Sloveniji smo to dosegli šele slabih 50 let pozneje – z zakonom o gozdovih leta 1949. Zanimivo je vprašanje, zakaj se je lahko toliko prej streznila Švica? Manjša zaosta-

lost, predvsem pa vse večji strah za življenje pred divjanjem narave. Hudourniki in lavine so bili tisto, kar je pripeljalo do vnovičnega spoštovanja narave in okolja. Anatomija pretekle dobe v Sloveniji opozarja na podoben pojav. Izropani gozdovi, izčrpane, s pašo in plugom osiromašene kmetijske površine s hudournimi vodami, še zmeraj ogoleli kras, agrarna miselnost obrestnoobrestnega računa pri delu z gozdom, osiromašeno podeželsko kmečko prebivalstvo, ki so ga izžemali vaški lesni trgovci in podobno, vse to je ustvarilo stanje, ki je pošastno uničevalo slovensko naravno okolje in pripravljalo tla za preobrat v delu z gozdom. Prepoved sečenj na golo in ekstenzivnih posegov v gozd ter uspešen razvoj nege gozda, ki se je v deželi začela že v prejšnjem stoletju z nosilci, kakršni so bili npr.: Ressel, Hufnagl, Schollmayer in pozneje Pipan ter drugi. Sloveniji kot drugi deželi na svetu je uspelo preusmeriti delo z gozdom in njegovo uspešno polstoletno ekološko pot 1949 – 1990 – kljub številnim političnim težavam in industrijskemu onesnaževanju.

Kmetijstvo pa je svojo pogubno pot uničevanja narave nadaljevalo; toda ne več klasično, temveč s posnemanjem industrijske družbe, z uporabo kemije, in tako usodno uničevalo rodovitnost kmetijske zemlje ter ustvarjalo brezdušno krajino in ogrožalo zdravje vsega, kar v njej živi.

Čedalje jasneje postaja, da moramo na pot nove civilizacije. Škoda le, da manjka pri nas zanjo zdrave politične domišljije, in še posebno svežih strokovnih zamisli. Ta primanjkljaj je med drugim posledica naših splošnih izobraževalnih programov, ki so zaradi neustreznosti veliko krivi, da se prepuščamo zelo dvomljivim tokovom sodobne informatike, pozabljamo pa na posebne značilnosti našega rastišča itn. Bojimo se "zaostalega napredka". Pouk iz preteklosti pa opozarja, da smo na nekaterih področjih prav zato, ker smo zaostali, v resnici napredni in nas bo tako imenovani "napredni svet" v prihodnje moral še dohitevati.

PROJEKT 21. STOLETJA: GOZD (V KMETIJSTVU MANJ HRANE, A TISTA ZDRAVSTVENO IN EKOLOŠKO NEOPOREČNA)

A PROJECT OF THE 21TH CENTURY: FOREST (LESS FOOD IN AGRICULTURE, YET SOUND FROM THE POINT OF VIEW OF HEALTH AND ECOLOGY)

Okolje bo tudi še v prihodnosti v kritičnem stanju. In nikdar ne bo zanj dovolj storjeno. Pri tem bo imel zdrav gozd čedalje pomembnejšo vlogo. Vse to je treba dojeti, da bi se lahko s povedano resnico tudi strinjali. Podoba gozdnate Slovenije je namreč taka:

1,1 mio. ha (= sedanje stanje gozda)
+ 0,2 mio. ha (= nov gozd, ki že prihaja)

1,3 mio. ha (= površina gozda v naslednjih 30 letih). Ali:

- gozdnatost Slovenije > 60%
- gozdnata krajina v Sloveniji – do 90%
(gozdnata krajina je krajina, kjer prevladuje gozd).

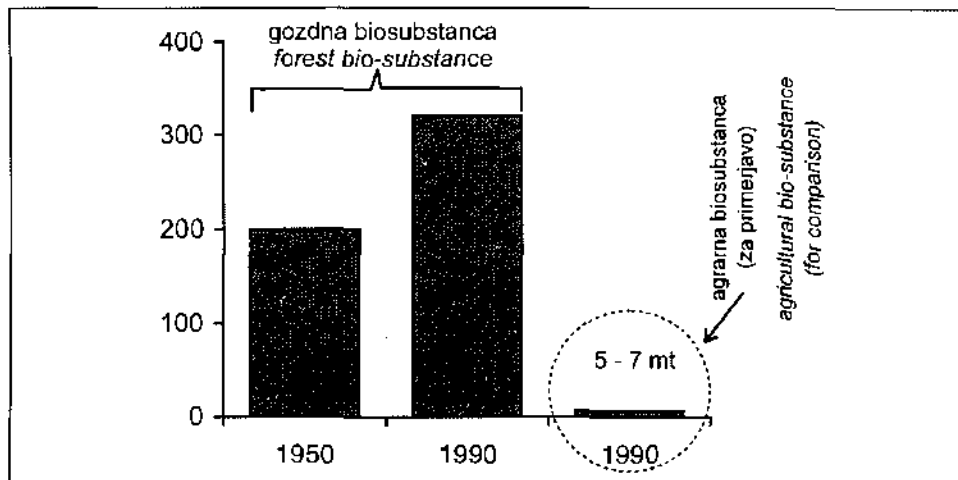
Prikazano stanje ali usmeritev je treba razumeti kot posledico večstoletnega uničevanja gozdov v naši deželi. Narava zahteva svoje; največ od tega gozda se bo vrnilo na Krasu. Takoj za Krasom sledijo krajine, kot so Goričko, Suha krajina, Bela krajina, kozjanski in haloški svet, Kočevska, Polhograjski Dolomiti. Le tem pa sledi slovenski gorski svet. "Naravno gospodarstvo" (ekologija) potrebuje v naših krajinah veliko lesa za zdrav razvoj. To spoznanje je slovensko gozdarstvo v minulih petdeset letih upoštevalo. Grafični prikaz tega dejstva temelji na 3 do 4-kratni polni premeritvi vseh gozdov v Sloveniji in pove:

1. da se je lesna zaloga (lesna zaloga dreves s premerom, debelejšim od 10 cm v prsni višini drevesa) kljub mnogim težavam, industrijski nesnagi in planskim pritiskom povečala od 140 mio. m³ na 220 mio. m³;

2. da se je celotna gozdna biosubstanca (ocenjena po meritvah) povečala od 200 mio. ton na 320 mio. ton (na površini milijon hektarjev);

3. da bi bilo stanje vsaj delno zadovoljivo, bi morali imeti v Sloveniji okoli 500 milijonov ton gozdne biosubstance (okrog 500

Graf 1: Milijoni ton biosubstance v Sloveniji (spremembe od leta 1950 do 1990)
 Graph 1: Millions of tones of bio-substance in Slovenia (a change from 1950 to 1990)

ton/ha) na dobri polovici Slovenije – ta naš smoter mora biti dosežen v drugi polovici 21. stoletja;

4. da znaša vsa druga, predvsem agrarna biosubstanca (travniki, njive, pašniki z agrarno živalsko-komponento vred) zgolj 5 – 7 milijonov ton.

Tem podatkom je treba dodati še nekatera dejstva:

Ugodno preseneča, da se je količina gozdne biosubstance kljub umiranju gozdov v preteklih desetletjih povečala v 40 letih za 120 milijonov ton, torej za 60%, in to predvsem v bolj ohranjenih gozdnih in ne na zaraščajočih se zemljiščih. Poglavitno zaslugo za to lahko pripišemo predvsem odlično organizirani strokovni gozdarski službi, sonaravni usmerjenosti ob strogem spoštovanju načela trajnosti. Načelo trajnosti je sicer temeljno strokovno vodilo že 200 let, povsem pa se je lahko začelo uveljavljati šele po drugi svetovni vojni.

Celotna gozdna biosubstanca je izredno ugodno porazdeljena v večini slovenskih krajin. Učinkovita je povsod, v vseh gozdnatih krajinah. Da je to res, potrjuje zdajšnjih 85% gozdnate krajine z zelo razgibanim gozdnim robom, ki meri po dolžini najmanj 40.000 km, tj. toliko kot ekvator. Ta porazdelitev je še posebno pomembna, saj gozd s svojo naravnostjo ugodno vpliva na

večidel Slovenije (vodni režim, ozračje itn.). Še posebno pa je ta gozdna biosubstanca pomembna kot nasprotna utež nekaj milijonov ton agrarne biosubstance, ki deluje v naši krajini kot nevarna, nepotrebna onesnaževalka okolja. Nepotrebna zato, ker jo "gojijo" sodobne tehnologije (strupi, težki stroji, osuševanje tal, neprimerna izbira industrijskih rastlin, kot je npr.: koruza, ki pokriva tla le tretjino leta – v resnici pa bi morala biti le-ta pokrita z vegetacijo vse leto, itn.).

Večidel gozdne biosubstance je bil desetletja skrbno negovan in oblikovan po načelih entropijske skromnosti, torej energetske varčnosti. S tem se je gozdarstvo Slovenije že v celoti usmerilo v prihodnost.

Šele vpogled v celosten prikaz gozda odkrije razsežnosti tega osrednjega ekološkega elementa v Sloveniji in opozarja:

- da je slovensko gozdarstvo v povojnih desetletjih, domala edino, največ pripomoglo k revitalizaciji okolja, uničenega v preteklih stoletjih;
- da je bilo veliko denarja, dobljenega iz gozda, vanj v celoti zopet vrnjeno – vloženo za njegovo sistematično izboljševanje;
- da morata politika in gospodarstvo ta dejstva poznati in v prihodnje spoštovati ter omogočiti nadaljevanje začetega dela, sicer bo večidel doslej vložene denarja izgubljen.

PRIHODNOST SLOVENIJE, NJENEGA GOZDA IN GOZDARSTVA JE TREBA ŠE LE ODKRITI.

THE FUTURE OF SLOVENIA, ITS FORESTS AND FORESTRY IS YET TO BE REVEALED.

Za to trditev imamo doma neizpodbitne dokaze in zglede. Gozdarstvo, ki smo ga imeli do leta 1990, je nastalo na zanimiv način. Izsekan gozd prve Jugoslavije s posameznimi nemočnimi okrožnimi gozdarji je opozarjal in pripomogel k ugotovitvi, da se gozdarstvo v Sloveniji mora spremeniti. Iskanje nove poti je bilo v rokah nekaterih navdušencev, kakršen je bil npr. dr. Pipan. Vzorniki pa so bili tudi nekateri redki posamezniki na prehodu v 20. stoletje, takšna kot sta bila npr. Hufnagl in Schollmayer. Na izhodiščih neke vizije se je rodila zamisel o kontrolni metodi za vse gozdove in obrodila zanimive dosežke – še zdaj jih občudujejo in preučujejo mnogi obiskovalci iz tujine.

Ta kapital je treba v prihodnje izrabiti. Odkriti moramo našo ekološko resničnost in se zavedati, da smo v resnici srečna dežela, ker imamo gore, in to v našem posebnem fitogeografskem položaju. Dojeti moramo bistvo drugega zakona termodinamike in z njim bistvo tako zelo razglašane večnamenskega gozda. Potrebujemo občinstvo (javnost), z drugačnimi pogledi, ki bo ustvarjalo in sooblikovalo:

1. večnamensko naravo gozda,
2. delo z gozdom. Vzgojiti je treba človeka, ki bo porabljal veliko manj energije kot doslej, le-ta pa bo morala biti nekajkrat učinkovitejša izrabljena. Temu in podobnemu je treba podrediti profil stroke, njene organizacije in njenega delovanja. Z drugimi besedami, kot pravi znanstvenik iz Wuppertala (znanstvenega središča v Nemčiji): "Prihodnost je v čim večji človekovi ustvarjalni zaposlenosti in v čim večjih brezposelnih kilovatnih urah. Za to imamo v gozdarstvu izjemne pripomočke – načela trajnosti, raznolikosti, ohranjanja in podobno. V nadaljnjem oblikovanju lika slovenskega gozdarja in gozda je skrit ključ k ekološko neoporečnemu okolju, produkciji, zdravju v ekološko neoporečni Sloveniji.

SMOTRI OSTAJAJO (VENDAR DOPOLNJENI NA PODLAGI IZKUŠENJ) – IZ DRUGE POLOVICE STOLETJA, PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

THE GOALS REMAIN THE SAME (YET AMENDED ON THE BASIS OF EXPERIENCE) – FROM THE SECOND HALF OF THE CENTURY, AFTER WORLD WAR II

Čas je, da čimprej končamo podaljševanje t.i. prehodna obdobja. Merila sonaravnega dela z gozdom so tako zelo dodelana, da gozdarstvo Slovenije mora opustiti pridevnik "sonaraven", saj je vse preveč takšnih, ki sonaravnost spekulativno uporabljajo. Slovenija mora v prihodnje še močnejše kot doslej izrabljati le del "obresti od ustvarjenih vrednot" gozda, nikakor pa ne njihovega kapitala. Z drugimi besedami: drugače kaže razmišljati o tem, kaj si smemo privoščiti na račun funkcij gozda. Gozd je treba v prihodnje oblikovati tako, da bo večnamenskosti trajnostno zadoščeno. Procesno stanje gozda mora biti takšno, da bomo tudi nove funkcije gozda, ki jih danes še ne poznamo, v takšnem gozdu uspešno izrabljali.

Naše gozdno gospodarstvo postaja vse bolj opredmeteno varstvo narave.

V gozdu, v katerem delamo, je mogoče ta cilj doseči in obenem učiti druge. To je uresničljivo le, če obravnavamo sočasno, trajnostno obe komponenti gozdnega ekosistema: biotično in abiotično. Abiotični komponenti našega okolja je bilo doslej, kar zadeva načelo trajnosti, namenjeno premalo pozornosti. Tovrstno teorijo in prakso pa je mogoče lepo uresničevati, če podredimo vse naše ravnanje z gozdom – lokalno in splošno – temu, da spoštujemo "naravnost vodnega režima". "Kakovost vseh vrednot", doseganje, zasledovanje, postaja s tem prednostna zahteva vsega našega ravnanja. Ob tem spoznamo, da moramo v prihodnje vse bolj spoštovati načelo lokalnosti, le-temu dajati prednost, si prizadevati za lokalizacijo transporta, tako kot to počenja večidel narava sama – to se kaže zmeraj in povsod vse tja do neprecenljive lokalne kulture.

MOČ USTVARJALNOSTI IN BEG V PRIHODNOST. VEČNAMENSKI GOZD POTREBUJE VEČSTRANSKO OBLIKOVANEGA GOZDARSKEGA STROKOVNJAKA.

THE POWER OF CREATIVITY AND FLIGHT TO THE FUTURE. A MULTIPLE FOREST REQUIRES A FORESTRY EXPERT OF MANY-SIDED SKILLS.

Gozdarstvo je trenutno bolno: zbolelo je za prehodno slepoto, povzročeno z agrosprejem, ki megli pogled v prihodnost. V zdajšnjih razmerah pa bo izredno pomembno poživiti naše umske zmožnosti in dogoniti, kaj je nujno storiti za gozdnato polovico Slovenije. Koliko lažje je bilo povečevati pridelavo čezmernih količin hrane (danes pa ne vemo, kam z njo – glej srednjo Evropo), kot pa ohranjati kakovost vode, zraka, zemlje, zdravega prebivalca, zdravo socialno varnost, zdrave gradbene materiale, kot je les, itn.

Prihodnost zahteva potemtakem reformo izobraževanja, od temeljev do univerze, da bi dojeli, kako pomembna je vpeljava davka na količino ustvarjene entropije, in ne kot zdaj – na celotno količino uporabljene energije. Prihodnost forej ne bo odvisna le od pridobljenega znanja, temveč od tega, kako bomo znali to znanje spopolnjevati in uporabiti. Izobrazba prihodnjega gozdarja mora temeljiti še bolj kot doslej na prizadevanjih, da ne bi uničevali življenja in njegovega okolja, usmerjena mora biti proti razdiralnosti človekovega početja. Prihodnji gozdar mora biti predvsem splošno razgledan človek, ki bo obravnaval okolje in naravo – ekosistemsko. Le v mejah takšnega ravnanja prideloval les kot temeljni pripomoček za uveljavljanje večnamenskega gozda. Pri tem ne gre zgolj za dolžnost, temveč predvsem za odgovornost, ki ne bo temeljila na dvomljivi informatiki porabniške družbe, temveč predvsem na nenehnih lastnih opazovanjih v trikotniku: raziskovanje – izobraževanje – prenos v prakso. Ampak zdaj grozijo drugorazredne usmeritve: vnovično vračanje gozdarja med uradnike, tako kot pred letom 1941. In vendar je bil gozdar po letu 1950 že ustvarjalec, vpet v omenjeni trikotnik ustvarjalnosti. Le še izrazitejša interdisciplinarna izobrazba bo omogočila, da bo

mo gozd in njegove celostne funkcije v specifični Sloveniji povsem uveljavili in z naukom o gozdu potrdili staro resnico: Za zmerne človeka ostaja dovolj, za pohlepnega je vsega premalo. To pa je ugotovitev, ki sodi na prvo stran kodeksa človeške družbe, uravnotežene z naravo. V nasprotnem primeru bomo šli po poti evropskega kmetijstva, ki je svojega bika do smrti izničilo in osramotilo znanost. To pa je tudi v nasprotju z usmeritvami v Evropski zvezi, kjer že izločajo okoli tretjino agrarnih površin iz agrarne obdelave in jih predajajo naravi, da bi jih ozdravila.

DRUGI ZAKON TERMODINAMIKE NA ZGLEDU GOZDA – PRENESEN V GOSPODARSTVO IN NA ČLOVEKA

THE SECOND LAW OF THERMODYNAMICS ON THE EXAMPLE OF FOREST – TRANSFERRED TO ECONOMY AND MAN

Gozdarstvo bo povsem zaživelo šele, ko se bomo potrudili zakonitosti, ki jih upoštevamo pri ravnanju z gozdom, prevesti in prenesti na druga področja človekovega delovanja. Naj naštejemo nekatera od teh načel: kognitivna pot ravnanja z naravo; razvijanje entropijsko revne tehnologije; pospeševanje samodejnosti; odkrivanje stvaritev narave za naravo ali celostno posnemanje njenih stvaritev; spoštovanje naravnih populacij; upoštevanje individualnosti; nega kot osrednje področje posegov v naravo (skratka vsak poseg v naravo mora biti negovalen); spoštovanje jeklenega zakona rastišča; načelo minucioznih trajnih količin; spoštovanje naravne rodovitnosti; dajanje prednosti raznovrstnosti; načelo trajnostnega delovanja gozdnega ekosistema; načelo recikliranja in ne prekinjanja naravnih obtokov; načelo ekološke higijene; storilnost, merjena s količino proizvoda na enoto entropije.

Potrebujemo novega tehnologa z izvirnimi zamislimi, ki ne bo posnemał ravnanja v industriji in kmetijstvu. Doslej je bilo posnemanja preveč. Tehnolog v gozdarstvu mora po napotke v pristno naravo gozda. Od tam prinaša izvirne rešitve, takšne, ki bodo ekološko sprejemljive in hkrati gospodarsko privlačne. Načela, večidel uveljavljena v gozdarstvu, pa bi morala biti zakon na

vseh področjih človekovega delovanja. Za vse to potrebujemo novega znanstvenika, ki bo deloval kot sestavina celote in si ne bo le celote podrejal. Znanstvenika z vsakdanjimi izkušnjami, ki bo hkrati znal naravo umetniško doživljati s stvarnimi in ne abstraktnimi hotenji; z življensko širino in ne z ekspresno ozkostjo; ki bo prav dojemal življenje v svojem okolju za omizjem življenja; z znanostjo za javnost; ki se bo znal upreti izrabljanju, sovrašnemu okolju; z alternativnim razmišljanjem; z zmožnostjo prevrednotenja vrednot; ki bo sprejemljiv tudi za druge znanosti, ne le za tiste, ki prihajajo z Zahoda, in podobno.

Le tako bomo izplavali iz slepe ulice zdajšnjega "modernega" gospodarskega razvoja in se preusmerili v ekonomijo življenja – za prihodnost. Ekonomija t.i. "dolgih prog", ki jo slovensko gospodarstvo uspešno razvija in se pri tem nenehno ubada z nerazumevanjem najrazličnejših roparjev energije in naravnega okolja – ekonomistov na kratke proge.

VIZIJA CELOSTNE NEGE V SLOVENIJI A VISION OF INTEGRAL TENDING IN SLOVENIA

V pojmu nega je zajeto celostno kulturno razmerje med naravo (njenim gozdom) in človekom kot organsko sestavino življenja. Nega gozda ni tehnologija, temveč življenjski (gozdnogojitveni) nazor, uveljavljan ob uporabi različnih negovalnih tehnologij. Takšno razvojno pot doživlja nega gozda v Sloveniji ob nenehnem "poskušanju" organskega povezovanja ekologije z ekonomijo v gozdnem ekosistemu in krajini, katere sestavina je gozd.

Spremembe, ki jih danes doživlja nega gozda in ki bodo v prihodnje čedalje očitnejše, so predvsem:

Splošne spremembe

Da bi v prihodnje strukturo gozdarskih znanosti bolje dojeti in oblikovali, je treba upoštevati tale izhodišča:

- Ekološko gledano je vsak gozd varovalen, torej gozd, ki varuje življenje. In takšen mora biti tudi naš odnos do njega, odnos javnosti do gozda.

- Gozdarstvo Slovenije mora do konca izpeljati drugi kopernikovski zasuk – v teoriji in v praksi. To pa pomeni spoštovati življenje, oziroma "sookolje" tega življenja. S tem pa dobiva nega gozda celostne razsežnosti.

- Narava razvija in ohranja življenje v našem fitogeografskem prostoru z gozdom. Zato se je gozd nekoč razprostiral skoraj po vsem zemljinem površju, kjer klima to dopušča – to pa pove, da gozd ni zgolj razkošje narave.

- Zdajšnja negozdna pokrajina je delo človekovih rok: izoblikovana umetno kot poskusni poligon za preživljanje. Umetna savana, ki jo je mogoče vzdrževati le z dodajanjem velikih količin energije – prinesene od drugod.

- Takšna tvorba, gledano ekološko, je v naravi tujek – v njej povzroča motnje, zato jo skuša narava na vse načine uničiti. Umetni ekosistemi ogrožajo gozd, in ta razvija obrambne mehanizme, npr. gozdni rob z vsemi posebnostmi.

- Vsaka antropomorfná tvorba ali poseg v gozd je tujek, ki se ga želi gozd znebiti; "posvoji" ga le izjemoma. Zato je osrednja gozdarjeva skrb, da vlaga tujke v gozd čim bolj organsko (sonaravno), saj bo le tako ravnanje učinkovito, vzdrževanje pa nezahtevno.

- Celotno nego gozda in vse, kar je z njo povezano, je treba podrediti negovalnemu odnosu do vode kot usodne življenjske sestavine. S takšnim stališčem bomo še najlažje zagotovili celosten razvoj in uveljavljanje nege gozda.

- K celostni negi sodi tudi negovalni odnos do odmirajoče in "mrtve" gozdne biomasance. V prihodnje bo treba pri tem marsikaj spremeniti. "Mrtva" gozdna biomasanca zahteva poseben negovalni režim gledano na gozd kot ekosistem. To substanco je treba načrtno, trajno ohranjati. Razlikovati je treba tisto, kar je posledica malomarnosti (nepravčasno pospravljeni bolj kakovostni sortimenti, npr. lubadarke) od sistematičnega puščanja odmrlih dreves.

- Se večjo pozornost je treba nameniti točkovnemu (punkcijskemu) poseganju v sestoje in s tem pospeševanju samodejnosti v negi gozda.

• Podreditev obnove gozda negi; skratka, včlenjevanje obnove v nego gozda kot njeno organsko sestavino. Preusmeritev je razumljiva, če upoštevamo pravilo, da je primerno "nosilce funkcij" v nekem sestoju odstraniti šele, ko ugotovimo, da so se le-ti izčrpali. Zato jih nadomestimo (obnovimo) z osebki iz pomladka ali iz drugih členov gozdnega sestoja. Ta preusmeritev je ekološko in hkrati ekonomsko preudarna, saj se bomo tako tudi ognili mnogim dozdajšnjim napakam, ko smo npr. pomladitvena (obnovitvena) jedra prenašlo širili in s tem izključevali posredno nego in znova preusmerjali sestoj v vzorec gozda starostnih razredov.

• Posebej je treba opozoriti na kmečko prebiranje, ki je pojem za nestrokovno delo z gozdom. Ugotavljamo, da se tovrstno izrabljanje v praksi znova pojavlja in nika- kor ne more povsem zamreti. Stroka se mora temu vandalizmu v gozdu v prihodnje odločno upreti.

PREMEŠČENA TEŽIŠČA

MOVED EMPHASES

Težišča nege gozda se bodo v prihodnje nekoliko premestila, odvisno od spremenjenega stanja gozdne biosubstance v Sloveniji. Po petih desetletjih prepovedi sečenj na golo se je v slovenskih gozdovih veliko spremenilo.

Stanje gozda	1950	1990
delež mlajšega gozda (z izsekanim vred)	≈ 40%	≈ 15%
delež odraslega gozda	≈ 60%	≈ 85%

Ugotavljamo, da se je stanje močno izboljšalo v korist "optimalne" življenjske faze. Vendar je mladega gozda še zmeraj preveč, predvsem na prevelikih sklenjenih površinah, namesto da bi bil "točkovno" porazdeljen in organsko včlenjen po odraslih sestojih.

Gozdnatost res ni majhna. Njen učinek na površje je nenadomestljiv in izredno pripomore h kakovosti dežele. Gozd je glavni naravni regeneratorski faktor v krajini, zato je tako zelo pomembna struktura, ekološka in ekonomska, gozdne biosubstance za zdrav utrip krajin v Sloveniji. Ena osrednjih nalog stroke je spopolnjevati strukturo gozd-

ne biosubstance v skladu z nalogami, ki jih ima gozd.

Pri negi gozda kaže v prihodnje vse močnejše spoštovati naravne strukture gozda in le v naravnih mejah dopustnosti preusmerjati energijske tokove v gozdnem sestoju ali njegovih strukturnih celicah; to pa pomeni, da je treba zasnovati nego na različnih stopnjah sestoja nekoliko dopolniti.

Spremenjeno stanje gozdne biosubstance prinaša predvsem spremembe v negovalnih ukrepih, ki zadevajo v same gozdnogojitvene sisteme. Pri gojenju gozda bo treba razločevati predvsem te kategorije gozda in temu primerno nego:

1. Povečan obseg odraščajočih sestojev z **izbiralnim redčenjem**. To so sestoji, ki so prešli iz mlade faze v fazo odraščanja. So bujne rasti, z razmeroma močno razvitimi krošnjami in s slabo razvitim koreninskim sistemom; to se je pokazalo v zimih 1995/96, ko je sneg prav v teh sestojih podiral šope in posamezna drevesa s koreninami vred. Teorija in izkušnje z nego opozarjajo, kako odločilno vlogo ima v tej kategoriji gozda sprotno izbiralno redčenje. Zahteva po sprotnem redčenju se povečuje zato, ker se sestava drevesnih vrst v gozdovih Slovenije močno spreminja v korist različnih listavcev. Na to opozarjamo, ker z izbiralnim redčenjem zadnje čase močno zamujamo. Če se bo tako nadaljevalo, bo kakovost prihodnjega večnamenskega gozda v Sloveniji zelo prizadeta.

2. Razred gozdnih sestojev, primernih za **prebiralno redčenje**, kjer je po desetletja dolgi poti mogoče spremeniti sestoj v prebiralno strukturo in tako povečati delež prebiralnega gozda v deželi. Te "transformacije" v gojenju gozda doslej namenoma nismo pospeševali. Edini razlog za to je bil in še ostaja strah pred kmečkim prebiranjem. Kajti med obema je velikanska strokovna razlika in zelo majhen korak v praksi. V prvem odstranjujemo intermedialne osebeke z majhnim prirastkom in pripomoremo k nastajanju združenih plasti (položajev), ki so prvi pogoj za prebiralni gozd, pri drugem (kmečkem prebiranju) pa posegamo po najvitalnejših drevesih in uničujemo sestoj.

3. Prebiralni gozd (**prebiralna nega gozda**). Tovrstni negi naj bi v prihodnje namenili več pozornosti. Gre za izredno privla-

čen gozdnogojitveni sistem; škoda le, da se v njem lahko za bujnim zelenim vertikalnim profilom skrrije nestrokovno opravljeno delo, ki ga nepoznavalec zagotovo spre-gleda. Delež prebiralnega gozda v Sloveniji moramo povečati.

4. **Premenilno redčenje** v različnih de-gradiranih in pionirskih gozdovih mora do-biti veliko večjo vlogo kot doslej. Vse preveč je bila v praksi v ospredju neposredna pre-mena s tako imenovanimi "smrekovimi zmo-tami". Naravno, nanovo nastajajoči gozd (s pionirsko vegetacijo) na izčrpanih kmetij-skih površinah bomo v prihodnje spremi-njali s postopnim premenilnim redčenjem v kapitalne naravne gozdove, pri tem pa po-gozdovanje uporabljali le kot nujen dodatni pripomoček.

5. **Klasična nega "mladega gozda na večjih površinah"**, tam, kjer smo se v pre-tteklosti spozabili in na zastorni način ob-navljali po skrajšanem postopku odrasle se-stoje na večjih površinah. Tovrstno obnovo gozda je treba opustiti.

6. **Neposredna nega mladega gozda** v jedrih odraslih sestojev kot dopolnilo po-sredni negi po vseh načelih nege mladja, gošče in letvenjaka, kadar vidimo, da nam gozdnogojitvenega namena ne uspe ure-sničiti z vplivom odraslega sestoja (s po-sredno nego). To je negovalni ukrep, ki ga moramo izpeljati takoj po sečnji, in če je potrebno tudi ponavljati.

7. **Nega gozdnih robov**: takšni robovi so na meji med gozdom in agramimi površina-mi, v gozdnem pasu ob vodnih ekosistemih in v "grebenskih gozdnih pasovih", poteka-jo po obeh straneh grebena, in so poseben prehod med dvema različnima gozdnima ekosistemoma, hkrati pa pomembni poto-valni koridorji za živalski svet. Vse te ekosi-STEME v pasovih je treba posebno skrbno negovati ob upoštevanju pomena strukture in s tem vloge teh gozdnih pod-ekosiste-mov.

8. **Posebna nego**, kaže v prihodnje na-meniti degradiranim delom krajine v Slove-niji: Krasu, urbaniziranemu podeželju in kra-jinam, kot so: Suha krajina, vzhodna Slove-nija in podobno. In še posebno opozorilo, povezano s prihodnjo podobo Slovenije:

Prispevek k ekološki reformi Slovenije po-meni povečano gozdarjevo skrb:

- v prihodnji 60 odstotni gozdnatosti in do

90 odstotni gozdnati krajini Slovenije,

- v intenzivnem zdravljenju degradiranih gozdov z največjo podeželsko naseljenostjo v ravninski in v gričevni Sloveniji,

- v izločanju nezdravih vplivov mestnega prebivalstva pri uničevanju slovenskega alp-skega, torej gozdnega prostora.

9. **"Gozdna" nega vodovja**. Gozdne po-toke, izvire vode in različna mokrišča je treba zavarovati, tako da bodo nedotakljivi. Vse naravne pregrade, padlo drevje v stru-go itn., mora ostati in pripomoči k nastaja-nju lokalnih delnih vodnih ekosistemov. Zno-va je treba oživiti uničena mokrišča. Prepu-sti s cevmi pri cestah čez gozdne potoke so nedopusten tujek. Zamenjati jih je treba z mostički. To opozorilo je toliko pomem-bnejše ob ugotovitvi, da je večina vodnih izvirov Slovenije v gozdu.

10. Vsak gozd je varovalen. Tudi v pri-hodnje kaže razlikovati še kategorijo **pose-ben varovalni gozd**, ki zahteva poseben režim nege zaradi skrajnostnih razmer, v katerih živi. V njem kot labilni zgradbi je potrebna posebna oblika nege, ki pomaga utrjevati njegovo stojnost in delovanje; za to potrebujemo posebne napotke, kako kre-piti zadrževalne mehanizme gozda, npr. s podiranjem odmrlih dreves vzporedno s plast-nicami in podobno. Ta kategorija varovalne-ga gozda zahteva v prihodnje našo aktivno nego.

11. **Nega ostankov gozda**. Posebna zvrst krajine so ostanki gozda: posamezna dre-vesa, skupine, gozdnati pasovi in podobno. Le-te je treba skrbno negovati, saj pome-nijo zatočišče različnim živalskim vrstam, ki so se morale umakniti umetni savani. V bistvu so to svetišča, dandanes pa so ti kraji marsikje spremenjeni v odlagališča. Zanje je treba pripraviti poseben negovalni red, v katerem bo upoštevano njihovo na-ravno strukturiranje kot odpor in samovar-ovanje pred umetnimi tvorbami v njihovi oko-lici.

Pojem **divjina je treba vpeljati kot na-ravno kategorijo s posebnimi vrednota-mi**; večji kompleksi v naravi, obvodni paso-vi gozda, vsaka vas ali šola naj ima košček divjine. Prikazano poglavje potrebuje na-drobnejšo analizo.

In še o nečem bo treba razmišljati v pri-hodnje ob ravnanju z gozdom – o redakciji terminološkega slovarja. Iz njega bi bilo tre-

ba izločiti različne psevdostrokovne in preživele izraze, ki zavajajo in hkrati škodujejo. Takšni so npr. izrazi: obhodnja, starostni razred, pomlajenec in podobna navlaka. Strogo je treba razločevati pomlajevanje kot ekološko kategorijo in obnovo kot ekonomsko kategorijo itn.

Dokončno se moramo dokopati do temeljnega spoznanja, da sta posek in spravilo (transport) le negovalni kategoriji posegov v gozdni ekosistem. Posledica tega je med drugim tudi razmišljanje, da bi v gozdu spet uporabili konje kot sodobni pripomoček; ob tem pa upoštevali zahteve energetske politike: **zmanjšajmo** število brezposelnih ljudi in **povečajmo** število brezposelnih kilovatnih ur.

NEGA GOZDA – V NARAVI ISKANA IN NAJDNA "STVARITEV" Z MOČNIM POZITIVNIM PREDZNAKOM

FOREST TENDING – A "CREATION" SOUGHT FOR AND FOUND IN NATURE, WITH A STRONG POSITIVE SIGN

Ugotavljamo: s celostno dojeto in izvajano nego je ustvarjeno zagotovilo za celostni trajnostni razvoj večnamenskega gozda in njegovih funkcij. Če ni tako, potem je napak to, da nega gozda ni pravilno razumljena.

Nego gozda smo odkrili v sami naravi, tako kot vse njene druge "patente". Človekovo odkrivanje in kraja patentov v naravi pa je izredno občutljivo početje (glej *Mlinšek, D., Študijski dnevi 1996, Kakovost v gozdarstvu – poizkus celostnega prikaza*). Medtem ko skuša narava nenehno vpeljati svoje novosti, le-te nenehno preskuša in morda po dolgem času še vedno le s pridržki uporabi, človek počenja drugače. Po navadi odkriva iznajdbe narave in jih po čim krajšem postopku vnoveči na trgu. Posledica takšnega početja je uničevanje okolja in narave. Vzroke je treba iskati v nepreverjanju in v pomanjkanju odgovornosti. Stvaritev narave – odkrita in naravi odvzeta pa je manj nevarna, če iz nje ni iztrgana, temveč je vzeta celostno in tako tudi uporabljena. Prav te lastnosti pa ima tudi sodobno pojmovana (celostna) nega in le takšna je ekološko sprejemljiva in gospodarsko dopustna. Zdajšnje katastrofalno stanje glede uni-

čevanja življenjskega okolja je prav posledica nekritične in neodgovorne kraje tega, kar je ustvarila narava, in uporaba teh njenih iznajdb pri uničevanju narave same. Celostno nego je treba dojeti kot mutanta, ki ga je sprejela narava. Ta pa bo učinkovitejša, če ga bomo uporabljali zelo odgovorno. V povedanem tiči skrivnost o učinkovitosti celostne nege, ki ima vsesplošno vrednost in je torej ekološki, filozofski in gospodarski temelj pri ravnanju z gozdnim ekosistemom (beri sonaravnim) in celotno krajino. Ob takšnem razmišljanju počasi dojamemo dvestoletno zgodovino načela trajnosti v gozdarstvu: bilo je kot iztrganina in je zato tudi odpovedovalo; dojeto celostno, iz zomega kota nege, pa je uspešno. Celostna nega, razumljena gozdarsko, je osrednji pripomoček za preusmeritev človekovega vedenja, kadar se le-ta začenja zavedati, da je odvisen od celotnega življenjskega okolja oz. sookolja.

LES IZ GOZDA – NASPROTNA UTEŽ UMETNIM SNOVEM IN GOZDNA BIOSUBSTANCA KOT NASPROTNA UTEŽ VSE NEVARNEJŠI AGROSUBSTANCI

WOOD FROM FOREST – A COUNTERBALANCE TO ARTIFICIAL SUBSTANCES AND FOREST BIOMASS AS A COUNTERPOISE TO INCREASINGLY DANGEROUS AGRO-SUBSTANCE

Vse večja potreba po celostni usmerjenosti gozdarstva v vseh njegovih sestavnih delih pripelje do spoznanja, da je les kot naravna snov nepogrešljiv. Brez lesne substance ni gozda. Gozdna poseka z odstranjeno lesno substanco in poznejša mlada kultura brez omembe vredne nefunkcionalne lesne substance prav tako ne more biti gozd. Gozd je lahko, odvisno od rastiščnih posebnosti, le naravna tvorba z naravno strukturirano lesno ali gozdno substanco v popolnem naravnem delovanju. Gozdarske znanosti in znanosti nasploh, ki ne upoštevajo takšnih in podobnih naravoslovnih dejstev, so zgolj fiktivne znanosti. S postopnim celostnim dojetjem gozda kot naravne tvorbe se bo spremenil tudi odnos do lesa. Prihajajoče stoletje bo znova odkrilo les kot nepogrešljivo "iznajdbo" narave in človekove uporabe v njegovih različnih okoliščinah. Nepogrešljiv in koristen pa je le pod

pogojem, če ga bomo znali celostno dojeti in temu primerno tudi uporabljati. Les je nepogrešljiv kot ogrodje gozda, kot habitat za življenje, kot prehranska substanca – skratka je celostno – oskrbovalni substrat za človeka. Ne škoduje in ni tujec v nobenem okolju, deluje priklupno in prijetno v bivalnem okolju, je energijsko varčen, entropijsko skromen, torej ne onesnažuje, itn. Z dooblikovanjem lesa v gozdu, z nego postaja njegova tehnična vrednost čedalje pomembnejša. Vse bolj je tržno zanimiv in prav zaradi tega tudi v pridobitniškem gospodarstvu zlorabljen. Les pa je tudi zrcalo rastišča in njegovih "življenjskih silnic". To je sicer posebno vprašanje, ki še neraziskano čedalje bolj vznemirja raziskovalca, ker vidi v tem nove skrivnosti narave.

Pospeševati vrednote gozdnega ekosistema ob specifični proizvodnji lesa pa ni dovolj. Gospodarjenje z večnamenskim gozdom, zahteva obvladovanje, torej tudi usmerjanje lesnega trga in obvladovanje "trga vrednot gozda" nasploh. Če tega stroka ne dojame in ne uvrsti ponovno v svoje področje dela, lahko pričakujemo, da bo to prevzel lesni izkoriščevalec predvojnega tipa in bo spet ropal slovenske gozdove.

Les (z gozdom) v svoji celosti (zdravosti) je za človekovo nesmotno početje močna nasprotna utež v naravi proti čedalje nevarnejši pomehkuženi agro-biosubstanci, ki vse bolj ogroža človekovo okolje in zdravje.

Razmišljati v sozvočju z naravo pomeni med drugim, čim bolj lokalno predelovati les in proizvode iz njega in s tem krepiti lokalno gospodarsko moč. Ta ekološka misel narekuje, da tako kot v naravi gozda, to, kar ustvari narava, tudi čim bolj lokalno uporabimo in predelamo. Prihodnost zahteva drugačno razmišljanje; le to mora upoštevati tudi lokalno kakovost (in kakovostni znak) kot produkt izžarevanja pomembnih lokalnih energijskih tokov.

Narava in človek, njen privrženec, zaradi vsega tega stavita na les. In zakaj tudi ne? Saj je vendar le nekaj manj kot 100% vse biosubstance na vseh celinah – gozdna, in predvsem lesna biosubstanca, osrednji pripomoček za "neprekosljivo gospodarjenje narave z energijo" pri varovanju in razvoju življenja.

GOSPODARJENJE Z GOZDOM UBIRA SPOZNAVALNE POTI, ZATO NIMA PRAVICE USTVARJATI "GOZDA KOT ZELENE LAŽI"

FOREST MANAGING GOES ALONG COGNITIVE WAYS, THEREFORE IT HAS NO RIGHT TO CREATE "FOREST AS A GREEN LIE"

Narava in s tem njen gozd se nenehno spreminjata in sta prav zaradi tega tudi obstojna. Vsa dogajanja v naravi so v bistvu neponovljiva, zmeraj nova. Človek, varen navezovati stike z naravo po nekem vzorcu, je prav zato v nenehni zadregi. Delo z gozdom, trajnostni proces, zahteva zato še posebej drugačna, izvirna pota. V slovenskem gozdarstvu razvijamo od spoznanja odvisne (kognitivne) načine dela z gozdom; ki so daleč od tega, da bi se ravnali po različnih receptih. Prihodnost zahteva čedalje več izvirnosti. Drugače grozi nevarnost, da se bo slovenski gozd znova spremenil v zgolj navidezno, lažno dobroto; v to, kar je bil že stoletja. Zelene gozdne kulise ne morejo nadomeščati funkcij gozda; lahko so le psihična pomiritev, ampak to je še posebno nevarno. Odgovornost prevzema stroka, ki pa je lahko uspešna le, če razvija z znanjem podprte poti in na tej podlagi energijsko varčne mehke tehnologije. Z delitvijo enotne gozdarske službe v dva ločena dela nastajajo ugodne razmere za vnovično nastajanje le zelenih gozdnih kulis v Sloveniji. Povzročitelji razmer za takšen negativen zasuk v gozdarstvu, po pol stoletja uspešnega dela, bodo zagotovo prišli v zgodovino Slovenije – toda s poudarjenim negativnim predznakom. Za vse to je potrebno pojasnilo.

GOZD KOT NOSILEC INFORMACIJSKIH PROCESOV

FOREST AS AN AGENT IN INFORMATION PROCESSES

Zdajšnji informacijski trendi narekujejo, ne le gozdarstvu, da se mora preusmeriti *nazaj k naravi po informacije*. Kaj se dogaja? Veliki menedžerji so v celoti dojeli, kakšna velesila je informatika. Slabo ali narobe poučeni so zapisani propadu. Informatika je danes sila, ki je zlorabljena, zato povzroča upor, umiranje okolja, stavke, splošno

ropanje narave in podobno. Poplava informacij povzroča stres in neorientiranost, preobremenjuje človeka in mu odvzema prosti čas. Informatiki pa so na začetku obljubljali povsem nasprotno. Eden od številnih očetov računalništva (Weizenbaum) je zapisal: "Bliža se informacijska katastrofa, ki bo hujša od atomske bombe. Toda za zdaj še ni načrta za celosten napad na bastijo moderne informatike. Za gozdarstvo Slovenije, ki skuša ubirati organske poti ravnanja z gozdom, pomeni takšna informatika katastrofo – če ji bomo nasledili!"

Potrebujemo informacijo kot hrano za resnično kakovost življenja. Resnična, popolna informacija pa je le izkušnjska informacija; tista, ki smo jo sami preskusili. Stroka mora biti torej organizirana tako, da nam omogoča le po kognitivni poti načrtovanja, povezanega z izvajanjem, spoznavanje narave gozda (zbiranje informacij) in na podlagi doživetih informacij izboljševanje kakovosti našega dela. Tu velja preprosta stara resnica, da so dejanja zgovornejša od besed. Dojemanje le-tega pove vse in tudi to, da je organiziranost gozdarstva, v katerem je gozdar uradnik – poguba za slovenski gozd in tudi za večidel (gozdnate) Slovenije. Po spoznavni poti organsko povezanega načrtovanja, uresničevanja, preverjanja in izboljševanja dotekajo trajno nenehno majhne količine bistvenih in zato neprecenljivih informacij. Zdajšnja organiziranost gozdarstva v Sloveniji takšno informiranost onemogoča, čeprav smo to prakso opustili leta 1953 in ustavili neorgansko ravnanje z gozdom. Ena od odločilnih, torej osrednjih nalog za usodo slovenskega gozda je nova organiziranost, ki bo spoštovala izkušnje in novejša dosežke znanosti in pionirsko delo gozdarstva v Sloveniji, doseženo v zadnjih desetletjih. Organiziranost stroke, kakršna je danes, pa je sramotna in hudo škodljiva. Tudi v gozdarstvo se skuša vpeljati pospeševalca, to pa je spet "iznajdba", iztrgana naravi in zato izrazito slaba. Da je to res, že kažejo dosežki v kmetijstvu.

Ugotavljamo, da ima gozdarstvo Slovenije izredno bogate izkušnje načrtovanja z gozdom (z naravo kot kontinuumom). Najdragocenejše pa je spoznanje, da sedanjost ni več resničnost – temveč bo resničnost tisto, kar bo šele prišlo. Popolnih infor-

macij ni, ker je narava kontinuum. Temu primerno je treba razviti metode pridobivanja informacij in načrtovanja. Gozdarstvo čaka zato zanimiva in življenjska naloga: razviti mora kontrolno metodo dela z gozdom, metodo, ki jo je stroka vpeljala po letu 1950 na celostno raven, in s tem opozoriti tudi na povsem nove metode načrtovanja z zamegljenimi (domnevnimi) informacijami. To je **kontrolna metoda razvoja gozda vzajemno z javnostjo**. Za primerno predvidevanje in načrtovanje prihodnosti razvoja gozda in življenja potrebujemo takšno organiziranost, ki bo vsebovala in omogočala ustanavljanje in delovanje "duhovnih laboratorijev" z vizionarskim poslanstvom. Povedano vsebuje perspektive, pa tudi paсти gozdnogospodarskega načrtovanja — še posebno pa goznoogojitvenega.

VIZIJA GOZDARSKIH AKADEMIJ PRIHODNOSTI; Z GOZDOM K PREOBRAZBI PREBIVALSTVA IN K SPREMINJANJU JAVNEGA MNENJA

A VISION OF FORESTRY ACADEMIES OF THE FUTURE; FOREST'S PLACE IN THE TRANSFORMATION OF POPULATION AND MODIFICATION OF PUBLIC OPINION

Prepad med naravo in njenim otrokom – človekom, je čedalje večji. Človek je postal nevaren tujek naravi in s tem tudi samemu sebi. Prepad je nujno premostiti. Iščemo izvorne pripomočke. Pristna narava s še naravnim gozdom hrani prvine življenja in nas uči, kako naj se ji znova približamo. Treba bo prevzgojiti človeka in preobrazili lik delavca, ki se ohranja z gozdom – gozdarja. Po tej poti moramo vsi, če želimo rešiti gozd in s tem tudi same sebe. V bistvu je treba vpeljati samo – preobraževalne procese. Naučiti se moramo ravnati tako, kot da gozd (beri narava) ni naša lastnina; v gozdu smo torej zgolj obiskovalci. Skratka, pustimo prosto pot naravnim razvojnim procesom. Preučujmo reakcijske sposobnosti gozda in prilagajajmo le-temu naše vede-nje (želje, smotre, idr.). Potrebujemo povsem drugačno izobrazbo, kot smo jo poznali tri stoletja. Zato skušajmo opazovati naravo in njen gozd, ne kot vzvišeni opazovalci, temveč kot sestavni del narave. Iz tega zornega kota razvijmo odnos do goz-

da (narave): **kulturno življenje z naravo**. V takšni kulturi tiči kakovost sožitja z naravo, kot proizvod prvovrstnih informacij – neposredno iz narave kot njenega televizijskega zaslona. Nasprotje tega pa so medijske družbe, ki proizvajajo zmedo in slabšajo kakovost preštevilnih informacij, posledica vsega tega pa je pospešeno uničevanje okolja.

Z "gozdno akademijo" prihajajo novi informatorji – kot zeleni val z alternativnim načinom informiranja; z začetki za javnost razumljive stezosledniške znanosti in z nakazovanjem poti v drugačno, naravi prijazno civilizacijo. Gre za organiziranje delavnic prihodnosti za prihodnjo slovensko javnost, ki bo dojemala razvoj kot proces. Vse to ob pomoči univerze, imenovane "gozdna krajina", s še povsem nepoznanimi zelenimi globinami; vanje se je treba potopiti, potovati skozi, dojemati resnico o življenju in pomagati ustvarjati novo družbo. Tako moramo dojeti bistvo gozdnih akademij in gozdarja ter somislečih kot novih informatorjev. Skratka, odkriva se novo področje delovanja, ki naj postane sestavina razširjeno pojmovane **nege** in stroke.

PRAGOZD IN NJEGOVE SKRIVNOSTI; GOZDNI DUH, KI RAZSVETLJUJE

VIRGIN FOREST AND ITS SECRETS; FOREST'S ILLUMINATING GHOST

V bližnji preteklosti je že uspelo zasnovati podlago za nastajanje naravnih gozdnih raziskovalnih laboratorijev v Sloveniji. Že manjše pragozdne raziskave so opozorile na bistvene napake v poskusih sožitja z naravo pri delu z gozdom. Poskus neantropocentričnega poizvedovanja v pragozdu in v "nastajajočih pragozdvih" postaja naša primarna obveznost. Pri tem ne gre zgolj za iskanje resnice o gozdu in naravi, temveč za veliko več. Raziskave pragozda opozarjajo na problematičnost modernega znanstvenoraziskovalnega dela in potrjujejo, da so vse pogostejša opozorila te vrste upravičena. Skratka, dojetanje pragozdnega življenja pomeni novo preorojeno univerzo ved, ki odkrivajo globine gozdnega oceana, prikazuje kaos (motnje v naravi) kot organsko sestavino življenja in opozarja na nedoumljive skrivnosti življenja. Če smo pred

pol stoletja zmogli reči **NE** ekstenzivnemu ravnanju z gozdom (prepoved sečenj na golo) in znali poiskati in uveljaviti prehod na višjo raven gozdarjevega dialoga z naravo, prevzamimo odgovornost, da ohranimo to raven in nadaljujmo začeto pot ter pokažimo Evropi, kaj je sposobna majhna dežela Slovenija ob pomoči gozda prispevati v teoriji in še posebej v praksi za varstvo okolja. Raziskave o pragozdu in laboratoriji v njem so v ta namen vse dragocenejši – bojim pa se, da se tega prenaša zavedamo.

SPROŠČENO GOJENJE GOZDOV – ZGOLJ ZA RAZMIŠLJAJOČEGA

RELAXED FOREST TENDING – EXCLUSIVELY FOR THOSE WHO CAN THINK

Skicirana vizija novih nalog in razširjeno delovno področje gozdarstva opozarjata hkrati, kaj je bistvo sproščenega gojenja gozdov. Nič skupnega nima z vse bolj agresivnim vulgarnim svobodnjaštvom. Sproščenost pomeni ustvarjalnost in hkrati odgovornost. Prav tako ne pomeni slepe poslušnosti, prevzemanja receptov in dela brez razmišljanja, temveč pomeni delo z možgani. Gozdarstvo je dokazalo, da je zmožno odgovorno ravnati – in v tem je tudi plemenita lepota poklica. Le tisti, ki odgovorno razmišljajo, bodo lahko pripomogli k nadaljnjemu uspešnemu razvoju sproščenega dela z naravo in z njenim gozdom. In le po tej poti bomo razvili in uresničevali načelo trajnosti. S tem je ustvarjen eden od temeljnih pogojev, da postaja (sonaravno) gospodarjenje z gozdovi organska sestavina kulture v Sloveniji. Pojem kultura pri našem razmišljanju ne pomeni "obdelovanje" temveč intelektualno razvito človekovo življenje v harmoniji z naravo. Takšno ravnanje pa se zrcali v uveljavljanju odgovornih energijsko varčnih in entropijsko revnih tehnologij. Kultura pomeni posebljeno mehko (ohranjevalno) rabo narave. Še več: negovalno delo z gozdom (gozdno delo) pomeni nego, naravi prijazno vzgojo prebivalstva, javnosti. Tako izraza "kultura" ne moremo več uporabljati za kulturno krajino, ki je nastala z izžemanjem tal z živalskim gobcem, z narobe zastavljenim plugom in s kemijo. Resnična kultura ne ostaja le v trajnostnem ohranjanju narave – kot to pojmuje klasično goz-

darstvo, temveč razširja razvoj gozdarstva s pojmom trajnosti tudi na človeka v sozvočju z naravo.

GOZDAR – ZDRAVILEC KRAJINE – Z LJUDMI ZA ZDRAVO ŽIVLJENJE
A FORESTER – LANDSCAPE'S CURER – IN HIS ENDEAVOURS FOR HEALTHY LIFE IN CLOSE LINK WITH PEOPLE

Gozdarstvo razmišlja celostno in razume, kaj pomeni tako ali drugače uničeno rastišče za razvoj življenja. Razmere so katastrofalne. Narava in njene krajine se temu upirajo, posledice skrunjenja so očitne: vse več pohabljenih življenj. Gozdar kot ekološki zdravilec prihaja z vsemi diplomami in s polnomočjem narave. Prispevek gozdarstva Slovenije v zadnjih desetletjih k njenemu trajnostnemu razvoju je nadpovprečen in daje misliti javnosti in politiku. Uspehe je bilo mogoče doseči z usmerjenostjo, strokovno zazrto v prihodnost, spoštljivo do življenja, in ob odlično organizirani stroki. Prav zaradi tega je nastajal vtis nečesa, kar nastaja samo po sebi. Uspehi pa so dosežek izredno trdega in zavzetega dela stroke. In kot vedno, stroka je bila zato kaznovana, s tem pa si je povzročitelj tega kaznovanja sam napisal črno karakteristiko o svoji politični nezmožnosti. Gozdarstvo bo nazadnje pridobilo. Dozdajšnji uspehi, znani v svetu o gozdu v Sloveniji, opogumljajo. Vendar pomenijo tudi veliko odgovornost in izziv za prihodnost. Zasnove nove naloge ob nadaljnjem spopolnjevanju že uhojenega opozarjajo, kje je naše novo področje; za katero pa so potrebna še razmišljanja in dopolnitve. Ozaveščanje javnosti mora biti naš postulat, kajti to javnost bomo potrebovali, tako kot v planskih letih, ko so jo tedanji gozdarji poklicali na pomoč, da je pomagala zaustaviti divje "planske sečnje" v Sloveniji.

Za naloge, ki čakajo gozdarstvo, je potreben odlično izobražen gozdar (gozdni delavec) širokega strokovnega profila. Skrajni čas je, da odpravimo stereotip "holcer". Prihaja gozdar mojster, ki ne bo znal le fizično delati, temveč bo znal sodelovati tudi v izobraževalnih procesih gozdarja zdravilca pri preusmerjanju javne miselnosti. Prihodnje gozdarstvo bo moralo časom, ki prihajajo,

ponuditi nova, privlačna delovna mesta. Mojster v delu z gozdom pa je tudi najboljši zagotovilo za rezcvet slovenskega gozda.

In še misel za konec. Če bomo hoteli – bomo uspeli. Uspeti pa moramo, ker je to naša moralna obveznost in delati po pravilu: **Vsak mora ravnati tako kot da bi bila prihodnost sveta odvisna od njega.**

POVZETEK

Prihaja nov čas in zanj potrebna nova družba. Izvotljeno materialistično paradigmo zamenjujejo vrednote. Če ne bo tako, se nam tudi v Sloveniji ne obeta nič dobrega. Gozdarstvo na ekoloških izhodiščih prevzema s svojim gozdom tu eno od mentorskih vlog ob izkušnjah in ob opiranju na doseženo.

Gozdarstvo Slovenije je žalostno končalo zlato obdobje gozda, ki je uspešno potekalo v zadnjih petdesetih letih. Kljub industrijski nesnagi je Slovenija izboljševala gozdove in se kot domala edina uvrstila med vodnice v Evropi. Kot zmeraj doslej pa je gozd znova uničil pseudoagrarni primitivizem. Sledi novo obdobje dokončnega odcepa od agrarne kontaminacije slovenske zemlje. V Sloveniji mora nastati dokončno večnamenski gozd, ki ga družba odgovornih slovenskih gozdarjev zna ustvariti, za novo družbo, ki nastaja in prihaja. Gozdarstvo bo, drugače kot kmetijstvo in industrija, pokazalo vso kulturo pravega ravnanja z naravo in z njenimi ekosistemi. Štirideset let nege gozda po stoletjih ropanja gozdov nastopa gozdar zdravilec krajine vzajemno z ljudmi, zavzetimi za zdravo življenje kot sestavino kakovosti življenja. Prihodnje gozdarstvo bo še naprej prispevalo k Sloveniji, usposobljeni za prihodnost. Gozdarstvo med drugim ostaja pri svojem osrednjem pridelku, lesu. Lesarstvo in gozdarstvo znova odkrivata les kot dragoceno naravno prvino, varno okolju, in z njo pospešujeta policentrični razvoj Slovenije. Zavedati se moramo – da sedanjost ni več resničnost, temveč bo resničnost tisto, kar bo šele prišlo in bomo samoustvarjali.

Dozdajšnji gozdnogospodarski smotri ostajajo. Poti za dosego le-teh dopolnjujemo na podlagi izkušenj. Ustvarjeno gozdno biosustanco z 320 milijoni ton je treba z nego nenehno še naprej oblikovati. Težišča pa so drugje: večja pozornost je namenjena gozdu in vodi kot celoti; močnejša je preusmeritev na samodejno nego; poudarjena je točkovna narava negovalnih posegov; nadaljnji razvoj s spoznavnostjo prežetega gozdarstva; načrtno uveljavljanje odličnosti gozda; dokončna uvrstitev gozdarstva kot pomembnega dela slovenske kulture. Nov, celosten profil gozdarskega študija z usposobljenostjo za široko paleto možnosti različne zaposlitve; nastajanje novih delovnih mest v gozdarstvu. Odmik od kompromitirane agrarne

zadružne ustanove in ustanavljanje gozdnih in podobnih združenj. Prilagodni profil gozdarja: varuh narave, pridelovalec, učitelj, kulturni delavec z gozdom in z gozdnato krajino skupaj s Slovencem, ki živi harmonično z naravo. Vse to v Sloveniji, ki jihaja.

THE FUNDAMENTALS OF ECOLOGICAL FORESTRY FOR THE FUTURE OF SLOVENIA

Summary

The ecological reformation of Slovenia is a fact and a categorical imperative. This movement represents a general orientation of all society, not only just forestry. A new era is on the horizon and for this time we will need a new society. The over-exploited, materialistic paradigm must be replaced by holistic values. If we don't do this, the country of Slovenia has a questionable future.

Within the framework of change, forestry takes on a special role as mentor, based on experience gained working with nature over a long period of time. In the past half-century Slovenia materially improved the status of its forests. This was a historically noteworthy achievement, carried out in spite of industrial and agricultural pollution. And now, in the new era, there will be a final separation of forestry from the agriculturally-oriented kind of thinking that limited forestry's potential as a positive force in the environment and to society. In Slovenia our final aim is the multi-functional forest and it is the foresters duty to create this for the new society. Forestry must show, in contrast to the current actions of agriculture and industry, the real culture, that is how to treat land in an ecologically spirited way, working with nature in the forest ecosystem. In the forty plus years since W.W.II and the hundreds of years of over-exploitation of forests that preceded it, foresters are beginning to become landscape medics, tending forests, together with the people, for the people, and for the real quality of life.

In the future, forestry must continue producing its main product - wood. Forestry and the

wood-processing industry are discovering anew that wood is a very valuable natural substance which must support the poly-centric development of the country and also replace different artificial materials currently in use. We will stay with these traditional goals of forestry but we must also add new aspects based on our experiences. There is a need to continue to increase the positive structuring of bio-substance of 320 billion tons on a forest area of 1 million ha. Additionally, we have to continue some trends, for example: 1) increase the character of the forest as an entity, 2) stress still more the so-called self-tending of the forest, 3) better organize punctual interventions, replacing the broad-scale approach which still lingers in some areas, 4) continue to develop and influence the cognitively-formed forestry, and 5) continue to develop and influence the high quality of the forest.

To do this we must recognize forestry as a very important part of the cultural life of our country. Recognizing this, an additional requirement for the future is the improved profile of forest science and forest studies. Foresters educated broadly (in an ecologically and economically joined way), to really understand multiple-use can easily find new jobs in forestry, and neighbouring fields. The future forester must be the man who protects nature yet produces useful commodities, a teacher, and a guarantor of culture, both with the forest and the forest landscape.

VIRI

1. Stanje gozda v Sloveniji na podlagi Območnih gozdnogospodarskih načrtov 1990
2. Mlinšek, D.: Predavanja iz gojenja gozdov 3. in 4. letnik, skripta
3. Mlinšek, D.: 1990 The Future of Forest Management Based on Research Results from Virgin Forests - Montreal XIX. IUFRO World Congress, Volume 1
4. Mlinšek, D.: 1994 Was ist naturnahe Waldwirtschaft; Ökologische Waldwirtschaft, Stiftung Ökologie - Landbau, V. Müller

Strategija varstva krajine v Sloveniji

Landscape Protection Strategy in Slovenia

Dušan OGRIN*

Izvešček

Ogrin, D.: Strategija varstva krajine v Sloveniji. *Gozdarski vestnik*, št. 9/1996. V slovenščini.

Avtor v prispevku razpravlja o položaju krajine v prostorskem načrtovanju, filozofiji varstva krajine in njenem vključevanju v odločanje o rabi prostora, za varstvo krajine pomembnih prostorskih problemih ter ciljih, strategijah in smernicah varstva krajine.

Ključne besede: krajina, varstvo krajine, raba prostora.

Ta prispevek je močno skrčen povzetek naloge za Ministrstvo za okolje in prostor, ki je vsebinsko naravnana na pripravo gradiva za Prostorski plan, še pred njim pa za Politiko prostorskega razvoja Slovenije.

V nalogi so zaobjeta naslednja poglavja: položaj krajine v prostorskem načrtovanju, filozofija varstva krajine in njene implikacije v rabah prostora, za varstvo krajine relevantni prostorski problemi (obstoječi, nakažujoči se v tekočih trendih in v viziji prihodnjega razvoja), cilji strategije, smernice za varstvo in model za določitev izjemnih krajin.

V tem okviru je bilo neizogibno treba določneje osvetliti pojem krajine v dveh kategorijah današnje obravnave, namreč, enkrat kot predmet in enkrat kot vsebino. Poglavitni temelj za tak postopek upravičuje zasnova prostorskega plana republike, ki se členi v tri temeljna poglavja; poselitve, infrastrukturo in krajino, kar se utegne zdeti na prvi pogled nenavadno. Da bi preverili smiselnost takšne umestitve krajine in jo videli bolj plastično, kaže naravo pojma podrobneje razčleniti v obeh kategorijah.

*Prof. dr. D. O., Inštitut za krajinsko arhitekturo, Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani, Jamnikarjeva 101, 1000 Ljubljana, SLO

Synopsis

Ogrin, D.: Landscape Protection Strategy in Slovenia. *Gozdarski vestnik*, No. 9/1996. In Slovene.

The author of the article discusses the position of landscape within spatial planning, landscape protection philosophy and its place in passing decisions as to space utilization; the topic of the article is also spatial problems and goals important for landscape protection, the strategies and guidelines of landscape protection.

Key words: landscape, landscape protection, space utilization.

Krajina je v prostoru praktično vse in hkrati nič – to je dialektika njene dvojnosti. Prostor so njive, gozd, reke, vinogradi, igrišča, grajene prvine poselitve. Vse to lahko obstaja samo zase, deluje prostorsko in gospodarsko povsem samostojno. Vendar pa je vse to, travniki, gozdovi, močvirja, njive, vodotoki idr. v različnih kombinacijah hkrati tudi krajina. Tako pač v poljubnem izseku prostora ne moremo videti samo krajine, ne da bi obenem zaznali, da so tam omenjene sestavine, gozd, travnik, pašnik, vode idr. Seveda pa te prvine lahko opazimo, ne da bi jih povezovali s pojmom krajina, kar se tudi dogaja v vsakdanjem življenju.

Pojem krajine se torej oblikuje v naši zavesti po percepcijskem postopku združevanja različnih prostorskih pojavov v neko celoto in z našim dejavnim razmerjem do njih. Pri tem velikost ali območje krajine določimo oziroma izbiramo sami, v odvisnosti od opravila – glede na to, ali jo opazujemo, doživljamo, raziskujemo ali pa se z njo načrtovalno ukvarjamo. Tako bi lahko tudi rekli, da je krajina način videnja ali obravnavanja prostora, morda še bolje, da je krajina zaznavni produkt določenega prepletanja ali sostanja več zaključnih, jasno določenih prostorskih sestavin. Gre torej za celovito nadpojavnost, za sopoljavnost. Ta se oblikuje v naši zavesti kot skupna

vrhnja plast nad podlago, ki jo ustvarja neki poljuben, nepravilen mrežni sestav. Zanj je značilno, da je ni mogoče razložiti iz njenih posamičnih sestavnih entitet, npr. geološke podlage, talnih ali vodnih razmer, rastlinske odeje ali neke rabe, na primer kmetijstva, gozdarstva ali poselitve. Spoznavno dostopna je samo kot celovitost prostorsko-ekološkega, ekonomskega in kulturnega. Prav v tej nenavadni biti krajine se skriva vzrok številnim, tako različnim in neredko samovoljnim, a tudi naivnim razlagam ter definicijam pojma. Seveda, tako dolgo, dokler gre za opazovanje ali raziskovanje, je svobodna opredelitev pojma do določene meje možna, v planiranju pa, kjer gre za neposredne, tudi kvantitativne določbe, moramo delovati z bolj objektivno določenimi kategorijami.

TRIADA, V KATERO JE UMEŠČEN POJEM KRAJINE

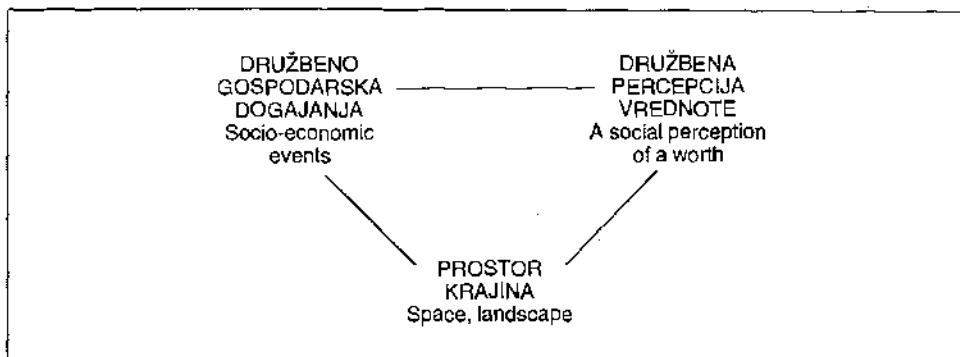
A TRIAD INTO WHICH THE NOTION LANDSCAPE HAS BEEN PLACED

Za umevanje svojevrstnosti krajine, moramo omeniti še eno njeno značilnost, po kateri se bistveno loči od drugih predmetov planiranja. Poselitve ali infrastrukturo predvidevamo v postopku planiranja ponavadi kot nekaj novega. Krajina pa je, nasprotno, obstoječa stalnica; nove krajine, ki bi nastajala na račun neke druge prostorske celovitosti, ni mogoče načrtovati, tako kot je to, denimo, možno pri poselitvi. Krajino lahko samo spreminjamo, kar se dogaja praviloma z načrtovanjem novih rab, s posegi, ki

prihajajo zunaj nje, lahko bi jih imenovali poselitvene pobude.

Če imamo pred seboj naravnost strategije varstva krajine, potem je jasno, da njen cilj ne more biti spreminjanje krajine, marveč je ta, nasprotno, prizadevanje za njeno ohranitev. Najučinkoviteje to uresničujemo tako, da zmanjšujemo, po možnosti tudi preprečujemo spreminjevalne, zlasti škodljive posege, kar je ena temeljnih vlog prostorskega načrtovanja. Sklep iz tega je, da so procesi soočanja med predstavami o razvojnih spremembah in prizadevanjih za njihovo zmanjševanje ali preprečevanje zaradi varstva tista vsebina, ki določa vlogo in mesto krajine v prostorskem planiranju. Zato ona tam nastopa kot skupni imenovalec in nosilec družbenega interesa na ekološki, kulturni in drugih kakovostih odprtega prostora.

Kakorkoli utegne krajina zveneti kot zelo splošna označba, celo abstrakten pojem, pa vendar drži, da je zelo pogodljiv skupni imenovalec za naravni in polnaravni odprti prostor, kajti njive, gozdovi, območja prvobitne narave, reke in podobni pojavi so, kljub njihovi različnosti, na koncu vsi tudi krajina. Zdi pa se, da pri tem, bolj kot strukturna narava krajine, kohezivno deluje to, da ima družba na njej poudarjeno izražen interes varovanja. Če to primerjamo na primer z infrastrukturo, lahko ugotovimo, da so vezi med njenimi posameznimi vejami mnogo bolj ohlapne, denimo med energetsko in cestno infrastrukturo. V tej luči se, seveda, umestitev krajine kot enega od treh blokov v osnovni shemi prostorskega plana, izkaže kot res smiselna. Hkrati pa se krajina predstavlja tudi kot ena njegovih

tehtnih, za načrtovanje v vsakem pogledu manipulativno primernih vsebin.

Čisto drugačna pa je videti strnjeno, enovitost, tega bloka, ko si zastavimo vprašanje, kako pridemo do predočbe o njegovi optimalni opredelitvi. Pri tem lahko izhajamo iz nekih vnaprej postavljenih paradigem in iz njih izvajamo podrobnejše opredelitve, po zaporedju od splošnega k posebnemu, se pravi ravnamo po deduktivnem postopku. Druga možnost je, da gremo po obratni poti in iz posameznih sektorjev luščimo tehtne prvine in jih s posploševanjem preneseemo v višje, nadrejene teze oziroma opredelitve. Včasih so rekli, da je prvi postopek totalitarističen, drugi pa participativen oz. samoupraven. Ne glede na to, kako ga označimo, je to eno ključnih vprašanj v izdelavi plana, tudi prostorskega plana republike kot ene začetnih stopenj k planu. Prava pot je verjetno v srečevalnem postopku, ki pa ima eno samo in veliko hibo – naporen je in dolgotrajen. Vendar pa prinaša učinkovitost, ker informacije, ki prihajajo od spodaj zagotavljajo večjo realnost, tiste od zgoraj pa skrbijo za usklajenost. Slednja pomeni v končnem nasledku:

- ubranost z vodilnimi načeli družbene filozofije in etike,
- uravnoteženost med varstvom in rabami.

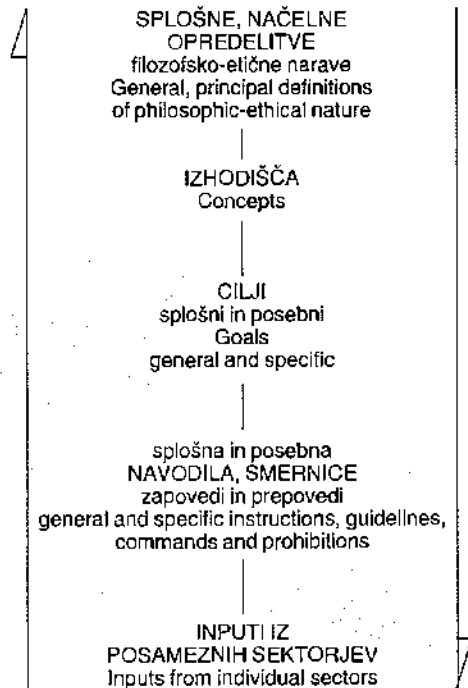
Za tematiko krajine je to vprašanje zelo pomembno, ker bodo usodo krajine določale opredelitve v posameznih sektorjih, kmetijstvu, gozdarstvu, turizmu, športu, vodnem gospodarstvu, rudarstvu, razvoju podeželja idr. Ta ugotovitev odpira drugo metodološko pomembno vprašanje, ki se nanaša na to, ali bodo in če bodo, v kolikšni meri, družbeno-gospodarske projekcije sodelovale pri oblikovanju poglavitnih postavk prostorskega plana. Težo teh vprašanj za blok krajine zgovorno ponazarjata samo dve navedbi:

– kmetijstvo je dejavnost z daljnosežnimi strukturnimi preobrazbami, ki bodo sprožile nesluten obseg prostorskih sprememb globalnih razsežnosti,

– energetika je razvojno težko napovedljivo področje: samo zaprtje nuklearke bi pomenilo graditev vrste elektram in s tem dokončno razvrednotenje slovenskih rek, dalje graditev novih nacionalnih in mednarodnih daljnovodov.

Gornji navedbi sta zgolj za ponazoritev in v podporo trditvi, da učinkovite strategije varstva kot tudi prostorske politike ni mogoče formulirati brez uskladitev s sektorskimi načrtovanji. Po tej poti bodo sektorji lahko bolj razvidno sprevideli posledice njihovih gospodarskih pričakovanj in namenov ter jih ustrezno prilagajali oziroma popravljali.

Po vsebinski plati je strategija razvita po naslednji shemi. Sicer je organizirana po hierarhičnem načelu, vendar pa jo je možno v tem smislu videti dvosmerno. Prva možnost je, da je izvedena iz posamičnih sestavin in opredelitev, v primeru naše sheme iz najnižje ležečih spoznanj, ki se s posploševanjem spreminjajo v načelne opredelitve kot končnim dosežkom. Seveda pa je možno nastajanje strategije v obratni smeri, to je z dedukcijo iz splošnih, deklarativnih opredelitev. Obe možnosti sta v spodnji shemi ponazorjeni s puščicama, ki tečeta v nasprotnih smereh.

Za popolnejšo predstavitev o vsebinski zasnovi strategije naj bodo omenjeni še njeni poglobilni cilji.

SPLOŠNI CILJI GENERAL GOALS

- zagotovitev identitete, jasne prepoznavnosti slovenske krajine tako na lokalni kot tudi na regionalni ravni,
- ohranitev krajinske pestrosti v skladu z naravnimi razmerami slovenskega prostora in zgodovinsko kontinuiteto kulturnega izročila,
- strukturna usklajenost v novih krajinah na podlagi uravnoteženega razmerja med gospodarsko-tehnološkimi in kulturnimi vidiki,
- stalno povečevanje kulturnih, ekoloških in rekreacijskih zmogljivosti slovenskih krajin,
- ponovno onaravljenje prizadetih krajinskih območij v največjem možnem in smiselnem obsegu.

POSEBNI CILJI SPECIFIC GOALS

- podati temeljne usmeritve za obvladovanje velikih sprememb na podeželju, ki jih bosta izzvala vstop Slovenije v evropske integracijske procese in večje odpiranje svetovnemu trgu,
- opozoriti na potrebe po sanaciji krajinsko-ekološko močnejše prizadetih območij v Sloveniji,
- nakazati glavna žarišča (tematsko) in torišča (geografsko-umestitveno) navzkrižij med pričakovanim (po spontanih gibanjih in tekočih trendih) oziroma načrtovanim razvojem (plani na republiških in lokalnih ravneh) na eni in krajinsko dediščino na drugi strani,
- izdelati seznam izjemnih krajin Slovenije,
- pripraviti smernice za varstvo krajine,
- formulirati poglobilne sestavine krajinske strategije za njihovo vključitev v koncept prostorske politike Slovenije.

Foto Špela Habič: Postonjska kotlina

Vloga gozdov v zasnovi strategije varstva narave v Sloveniji

The Role of Forests within the Concept of Nature Protection Strategy in Slovenia.

Baldomir SVETLIČIČ*

Izvleček

Svetličič, B.: Vloga gozdov v zasnovi strategije varstva narave v Sloveniji. Gozdarski vestnik, št. 9/1996. V slovenščini, cit. lit. 9.

Avtor predstavi zasnovo delovnega gradiva "Strategija varstva narave v Sloveniji; Inačlica 3.0 (osnutek), Ljubljana, april 1996, in v kontekstu predstavljene strategije skuša poudariti pomen in vlogo gozdov pri ohranjanju narave in o varstvu naravne in kulturne dediščine (naravnih in kulturnih vrednot) v gozdu in gozdnem prostoru.

Ključne besede: gozd, gozdarstvo, ohranjanje narave, varstvo naravnih in kulturnih vrednot.

Synopsis

Svetličič, B.: The Role of Forests within the Concept of Nature Protection Strategy in Slovenia. Gozdarski vestnik, No. 9/1996. In Slovene, lit. quot. 9.

The author presents the outline of the materials with the title "A Strategy regarding Nature Protection in Slovenia; variant 3.0 (draft), Ljubljana, April 1996"; within the context of the strategy presented the significance and role of forests in nature conservation and the protection of natural and cultural heritage (natural and cultural values) in the forest and forest space are emphasized.

Key words: forest, forestry, nature conservation, protection of natural and cultural values.

1 UVOD

1 INTRODUCTION

Prizadevanja po ohranjanju narave, vseh živih bitij in njihovega življenjskega okolja postaja v svetu vse bolj razpoznavno merilo osveščenosti in s tem civiliziranosti posamezne družbe. Številni mednarodni dokumenti vsebujejo zahteve po ohranitvi narave v vseh njenih pojavnih oblikah, kar vse pogosteje določa meje in vsebino mnogim človekovim dejavnostim.

Slovenijo simbolizirajo gozdovi, ki pokrivajo več kot polovico slovenske krajine (54%), skupaj z gozdnatim prostorom pa kar tričetrto površine (75%) slovenskega ozemlja. Predstavljajo najpomembnejši prostorski element naše naravne in kulturne krajine in so kot njena bistvena prvina hkrati tudi zelo pomembna naravna vrednota. Našo deželo uvrščajo med najbolj gozdnate dežele Evro-

pe, ki jo odlikujejo številna in obsežna območja sorazmerno dobro ohranjene narave z veliko ekosistemsko pestrostjo sonaravnih gozdov, ki veliko prispevajo h kakovosti življenja v njej in vsekakor pomenijo njeno primerjalno prednost v Srednji Evropi.

Slovenski gozdovi kažejo s svojim videzom in notranjo ekosistemsko stabilnostjo pozitivne rezultate uveljavljenih načel trajnega, sonaravnega in večnamenskega ravnanja z gozdom ob načrtnem vključevanju naravovarstvenih usmeritev in krepitevi optimalne sposobnosti opravljanja vseh svojih funkcij.

Splet okoliščin nastajanja novejših gozdarske zakonodaje, podzakonskih predpisov in programa razvoja gozdov je pripomogel, da je večina strokovne vsebine ohranjanja in varstva narave teh aktov odraz uspešnega in usklajenega medsektorskega sodelovanja varstvenikov narave in gozdarjev pri njihovi pripravi, kakor tudi njihove strokovne razgledanosti.

Prav zato ni nič nenavadnega, ko se pri razlagi večine pojmov, vezanih na vlogo

* B. S., dipl. inž. gozd., Ministrstvo za okolje in prostor, Uprava RS za varstvo narave, Vojkova 1b, 1000 Ljubljana, SLO

gozdov v zasnovi strategije varstva narave v Sloveniji, zatekamo k strokovno že usklajenim in družbeno verificiranim pisnim virom z gozdarskega področja, saj je v njih dosežena in izkazana visoka stopnja kulturne zavesti in obvezujoče izražena pripravljenost stroke, da posveti ohranjanju narave in varstvu naravnih in kulturnih vrednot posebno pozornost.

Ekološka pestrost, naravna ohranjenost in stabilnost slovenskih gozdov niso le srečna okoliščina, ampak rezultat kontinuitete dolgoletnih strokovnih prizadevanj gozdarske stroke pri gozdarskem načrtovanju, pozitivnega odnosa do gozda in spleta naravnih dejavnikov. Omenjena ugodna osnova nam realno omogoča uspešno ohranjanje biološke raznovrstnosti (rastlinskih in živalskih vrst ter njihovih habitatov), ohranitev naravnih procesov, naravnega okolja in ekološkega ravnotežja.

2 VLOGA GOZDOV V ZASNOVI STRATEGIJE VARSTVA NARAVE V SLOVENIJI

2 THE ROLE OF FORESTS WITHIN THE CONCEPT OF NATURE PROTECTION STRATEGY IN SLOVENIA

2.1 Izhodišča

2.1 The Concept

Značilnost Slovenije sta pestra in razmerna dobro ohranjena narava in krajina. Prav zato je naša skupna odgovornost zlasti v tem, da te vrednote doživljamo in uporabljamo na način, ki omogoča njihovo ohranitev z namenom, da jih lahko v čim boljšem stanju prepustimo zanamcem.

Strategija varstva narave v Sloveniji, Inačica 3.0 (osnutek), Ljubljana, april 1996, je nadaljevanje strokovnih naporov v smeri, ko v okviru mednarodnih izhodišč, načel, sprejetih dogovorov ter dokumentov, izkušenj in priporočil predlagamo strateške usmeritve ter pravne in organizacijske rešitve za uresničevanje teh usmeritev. Zaradi celovitosti problematike, strategija presega pristojnosti sektorja varstva okolja, zato lahko njeno dejansko učinkovitost pričakujemo le ob sprejetju na državni ravni.

Vloga gozdov je v omenjeni zasnovi strategije varstva narave v Sloveniji izrednega

pomena in zavzema v poglavju "Vključevanje načel varstva narave v druge sektorje" temu primerno mesto.

Zakon o gozdovih (Ur.l. št. 30/93), zagotavlja sonaravno in večnamensko gospodarjenje z vsemi gozdovi kot naravnim bogastvom. V skladu z načeli varstva okolja in naravnih vrednot zagotavlja trajno in optimalno delovanje gozdov kot ekosistema ter ohranjanje in pospeševanje njihovih funkcij. Omogoča ohranjanje naravnih populacij rastlinskih in živalskih vrst, naravnih procesov, ohranja in vzpostavlja naravno sestavo biocenoz in celo pospešuje njihovo naravno (biološko) pestrost.

2.2 Struktura strategije

2.2 Strategy's structure

- Strategija vsebuje dolgoročne cilje, načela in merila za določanje prednostnih nalog ter predloge za usmerjanje varstva narave v Sloveniji;
- organiziranost varstva narave govori predvsem o službah, zakonodaji, nadzoru, financiranju;
- spremljanje in ocenjevanje uresničevanja Strategije govori o ugotavljanju uspešnosti oz. spremljanju trendov na področju varstva narave v Sloveniji;
- akcijski program je operativni del programa, ki se preverja in dopolnjuje vsakih pet let; sestavljajo ga predlogi potrebnih projektov in ukrepov za posamezna področja (biološka raznovrstnost, zavarovana območja, ...);
- dodatki pojasnjujejo delovno področje varstva narave, pojme, uporabljene v programu in povzetek analize stanja varstva narave v Sloveniji.

2.3 Okoliščine nastanka Strategije

2.3 The circumstances which conditioned the strategy's origin

Osamosvojitve in mednarodno priznanje Slovenije sta povzročila velike vsebinske, organizacijske in zakonodajne spremembe na področju lastnine, gospodarskih dejavnosti in mednarodnih pristojnosti. Omenjene spremembe in druga vzporedna dogajanja izkazujejo veliko možno nevarnost za še ohranjeno naravo, ki je ima Slovenija

primerjalno več kot druge države in je hkrati tudi temelj njene identitete.

Bogata tradicija Slovenije na področju načrtnega naravovarstva se med drugim kaže z izločitvijo prvih pragozdnih rezervatov na Kočevskem že pred dobrim stoletjem (leta 1892) in prvim programom varstva narave (Spomenica iz leta 1920).

Izkazana tradicija, potrebe in mednarodne obveznosti narekujejo pripravo strateškega dokumenta, za katerega je Odbor za infrastrukturo in okolje Državnega zbora Republike Slovenije na svoji 75. seji z dne 27.11.1995 sprejel naslednji sklep:

"Državni zbor Republike Slovenije nalaga Vladi Republike Slovenije, da v najkrajšem možnem roku predloži v obravnavo Strategijo varstva ohranjanja narave in varstva naravnih vrednot v Republiki Sloveniji, ki bo celovito opredelila sistemske rešitve, kriterije, pogoje in merila varstva narave."

2.4 Namen Strategije varstva narave

2.4 The purpose of nature protection strategy

Slovenska Strategija varstva narave mora postati nacionalna podlaga za pravilno in odgovorno ravnanje državnih in krajevnih organov pri odločanju o prihodnjih temeljnih usmeritvah gospodarske politike v Sloveniji. Le na ta način bomo lahko zagotovili izpolnjevanje sprejetih mednarodnih obveznosti, uskladili pravni sistem z zakonodajo Evropske zveze ter se enakovredno vključevali v vedno bolj enotni in obvezujoči evropski ter svetovni sistem varstva narave.

3 CILJI VARSTVA NARAVE V SLOVENIJI

3 NATURE PROTECTION GOALS IN SLOVENIA

Slovensko varstvo narave si je zastavilo naslednje dolgoročne cilje:

- ohraniti
 - samonikle (avtohtone) rastlinske in živalske vrste ter izjemne osebkne in populacije;
 - habitatske tipe, biocenoze in ekosisteme ter njim lastne procese;
 - geotope in izjemne dele nežive narave;
 - vse tipe krajine v skladu z razvojem po načelu trajnosti;

- obnoviti
 - prizadete naravne znamenitosti, habitate in ekosisteme.

Naštete cilje je možno doseči le, če je varstvo narave celovito in če so naravovarstvena načela vgrajena v sisteme in postopke vseh dejavnosti, ki posegajo v naravo. Za uresničevanje ciljev varstva narave sta v prvi vrsti potrebna ustrezna organiziranost službe za to dejavnost in zakonodaja, ki omogoča neposredno varstvo narave in določa pravna načela za posege in dejavnost človeka v naravi.

Do cilja lahko pridemo na dva osnovna načina varovanja:

- z zavarovanjem delov narave, ki so spoznani za posebno vrednoto in kjer je človekova dejavnost najbolj omejena ali usmerjena (zavarovana območja) ter

- varovanje narave z rabo, kar pomeni, da je človekova dejavnost v njej tolikšna in takšna, da se narava ohranja v določenem ravnotežnem stanju (usmerjanje razvoja s planskimi instrumenti, celovito varstvo krajine). Učinkovitost te oblike varovanja je odvisna od stopnje integriranosti naravovarstvenih načel v druge sektorje in v odločanje na vseh ravneh.

4 NAČELA VARSTVA NARAVE

4 NATURE PROTECTION PRINCIPLES

Osnovno izhodišče varstva narave je ohranjanje njenega uravnoteženega delovanja in pestrosti vseh oblik, živih in neživih, ne glede na njihov ekonomski pomen za človeka.

Slovenija je ratificirala Konvencijo o biološki raznovrstnosti /Rio de Janeiro, 1992/, (Ur. l. RS MP, št. 7/96, objavljena v Ur. l. RS, št. 30/96), ki je začela veljati 8. junija letos.

Pomembnejša izhodišča in načela, na katerih temelji varstvo narave, ki jih upoštevajo vse dejavnosti:

- Vsaka življenska oblika je enkratna, zato jo moramo spoštovati.
- Varstvo narave je investicija, ki zagotavlja uresničevanje krajevnih, nacionalnih in globalnih koristi.
- Trajnostni način življenja zahteva kore-

nite spremembe mišljenja ter gospodarske logike in prakse.

- Gospodarna raba naravnih dobrin je nujna.

- Skrbno odločanje, pri katerem odločitve temeljijo na dostopnih informacijah; ekonomski in socialni ukrepi naj, kolikor je primerno in mogoče, spodbujajo ohranjanje in trajnostni način rabe biotske in krajinske raznovrstnosti.

- Načelo izoginitve zahteva uveljavljanje primernih postopkov za presojo projektov, ki bi lahko vplivali na biotsko in krajinsko raznovrstnost in s katerimi bi lahko ta vpliv preprečili ali zmanjšali.

- Načelo opreznosti do dejavnosti, ki bi lahko preprečile ali zmanjšale posege, ki bi vplivali na zmanjšanje biotske in krajinske raznovrstnosti, se ne smejo preložiti, tudi če vzročne povezave med posegi-vplivi niso popolnoma potrjene.

- Načelo premestitve dejavnosti, ki bi izjemno škodljivo vplivale na biotsko in krajinsko raznovrstnost in se jim ne moremo izogniti, naj se usmerijo na območja, kjer so posledice manjše.

- Treba je vzpostaviti zaupanje med strokami in dejavnostmi.

- Varstvo narave naj ne bo omejeno le na zavarovana območja, ampak naj pokriva celotno območje države ter vsa področja delovanja.

- Sodelovanje javnosti, osveščenost in skrb za varstvo narave so v tesni medsebojni odvisnosti, zato so na tem področju izjemnega pomena vzgoja in izobraževanje, kakor tudi aktivno vključevanje javnosti.

- Kulturna raznolikost je v tesni povezavi z biotsko raznovrstnostjo.

- Našteta izhodišča je treba vključevati v vse dejavnosti na državni in krajevni ravni, v načrtovanje ter v sektorske strategije in razvojne politike.

5 MERILA ZA DOLOČANJE PREDNOSTNIH NALOG

5 CRITERIA FOR THE DETERMINATION OF PRIORITY TASKS

Varstvenih ciljev ni mogoče uresničiti hkrati in v celoti. Prav zato moramo najprej preprečiti ali omiliti negativne trende, nato pa z

nacionalnimi programi določiti prednostne naloge, izbrane po naslednjih merilih:

- ogroženost;
- spoznan izstopajoči pomen (inventarna območja in objekti);
- mednarodno spoznan pomen (npr. določen s konvencijami);
- neobnovljivi ali težko obnovljivi deli narave;

6 USMERITVE ZA OHRANJANJE BIOLOŠKE RAZNOVRSTNOSTI

6 TRENDS REGARDING THE CONSERVING OF BIOLOGICAL DIVERSITY

Ohranjanje biološke raznovrstnosti predstavlja enega osrednjih ciljev varstva narave na vseh ravneh (od svetovne do krajevne). Uresničujemo ga z ohranjanjem ogroženih rastlinskih in živalskih vrst, predvsem pa z zagotavljanjem njihovih ustreznih življenjskih razmer (npr. ohranjanje življenjskega prostora).

Od prednostnih nalog navajamo:

- podpis in ratifikacija Washingtonske, Bernske in Bonnske konvencije;
- ustanovitev koordinacijske skupine za ohranjanje biotske raznovrstnosti;
- vsebinska in pravna uskladitev s smernicami Evropske Zveze za ohranitev rastlinskih in živalskih vrst ter habitatov;
- priprava Nacionalnega programa varstva biotske raznovrstnosti;

6.1 Ohranjanje rastlinskih in živalskih vrst

6.1 Conservation of plant and animal species

Glavne usmeritve so med drugim naravnane v:

- preprečevanje nadaljnega izumiranja rastlinskih in živalskih vrst v Sloveniji;
- preprečevanje, kjer pa to ni mogoče, vsaj omilitve ogrožanja rastlinskih in živalskih vrst ter ogroženih populacij (osebkov);
- povezavo prizadevanj za ohranitev vrst v Sloveniji s sosednjimi državami;

6.2 Ohranjanje habitatov rastlinskih in živalskih vrst

6.2 Conservation of plant and animal species' habitats

Glavne usmeritve so med drugim naravnane v:

- vzpostavitev sistema kartiranja habitatnih tipov;
- vzpostavitev omrežja ekosistemov po principu razporejenosti, reprezentančnosti in medsebojne povezanosti;
- vzpostavitev blažilnih območij;

GOZD FOREST

Glavne usmeritve so med drugim naravnane v:

- ohranjanje in razvoj celotnega gozda in gozdnega prostora (gozdnih ekosistemov), v njegovi celovitosti, naravni ohranjenosti in ekološki pestrosti;
- krepitev biološke in ekološke stabilnosti gozdnih ekosistemov, ob sočasnem ohranjanju naravnih populacij rastlinskih in živalskih vrst;
- celovit ekosistemski koncept sonaravnega gospodarjenja z gozdom in gozdnim prostorom ter sočasnim ohranjanjem narave in naravnih vrednot v skladu s predlogom vseevropske strategije o biološki in krajinski pestrosti;
- ohranjanje vloge gozda kot temeljnega ogrodja krajine, edinega večjega ohranjenega ostanka narave, ki je življenjski prostor številnih avtohtonih rastlinskih in živalskih vrst, hkrati pa tudi pomemben dejavnik pri iskanju stika človeka z naravo;
- ovrednotenje široke palete funkcij gozdov, ki so temelj načrtovanju in usmerjanju razvoja gozdov, njihovem ohranjanju, varstvu in gospodarjenju z gozdovi;
- izločanje in razglašanje z zakonom varovalnih gozdov in gozdov s posebnim namenom ter določitev območij, kjer je izjemna poudarjenost funkcij gozdov v širšem ali lokalnem interesu, kakor tudi območij, ki so pomembna za ohranitev prosto živečih živali;
- izločanje in vzpostavitev ekocelic in habitatov;
- ohranjanje oziroma ponovno vzpostavitev habitatov vseh avtohtonih rastlinskih in živalskih vrst;
- izločanje gozdov s posebnim namenom na območjih, ki so razglašena za naravne znamenitosti po predpisih o varstvu naravne dediščine;

• ohranjanje in varovanje naravnih znamenitosti v gozdu in gozdnem prostoru (npr. gozdnih dreves z izjemnimi botaničnimi, dendrometričnimi, biotopskimi ali oblikovno estetskimi lastnostmi) ter tistih delov gozda, ki kot zavarovana kategorija naravnih znamenitosti oziroma redkosti v gozdu (ekocelice, habitat) zagotavljajo njihovo varstvo tudi zunaj (večjih) zavarovanih območij.

7 UKREPI ZA DOSEGANJE CILJEV 7 INSTRUMENTS TO ATTAIN THE GOALS

7.1 Zavarovana območja in objekti 7.1 Protected areas and constructions

Vse izstopajoče posamične naravne znamenitosti ter območja z veliko gostoto naravnih znamenitosti predstavljajo s stališča varstva narave izjemno vrednost (npr. homogen naravno ohranjen ekosistem), zato jih želimo postopoma pravno zavarovati.

Glede na varstvene cilje bo za vsak predlog določena najprimernejša varstvena skupina, kar pomeni različno intenzivnost varstva. Na območjih, kjer stalno živijo ljudje, bodo varstveni ukrepi dopuščali dejavnosti, ki so v skladu s cilji varstva, strožji varstveni režim pa bo na tistih območjih, ki so praviloma omejeni na manjše površine (npr. pragozdni rezervati) in osrednje območje narodnih parkov, kjer bo človekova dejavnost praviloma izključena.

Glavne usmeritve:

- izdelava nacionalnega programa zavarovanih objektov in območij;
- zavarovanje najpomembnejše naravne dediščine (Inventar);
- dolgoročni cilj, postopno zavarovanje okoli 20 % državnega ozemlja na podlagi predpisov s področja varstva narave;
- razviti sistem upravljanja zavarovanih območij;
- ustanovljati meddržavna zavarovana območja;
- postopen prehod zavarovanih območij v javno last, zaradi lažjega izvajanja ciljev zavarovanja;

Ustanavljanje zavarovanih območij

Ustanavljanje zavarovanih območij narave je ena izmed uveljavljenih oblik varstva

narave. Različne kategorije parkov ustvarjajo specifičen sonaravni razvoj. Primeri iz tujine nas utrjujejo v spoznanju, da je znotraj njihovih meja mogoče vzpostaviti trajen sistem rabe, ki omogoča ekonomsko preživetje, hkrati pa nas zadovoljujejo socialno, duhovno in estetsko ter ohranjajo kulturno identiteto naroda.

Zaradi poenotenja sistema zavarovanih območij narave v svetovnem merilu je Svetovna zveza za varstvo narave (IUCN) glede na različne cilje in namene (funkcije) zavarovanih območij narave, izdelala enotne kriterije in merila ter sprejela priporočila za kategorizacijo zavarovanih območij. Slovenija je polnopravna članica IUCN od maja 1993.

Predstavitev kategorij:

I. strogi naravni rezervat (znanstveni rezervat),

II. narodni park (varstvo ekosistemov, možnost doživljanja),

III. naravni spomenik (varstvo posebnih naravnih oblik-pojavov),

IV. zavarovano območje habitatov in vrst (aktivno varstvo),

V. zavarovana krajina (varstvo krajine, rekreacija),

VI. zavarovano območje naravnih virov (smotrna izraba),

Upravljanje z zavarovanimi območji:

V zvezi z upravljanjem z zavarovanimi območji je treba poudariti naslednje:

Po definiciji IUCN je zavarovano območje "območje kopnega ali morja, ki je posebej namenjeno varstvu in ohranitvi biološke raznovrstnosti, skupaj z naravnimi in pripadajočimi kulturnimi dobrinami, upravljano prek zakonskih in drugih dejavnosti."

Slovenija ima svojo kategorizacijo zavarovanih območij narave, ki je primerljiva z mednarodnimi varstvenimi kategorijami, določeno v Zakonu o naravni in kulturni dediščini. Varstvene skupine so razdeljene na:

- naravni rezervat,
- naravni spomenik,
- narodni park,
- regijski park,
- krajinski park,

Glede na to, da obsegajo zavarovana območja tako (pretežno) gozdnate površine kakor tudi druge vrste naravnih ekosistemov (vodotoki, morje, močvirja itd.), je potreben enoten način pri oblikovanju sistema upravljanja z različnimi vrstami zavarovanih območij.

Dolgoletna tradicija gozdarstva, ki je doslej uspešno gospodarilo z gozdovi Slovenije, bo vsekakor prepotrben sogovornik pri nadaljnem gospodarjenju z gozdnim prostorom znotraj zavarovanih območij.

Ministrstvo za okolje in prostor je pristojno za vzpostavitev sistema upravljanja za vsa omenjena zavarovana naravna območja, tako da bo glede na pestrost različnih vrst zavarovanih območij upravljanje obvladljivo, poenoteno in sistemsko urejeno.

Delna predstavitev zasnov Strategije varstva narave v Sloveniji nam razkrije, da le-ta obravnava gozd in njegovo vlogo med usmeritvami za ohranjanje biotske raznovrstnosti s poudarkom na ohranjanju habitatov rastlinskih in živalskih vrst.

Predstavimo dosedanje vključevanje načel varstva narave v gozdarskem sektorju, kjer imamo primer uspešnega povezovanja in usklajenega medsektorskega delovanja, ki ga lahko še izboljšamo.

7.2 Vključevanje načel varstva narave v gozdarskem sektorju

7.2 Observing nature protection principles in forestry sector

Čeprav nemalokrat ugotavljamo, da medsektorsko usklajevanje na vseh ravneh v Sloveniji še ni doseglo željene stopnje, pa moramo vseeno priznati, da so naravovarstvena načela v sektorskih zakonih najbolj upoštevana v Zakonu o varstvu okolja (Ur. l. RS, št. 32/93) in Zakonu o gozdovih (Ur. l. RS, št. 30/93) ter Programu razvoja gozdov v Sloveniji (Ur. l. RS, št. 14/96), nekaj prvin najdemo tudi v Resoluciji o strateških ciljih na področju turizma v Republiki Sloveniji s programom dejavnosti in ukrepov za njeno izvajanje (Ur. l. RS, št. 7/95).

Glavne načelne usmeritve, ki omogočajo dosego uspešne harmonizacije predpisov na področju varstva narave, so:

- vzpostavitev medsektorskega usklajevanja, predvsem pri načrtovanju ter sprejemanju odločitev na krajevni in državni ravni (vlada, parlament);

- vgradnja načel varstva narave v sektorске predpise, zlasti na področju vodnega gospodarstva, prometa, energetike, rudarstva, kmetijstva, vojaških dejavnosti;

- izvajanje sprejetih predpisov in strategij, ki že imajo vgrajena načela varstva narave ter jih po potrebi dopolniti (npr. gozdarstvo, turizem).

7.2.1 Zakon o gozdovih

7.2.1 Forestry Act

V svojem 1. členu določa gozdove kot naravno bogastvo in si zastavlja za temeljni cilj:

“Zagotovitev sonaravnega ter večnamenskega gospodarjenja v skladu z načeli varstva okolja in naravnih vrednot, trajno in optimalno delovanje gozdov kot ekosistema ter uresničevanje njihovih funkcij.”

V 6. točki 3. člena eksplicitno navaja ekološke funkcije, med njimi tudi “biotopsko funkcijo” in socialne funkcije gozda med katere sodi tudi “funkcija varovanja naravne in kulturne dediščine in drugih vrednot okolja”.

Prva alineja 2. točke 6. člena navaja: “ohranitev ali vzpostavitev naravne sestave gozdnih življenjskih združb in krepitev vsestranske odpornosti gozdov;”

Povezave z varstvom narave so med drugim še pri: načrtovanju v gozdu in gozdnem prostoru (4. točka 9. člena in 4. točka 14. člena), ohranjanju habitatov (11. in 36. člen), lovskogojitvenem načrtovanju (2. točka 12. člena), gozdnogojitvenem načrtovanju (6. alineja 1. točke 13. člena), medresorske pristojnosti (16. člen), pri posegih v posamično gozdno drevje in skupine gozdnega drevja zunaj naselij (20. člen), gradnji in vzdrževanju gozdne infrastrukture (37. člen), razglasitvi varovalnih gozdov, zaradi npr. biotopske funkcije (43. člen), razglasitvi gozdov s posebnim pomenom (1., 2. in 3. točka 44. člena) ter opredeljevanju naravnih znamenitosti in redkosti v gozdu (4. točka 44. člena).

S programom razvoja gozdov v Sloveniji so postavljeni temelji za ohranitev in sonaravni razvoj vseh gozdov in njihovih funkcij.

Z njim je oblikovana strategija razvoja na posameznih področjih gospodarjenja z gozdovi po načelu trajnosti, sonaravnosti in večnamenskosti, nakazane pa so tudi strokovne usmeritve pri sodelovanju z dejavnostmi, ki se z gozdarstvom srečujejo v prostoru.

7.2.2 Program razvoja gozdov v Sloveniji

7.2.2 A program on the development of forests in Slovenia

Med dolgoročne cilje sonaravnega gospodarjenja z gozdovi uvršča:

- Ohranitev in trajnostni razvoj gozdov v smislu njihove biološke pestrosti ter vseh ekoloških, socialnih in proizvodnih funkcij, med drugim:

- ohranitev in krepitev bioekološke stabilnosti gozdnih ekosistemov in trajnostno ter sonaravno ravnanje z njimi;

- ohranjanje in vzpostavljanje rastlinske in živalske pestrosti ter varovanje redkih ali ogroženih vrst in ekosistemov v gozdu, pa tudi ohranjanje in vzpostavljanje primernega življenjskega okolja za vse avtohtone vrste prosto živečih živali;

- ohranjanje in krepitev varovalne vloge gozdov;

- Ohranitev naravnega okolja in ekološkega ravnotežja v krajini (krajinske pestrosti), med drugim:

- ohranitev primerne gozdnatosti v vseh slovenskih krajinah in preprečevanje drobljenja gozdnih površin;

- ohranitev, vzpostavitev in oblikovanje gozdnih robov ter skupin drevja, posameznih dreves, obvodnega gozdnega rastja, protiveternih pasov in omejkov zunaj gozda;

- skrb za ohranitev in razvoj naravnih ekosistemov nad zgornjo gozdno mejo;

- skrb za ohranitev in razvoj vodnih ekosistemov v gozdnem prostoru itd.

- Strategija ohranjanja in razvoja gozdov v prostoru:

Pri usmerjanju razvoja krajine določa:

- izdelavo načrtov ohranjanja in trajnostnega razvoja krajine (krajinske pestrosti) skupaj z drugimi uporabniki prostora;

– izdelavo izhodišč in meril za ohranitev nepogrešljivih ostankov gozdov, skupin ter posameznih dreves v krajini in preprečevanje drobljenja ostankov gozdov v nižinskih predelih;

– izdelavo usmeritev za delo s skupinami drevja in posamičnim gozdnim drevjem zunaj gozda ter izdelavo predlogov za renaturacijo z naravnimi prvina mi revne krajine;

– izdelavo načrtov za ohranitev in varovanje ekosistemov nad zgornjo gozdno mejo na podlagi študij ranljivosti okolja.

Pri usmerjanju razvoja gozdov s poudarjenimi ekološkimi in socialnimi funkcijami določa:

– preprečevanje rabe gozdov, ki bi ogrozile trajnostni razvoj gozdov in njihovih funkcij;

– izdelavo prostorskih načrtov poudarjenosti funkcij in določitev usmeritev, ukrepov in omejitev za gospodarjenje na območjih s posameznimi izjemno poudarjenimi funkcijami;

– izdelavo meril za določitev varovalnih gozdov in gozdov s posebnim namenom;

– izločitev posebej vrednih habitatov za živali oziroma predefov, ki so posebej pomembni za ohranitev biološke pestrosti v gozdu in krajini in prilagoditev gospodarjenja z gozdom njihovi vlogi;

– ohranjanje in pospeševanje naravne sestave in pestrosti drevesnih vrst ob upoštevanju naravnega sukcesijskega razvoja gozdne vegetacije;

– prepuščanje ekološko zelo ranljivih sestojev na ekstremnejših rastiščih naravnemu razvoju (razen nujnih sonaravnih sanacij);

– vzpostavitev varstvenih režimov za izjemno poudarjeno dediščinsko-varstveno funkcijo in omejitve pri sonaravnem gospodarjenju z gozdovi, pri posameznih objektih naravne dediščine pa zagotovitev njihovega popolnega varovanja.

• Program ohranitve in gospodarjenja z živalskim svetom v gozdnem prostoru:

– ohranitev vseh prosto živečih živalskih vrst in njihovega naravnega življenjskega okolja je uspešna le ob celovitem obravnavanju populacij vsake vrste prosto živečih živali in njihovega življenjskega prostora;

– posegi v populacije prosto živečih živali in njihovo življenjsko okolje morajo temeljiti na analizah stanja vegetacije in živalskih populacij ob zagotovitvi rednega in celovitega spremljanja (monitoring) njihovega stanja;

– za uspešno ohranitev pestrosti živalskega sveta je potrebno ohranjanje in pospeševanje raznovrstnosti naravne zgradbe gozda, zlasti ohranjanje plodonosnih drevesnih in grmovnih vrst ter ustreznega števila sušic in drevesnih dupel.

• Varstvo naravne dediščine v gozdnem prostoru:

Gozd je bogata zakladnica redkih ekosistemov in posameznih vrst, ki jih je treba posebej varovati. Z oblikovanjem gozdnih rezervatov in varovalnih gozdov ter izločitvijo posebno pomembnih habitatov za prosto živeče živali, je gozdarstvo že opravilo pomemben del nalog operativnega varstva.

Med najpomembnejše usmeritve operativnega varstva med drugim prištevamo:

• zagotovitev popolnega varstva gozdnih rezervatov (zakonska zaščita in po potrebi odkup);

• zagotovitev popolnega varstva v območjih I. in II. varstvene kategorije po IUCN;

• ureditev evidenc s področja naravne (in kulturne) dediščine v gozdnem prostoru;

• določitev površin varovalnih gozdov in gozdov s poudarjeno naravovarstveno in ekološko vrednostjo ter izdelava strokovnih podlag za njihovo zakonsko zaščito;

• izločitev manjših površin gozdov (ekocelic) in posameznega drevja z namenom ohranjanja in povečevanja biotske pestrosti gozdnega prostora;

• sodelovanje gozdarstva pri izdelavi strokovnih in zakonskih podlag za razglasitev naravnih parkov in drugih zavarovanih območij;

• izdelava programa za vključevanje Zavoda za gozdove Slovenije v izvajanje operativnih naravovarstvenih nalog v gozdnem prostoru (v skladu z Zakonom o gozdovih) ter možnosti ustreznega sodelovanja pri upravljanju zavarovanih območij.

Program razvoja gozdov med drugim tudi določa organizacijske, kadrovske in materialne podlage za izvajanje omenjenega

gozdarskega strateškega dokumenta, kar je jamstvo za njegovo uresničevanje.

7.2.3 Razvoj turizma v gozdnem prostoru

7.2.3 *The development of tourism in forest space*

Pomen naravnih vrednot je poudarjen tudi v Resoluciji o strateških ciljih na področju turizma v Republiki Sloveniji s programom dejavnosti in ukrepov za njeno izvajanje (Ur. l. RS, št. 7/95). Med prednostmi slovenske turistične ponudbe navajajo tudi "manjše, vendar pestre naravne in kulturne znamenitosti", hkrati pa ugotavljajo vedno večje povpraševanje turistov in izletnikov po pristnem in naravnem ter vedno večjo željo ne le videti, ampak tudi doživeti.

Razvoj turizma, ki upošteva nove trende v turističnem razvoju in hkrati primerjalne prednosti Slovenije (sorazmerno ohranjena in zato za domače in tuje obiskovalce privlačna dežela), mora temeljiti na dolgoročnem ohranjanju narave.

Program dejavnosti in ukrepov za izvajanje resolucije pa v poglavju "II. Ukrepi" navaja v točki 4.4 Varovanje naravnih virov in območij:

- v prostorskem planu Republike Slovenije je potrebno predvideti nova zavarovana naravna območja (novi regijski parki na območju Krasa, Kočevskega, Solčavskega, Pohorja, Kobanskega, Kozjanskega, Goričancev, Bele Krajine, Prekmurja in Slovenskih Goric);

- ob pripravi sprememb in dopolnitev prostorskih in planskih dokumentov je potrebno določiti tudi kriterije in omejitve zmogljivosti prostora za turistično rabo na posameznih območjih;

- z izdajanjem koncesij za rabo naravnih dobrin naj se zagotovi dostop do teh, hkrati pa določi tudi merila in omejitve, ki bodo zagotovili ohranjanje naravnih dobrin in dolgoročno gospodarjenje z njimi;

Nosilec: Ministrstvo za okolje in prostor,
Rok: leto 1998.
Ur. l. RS, 7/95 stran 731

Turizem v gozdnem prostoru mora pospeševati razne mehke oblike kvalitetnega in naravi prijaznega naravoslovnega turizma ob upoštevanju pravil gozdnega bontonu. Poleg sproščenega oz. neorganiziranega obiska, predvidevamo tudi rast potreb po strokovno vodenem obisku (pod nadzorom), kjer je to zaželeno ali potrebno. Gre za strokovni izziv tudi glede razvijanja stikov z javnostjo, zato bo ta usmeritev v prihodnje vedno bolj upoštevana kot ena rednih oblik delovanja javne gozdarske službe.

8 ZAKLJUČEK

8 CONCLUSION

Gozdarska stroka si je skupaj z nami zastavila visoke naravovarstvene cilje. S tem je sprejela tudi odgovornost in obvezo, ki izhaja iz njene veljavne zakonodaje in programskih usmeritev. Z izvajanjem prevzete obveze bo dobršen del ohranjanja narave v Sloveniji rešen. Ohranjanje narave in varstvo naravnih in kulturnih vrednot pa je naš skupni cilj.

LITERATURA

1. Anko, B. 1995: Gozdarstvo – sestavni del ohranjanja narave, Ljubljana, Gozdarski vestnik št. 9, 11 s.
2. Ferlin, F. 1995: Strategija ohranjanja narave in varstva naravne dediščine v gozdu in gozdnem prostoru skladu z zakonom o gozdovih in predlogom programa (trajnostnega) razvoja gozdov v Sloveniji, Ljubljana, Gozdarski vestnik št. 9, 9 s.
3. Program razvoja gozdov v Sloveniji (Ur. l. RS, št. 14/96)
4. Resolucija o strateških ciljih na področju turizma v Republiki Sloveniji s programom aktivnosti in ukrepov za njeno izvajanje (Ur. l. RS, št. 7/95)
5. Strategija varstva narave v Sloveniji, (Inačica 3.0 – osnutek), MOP, URSVN, Sektor za varstvo narave, Ljubljana, april 1996, 28 s.
6. Ustanavljanje in upravljanje naravnih parkov v Sloveniji, MOP, URSVN, Sektor za varstvo narave, Ljubljana 1995, 12 s.
7. Zakon o gozdovih (Ur. l. RS, št. 30/93)
8. Zakon o naravnih in kulturnih dediščinah (Ur. l. SRS, št. 1/81)
9. Zakon o varstvu okolja (Ur. l. RS, št. 32/93)

Metodologija načrtovanja gozdne krajine - nekatera teoretična izhodišča

The Methodology of Forest Landscape Planning - some Theoretical Concepts

Janez MARUŠIČ*

Izvleček:

Marušič, J.: Metodologija načrtovanja gozdne krajine – nekatera teoretična izhodišča. Gozdarski vestnik, št. 9/1996. V slovenščini s povzetkom v angleščini, cit. lit. 4.

Avtor razlaga v prispevku metodologijo krajinskega načrtovanja, obravnava sektorska planiranja in celovito prostorsko planiranje in krajinsko načrtovanje predstavlja kot celostno planiranje.

Ključne besede: krajina, krajinsko planiranje, sektorsko planiranje.

Synopsis

Marušič, J.: The Methodology of Forest Landscape Planning – some Theoretical Concepts. Gozdarski vestnik, No. 9/1996. In Slovene with a summary in English, lit. quot. 4.

The author discusses the methodology of landscape planning, deals with sector planning and integral town planning; town planning is presented as integral planning.

Key words: landscape, landscape planning, sector planning.

1 UVOD

1 INTRODUCTION

Načrtovanje gozdne krajine lahko imamo za obliko krajinskega planiranja. Pri tem moramo, podobno kot krajino, tudi gozdno krajino razumeti za celoto vseh spoznanj in pogledov, vrednosti in interesov, ki jih ljudje vzpostavljamo do prostora. Načrtovanje gospodarjenja z lesno maso v gozdni krajini pomeni v tem primeru zgozlj enega od mnogih načrtovalnih problemov, ki izhajajo iz njene sicer temeljne funkcije. Kompleksnost načrtovanja gozdne krajine ne povečuje samo dejstvo, da ta temeljna funkcija postaja sorazmerno vse manj pomembna ob drugih funkcijah, kot so socialne – rekreacijska, kulturno simbolna, okoljevarstvena – ter druge razvojne funkcije, temveč vse večja razvejenost procesov v tem prostoru in hkrati tudi raznolikost interesov, ki ustvarjajo ali se odzivajo na te procese. Načrtovalni postopki morajo ustrezati taki kompleksnosti načrtovalnega problema.

2 DVA NAČRTOVALNA POSTOPKA V KRAJINSKEM PLANIRANJU

2 TWO PLANNING PROCEDURES IN LANDSCAPE PLANNING

Krajinsko načrtovanje pozna dva temeljna načrtovalna postopka:

– načrtovanje s pomočjo krajinske enote in

– načrtovanje s pomočjo parametrov.

Značilnost prvega postopka je, da prostor členimo na prostorske enote, ki so notranje homogene v pogledu nekaterih za planiranje pomembnih lastnosti. V resnici je to klasičen postopek geografske regionalizacije, te da je tu izrecno postavljena naloga, da z členjenjem prostora ustvarimo nosilce za planiranje potrebnih informacij o prostoru. Te informacije so lahko dejstva o realnem prostoru, lahko so vrednostne ugotovitve prostora, lahko so tudi odločitve o rabi prostora. Zato je krajinska enota ne samo nosilec informacij o prostoru, temveč tudi osnovna enota planiranja prostora.

Znameniti kanadski krajinski planer Agnus Hills je ta postopek uporabil za načrtovanje namembnosti prostora. Členitev prostora je zastavil po dveh poteh. Po eni strani so mu bila merila naravne oz. eko-

* Prof. dr. J. M., Inštitut za krajinsko arhitekturo, Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani, 1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101, SLO

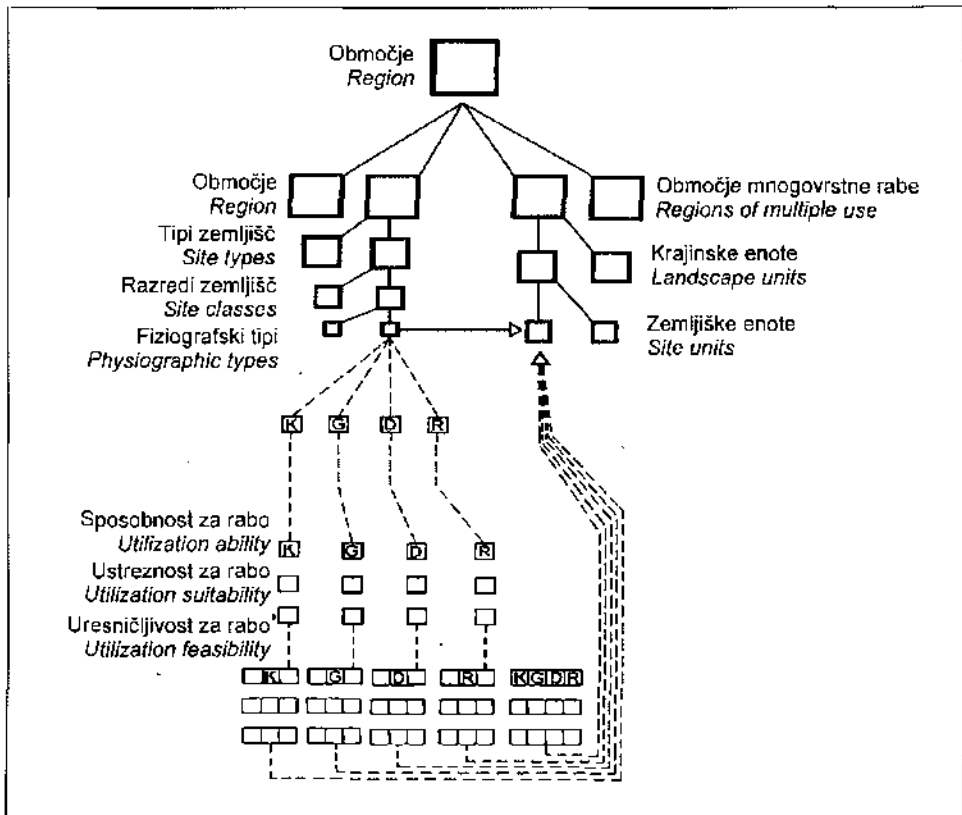
loške lastnosti prostora, po drugi strani pa tiste lastnosti, ki določajo ustreznost prostora za določene rabe (Slika 1). Krajinska enota naj bi bila homogena v pogledu njenih naravnih značilnosti, toda hkrati bi morala omogočiti ugotovitev namembnosti. Taka krajinska enota je zato tudi najmanjša enota določitve namembnosti prostora. To pomeni, da so danosti prostora, predvsem naravne danosti in ekološke značilnosti prostora, odločilne za prostorski položaj določene dejavnosti ali rabe oz. funkcije, ko govorimo o gozdu, hkrati pa tudi za njen prostorski obseg. Slednji je prvina razvojnega programa neke dejavnosti, zato tak postopek predpostavlja, da razvojni program, to je obseg zasedanja prostora z neko de-

javnostjo določajo naravne oz. zatečene lastnosti prostora.

Tak način določanja lokacije in razvojnega programa je povsem smiseln za dejavnosti, ki izrabljajo naravne vire. Ni presenetljivo, da se A. Hills omejuje na planiranje štirih dejavnosti, ki ne postavljajo razvojnega programa v obliki prostorske – ploskovne zahteve, temveč zasedejo ves prostor, ki ustreza neki s stroški pridelave ali proizvodnje določeni ravni ugodnih, ali neugodnih, značilnosti prostora. Pri A. Hillsu so te dejavnosti gozdarstvo, kmetijstvo, rekreacija in upravljanje z divjadjo.

Vse načrtovanje v gozdarstvu, tudi pri nas, sledi temu postopku. Najprej oblikujemo večje krajinske enote. Zakon o gozdo-

Slika 1: Načrtovalni postopek A. Hillsa (po Lovejoy, D. ed., Land Use and Landscape Planning, Leonard Hill, 1979, s. 41)
Figure 1: Planning procedure by Hills

vih določa gozdnogospodarska območja kot "zaokrožene ozemeljske ekosistemske celote, ki se določijo za ... načrtovanje, usmerjanje in spremljanje razvoja gozdov in gozdnega prostora ne glede na lastništvo". Te enote se delijo na gozdnogospodarske enote, znotraj njih pa Zakon o gozdovih predvideva tudi druga območja, na primer osnovne načrtovalne enote gozdnega prostora, območja, pomembna zaradi posebnih funkcij ali določitev, ureditvena območja gozdov.

Postopek, kakor ga je mogoče prepoznati iz Zakona o gozdovih, se od prikaznega planskega postopka s "krajinsko enoto" ne razlikuje mnogo. Osnovni krajinski členi se ugotovijo vnaprej na osnovi naravne zgradbe prostora. Te enote so po definiciji homogene v pogledu lastnosti, ki so pomembne za načrtovanje funkcij gozda. Oblike gospodarjenja z gozdom se zato določa po enotah. Lahko bi rekli, da gre v tem primeru za "tehnološko" načrtovanje, ki pa je prostorsko prilagojeno razmeram. Razmere v prostoru, in s tem lokacijo posameznih "tehnologij" pa določajo vnaprej določene "krajinske enote".

Planerski postopek z uporabo krajinskih enot odpove tedaj, ko moramo v prostoru poiskati mesto za dejavnost, pri kateri prostorski obseg, to je razvojni program, ne določa značilnosti prostora, temveč neposredno razvojne potrebe ali "geometrija" dejavnosti. Avto cesta, na primer, ne bo zasedla vsega prostora, ki je zanjo ustrezen. Tudi je ne bomo načrtovali v obliki, kakršno bi določale značilnosti prostora, temveč kot črto določenih dimenzij, ki ji obliko določajo zahteve prometa. Prostorsko načrtovanje je, če ga skušamo razumeti v kontekstu tega problema, prilagajne "geometrije", ki jo določajo posamezne dejavnosti in opravila, značilnostim prostora. Zato prostorske informacijske in planske enote, ki izhajajo iz "geometrije" prostora, tu odpovejo. Prostor moramo obravnavati, pridobiti informacije o njegovih značilnostih, opredeljevati njegovo ustreznost skladno z "geometrijo" dejavnosti ali z "geometrijo" posegov v prostor. Ni nenavadno, da je v krajinsko planiranje tak postopek vpeljal škotski krajinski planer Ian McHarg in ga uporabljal za presojo ustreznosti cestnih tras, za lociranje industrije ipd. Pri tem, in to kaže tu poudari-

ti, je za temeljno in celo opredelilno izhodišče prostorskega planiranja postavil presoje ekološke ustreznosti.

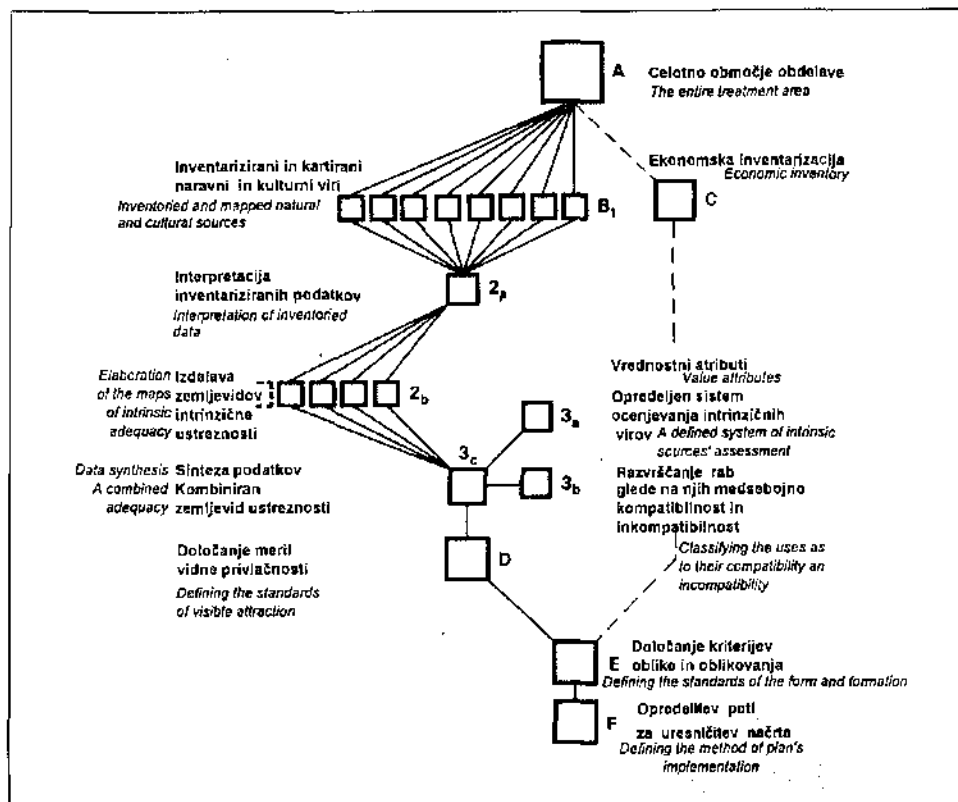
Značilnost planskega postopka je, da posamezne lastnosti prostora kartiramo v njihovi realni pojavnosti. Pri tem se vsaka od lastnosti pojavlja v lastni prostorski "geometriji". Prekrivanje določa "presečišča" posameznih "geometrij". Ta se sicer ne skladajo z "geometrijo" razvojnih dejavnosti. Če so ta "presečišča" prostorsko dovolj majhna, se lahko prilagodijo "geometriji" dejavnosti. Velikost "presečišč" določa natančnost, s katero preslikamo resničen prostor v kartografski medij. (Slika 2)

Pri prvem planskem postopku je planiranje, kot optimizacijsko opravilo, usmerjeno v optimiranje delovnih postopkov, v načrtovanje tehnologij na vnaprej določenih lokacijah, pri drugem pa optimiranje prostorskega položaja dejavnosti. Pri slednjem pa mora biti tehnologija podana vnaprej. In to je spet tipično za različne dejavnosti. Medtem ko se tehnologije gospodarjenja z gozdom ali kmetijske pridelave oblikujejo tako, da se prilagajajo prostoru in njegovim danostim, so tehnologije "urbanih" razvojnih dejavnosti bolj ali manj določene z njihovimi zahtevami in funkcionalnostjo njihovega delovanja ali obratovanja. Zato največkrat gozdarstvo in kmetijstvo kot dejavnosti nista prostorsko načrtovalna problema v prvem pomenu ali v ožji določitvi prostorskega načrtovanja. Načrtovalno sta predvsem problem iskanja ustreznih tehnoloških rešitev, prilagojenih prostorskim razmeram. Po drugi strani pa je avto cesta v prvi vrsti prostorsko načrtovalni problem in le v manjši meri tehnološki. Ob našem sedanjem načrtovanju avto cestnega križa so bile, na primer, ugotovljene nekatere lastnosti avto ceste, ne da bi se spraševali, ali prostor to dopušča ali ne, na primer največ 5% vzdolžni naklon, hitrost 120 km/uro ipd., ki jih projektanti morajo spoštovati.

V zvezi z določili Zakona o gozdovih, ki gozdarski stroki nalaga prostorsko načrtovanje gozdnega prostora, slednji pa sega lahko globoko izven gozda, se postavlja vprašanje, kako tako prostorsko načrtovanje izvajati. Zakon tudi za "načrtovanje, usmerjanje in spremljanje" gozdnega prostora postavlja izhodišče v "zaokrožene oze-

Slika 2: Načrtovalni postopek Iana McHarga (po Lovejoy, D. ed., Land Use and Landscape Planning, Leonard Hill, 1979, s. 42)

Figure 2: Planning procedure by Ian Mc Harg

meljske ekositemske enote". Tudi če predpostavimo, da je namen takega načrtovanja predvsem varstvo gozdov pred zunanjimi vplivi, to pa naj bi bilo mogoče samo tako, da nadzorujemo dogajanja v vplivnem območju gozdov, se postavi vprašanje ustreznega usmerjanja posegov v prostor. Navsezadnje so vplivi v gozdni prostor posledica sprememb v rabi v okoljskem prostoru in je zato nadzor nad njimi mogoč samo tako, da ustrezno usmerjamo te dejavnosti. Takoj je očitno, da posege v vplivnem prostoru gozdov lahko usmerjamo samo tako, da se prilagodimo "geometriji" posegov in ne "geometriji" krajine. Načrtovalni prijem, ki izhajajo iz postopka s "krajinsko enoto", tu ne zadoščajo.

Tudi če načrtovalski problem omejimo zgolj na varstvene vidike, načrtovalni po-

stoppek s "krajinsko enoto" ni ustrezen. Varstvene zahteve lahko v prostorskem načrtovanju uresničujemo z izborom najmanj škodljivega mesta dejavnosti ali posega v prostor. To pa pomeni, da je varstveni problem v resnici problem izbora ustrezne lokacije za poseg ali dejavnost. To se lepo pokaže pri prostorsko naravnanih presojah vplivov na okolje, pri katerih se dosledno uporabljajo "parametrični" postopki. V Sliki 3 so predstavljena navodila Nemškega ministrstva za promet, ki kažejo smiselnost uporabe "parametričnega" postopka pri varstvenem načrtovanju. Prostorsko načrtovanje gozdne krajine mora že zaradi tega, ker je tu v ospredju varstvena problematika, izhajati iz prostorskega optimiranja posegov v prostor, kar seveda pomeni, da tu ni problem načrtovanje gozdov in njegovih funkcij,

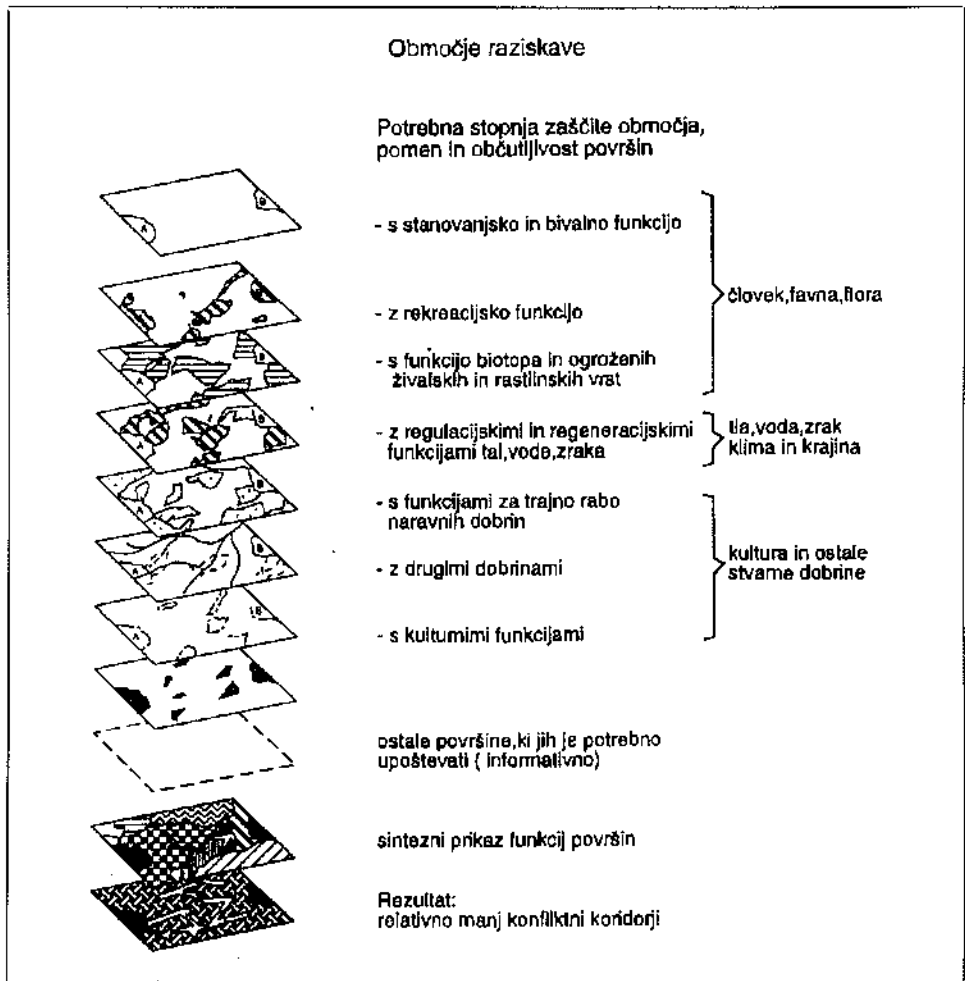
temveč načrtovanje dejavnosti in posegov, ki morebiti vplivajo ali ogrožajo gozd in njegove funkcije. To se seveda nanaša tako na sam gozd kot na njegovo vplivno območje. Načrtovanje slednjega je problem dejavnosti, ki niso gozdarske. To, da njihova postavitve v prostor lahko pomembno vpliva na funkcije gozda, ne spremeni dejstva, da mora načrtovanje posegov v prostor izhajati iz dejavnosti, ki te posege zahtevajo.

SEKTORSKA IN CELOSTNA NAČRTOVANJA

SECTOR AND INTEGRAL PLANNING

Krajina, tudi gozdna krajina, kot je bilo z uvodno mislijo že poudarjeno, je spiet različnih pomenov in razlag, za katerimi se skrivajo različni družbeni interesi. Krajina je pač naš vsakdanji življenjski prostor in povsem razumljivo je, da se v njem srečujejo zelo mnogoštevilni in različni interesi. Inte-

Slika 3: Iskanje sorazmerno manj konfliktnih koridorjev ceste (Po Pisno navodilo k študiji o vplivu na okolje v planiranju cest, Raziskovalna družba za ceste in promet, Zvezni minister za promet, Splošna okrožnica o gradnji cest št. 9/1990, slovenski prevod, Skupina za krajino ZPP, s. 12)
 Figure 3: Efforts to find road corridors causing relatively less conflicts

resi se v "začetnem stadiju" oblikujejo kot "ideali", kot maksimalistične zahteve, ki v soočanju z možnostmi njihovega uresničevanja postajajo vse bolj "realne". To velja tako za soočanje s fizičnim kot tudi z družbenim prostorom. Slednjega pa oblikujejo konkurenčni ali največkrat kar nasprotni interesi do krajine, njenega stanja ali stanja njenih posameznih sestavin. Načrtovalni postopek mora poustvarjati to dvojno "konfliktnost" interesov do krajine.

Razumljivo je, da je v soočanju s fizičnim prostorom v ospredju tehniški vidik uresničevanja željenih stanj v prostoru, bodisi pri presoji ustreznosti zatečenih razmer v prostoru, bodisi pri presoji možnosti, da se razmere v prostoru spremenijo. Take presoje terjajo specializirana strokovna znanja, z razvojem strok tudi vse bolj kompleksna in zahtevna. Take presoje izvajamo v okviru sektorskih načrtovanj.

Pri poustvarjanju družbenih omejitev je treba poustvariti tudi "željena stanja" drugih interesov. To pomeni, da moramo posamezna sektorska načrtovanja soočiti, jih uskladiti in jih narediti tudi družbeno uresničljiva. Delitev na sektorska in celostna načrtovanja je v resnici izraz tega dvojnega prilagajanja začetnih maksimalističnih zahtev realnostim fizičnega in družbenega prostora.

Tradicionalno nastopa prostorsko planiranje kot celostno in povezovalno planiranje predvsem zaradi narave dela s prostorom. Prostorsko planiranje je zaradi tega sintezno, kar pomeni, da so lokacijske določitve hkrati že tudi oblika usklajevanja interesov. Razumljivo je, da tedaj, ko sektor prostorsko planira, implicitno že išče uskladitve z drugimi interesi v prostoru. S sektorskega zornega kota pa je to seveda zelo težko, načelno prazaprav nemogoče. Tako sektorsko prostorsko planiranje, namreč, ni več sektorsko, ker mora, podobno kot celovito, upoštevati vse interese v prostoru. To, v kar je bilo v znatni meri prisiljeno prostorsko planiranje v preteklem desetletju, ko so bili prostorski plani samo seštevki sektorskih planov, ni primer smiselnega in umnega ravnanja s prostorom. Veliko napak v prostorskem razvoju, naj omenim samo najbolj poudarjano, to je nedovoljene gradnje, so izraz slabo zastavljenega sistema celostnega načrtovanja, pri katerem so sek-

torska planiranja v znatni meri vsiljevala drugim interesom v prostoru premalo prilagojene rešitve.

Tudi varstvena problematika v načrtovanju, posebej prostorskem, je po svoji naravi povezujoča in osnova za celostno načrtovanje. Navkljub izredno členjenim in raznolikim znanjem, ki so potrebna za izvajanje takega načrtovanja, je po svoji naravi celostna in ne dopušča ločene obravnave po posameznih sektorjih. V naravi varstvenih zahtev je, da so si tudi te med sabo lahko nasprotujoče, na primer zahteve za varstvo človekovega bivalnega okolja in zahteve za varstvo naravnega okolja. Končna določitev mesta posega, s katero skušamo zadovoljiti varstvenim zahtevam, je spet sintezna kategorija.

Naj to zveni še tako nenavadno, vendar je varstvene cilje mogoče najbolj učinkovito doseči samo prek načrtovanja posegov, ki okolje ogrožajo. Vzroki varstva so v rokah načrtovalcev razvoja. Ti naj bi sicer ne vedeli veliko o kakovostih, ki jih v okolju moramo varovati, vedo pa veliko o dejavnostih in posegih, ki so vzrok za razvrednotenje okolja. Tako se pokaže, da je sektorsko načrtovanje v vsakem primeru nezadostno.

Naj pojasnim ta problem varstvenega načrtovanja s primerom. V krogu, ki je razpravjal o varstvu posameznih dreves na Sorškem polju, se je postavilo vprašanje, koliko je pravo število dreves na tem kmetijskem območju. Število dreves se je namreč v zadnjih desetletjih zmanjšalo in težnje so, da se bo v prihodnje še zmanjševalo. Zakon o gozdovih nalaga Zavodu za gozdove, da izdela strokovne podlage tudi za gospodarjenje s posamičnim gozdnim drevjem oziroma s skupinami gozdnega drevja zunaj naselij. Vprašanje, koliko je ustrezno število teh dreves na tem polju, je problem, s katerim se bo Zavod za gozdove zanesljivo srečal. Neposreden odgovor seveda ne tiči v spoznavanju ekologije posameznih dreves, niti v sami vrednosti, stabilnosti in zdravju dreves, čeprav so to za presojo zelo pomembni podatki. Tudi odgovor, da naj bi jih bilo vsaj toliko, kot jih je bilo tedaj, ko so bila prvič kartografsko zabeležena, ni prepričljiv. Odgovor na to vprašanje, če se postavimo na stališče varstva narave, je zelo preprost. Glasi namreč: dreves naj bo čim več. Koliko pa jih je vendarle lahko, je

odvisno od kmetijske dejavnosti. V tem primeru bi pač znano načelo ALARA lahko obmilni in rekli "tako veliko naj jih bo, kolikor je še razumno mogoče". "Razumnost" odločitve pa določa kmetijstvo. Seveda število ni edini vidik, ki je pomemben pri posameznih drevesih v kmetijskem prostoru. S stališča delovanja krajinskega ekosistema je pomembna vrsta dejavnikov, kot so položaj dreves v prostoru, starost, vrsta in nasploh ekološki "kontekst" dreves. Problem varstva posameznih dreves na kmetijskih zemljiščih zapletajo tudi merila varstva kulturne krajine, za katera pa odgovor "čim več, tem bolje" nikakor ni neposredno sprejemljiv. En sam sektor nikakor ne more ustvariti kompleksnih predstav, ki bi hkrati zadovoljila vse raznolike interese v prostoru.

KRAJINSKO PLANIRANJE KOT CELOSTNO PLANIRANJE

LANDSCAPE PLANNING AS INTEGRAL PLANNING

Krajinsko planiranje mnogi krajinski planerji razlagajo kot celovito prostorsko planiranje, kot usklajevalno in optimizacijsko dejavnost v naravno bolj ohranjenem prostoru oz. za dejavnosti in posege v takem prostoru. Temelj krajinskega planiranja so varstveni problemi prostorskega razvoja. Izraelska krajinska arhitektka Ruth Enis ga duhovito razume kot "kreativno varstvo". Krajinsko planiranje pozna vrsto orodij, ki so pomembna predvsem kot orodja usklajevanja različnih segmentiranih pogledov na razvoj v prostoru. Ta orodja uvaja tudi Zakon o varstvu okolja in jih bo, upamo, dopolnil še Zakon o urejanju prostora. Resnici na ljubo kaže poudariti, da je nekaj teh orodij poznal že tudi zdaj veljavni Zakon o urejanju prostora. Ta orodja pa so: analize ranljivosti okolja, celovite presoje vplivov na okolje, (prostorsko naravnane) presoje vplivov na okolje, analize ustreznosti prostora, priročniki za urejanje krajine in podobne, čeprav velikokrat drugače poimenovalne varstvene presoje.

V okviru posebne naloge, ki naj bi pripravila izhodišča za prostorski plan Slovenije, je bilo predlaganih več alternativnih oblik

usklajevanja sektorskih predstav o razvoju in njihove sinteze. Eden izmed predlogov je predstavljen v sliki 4.

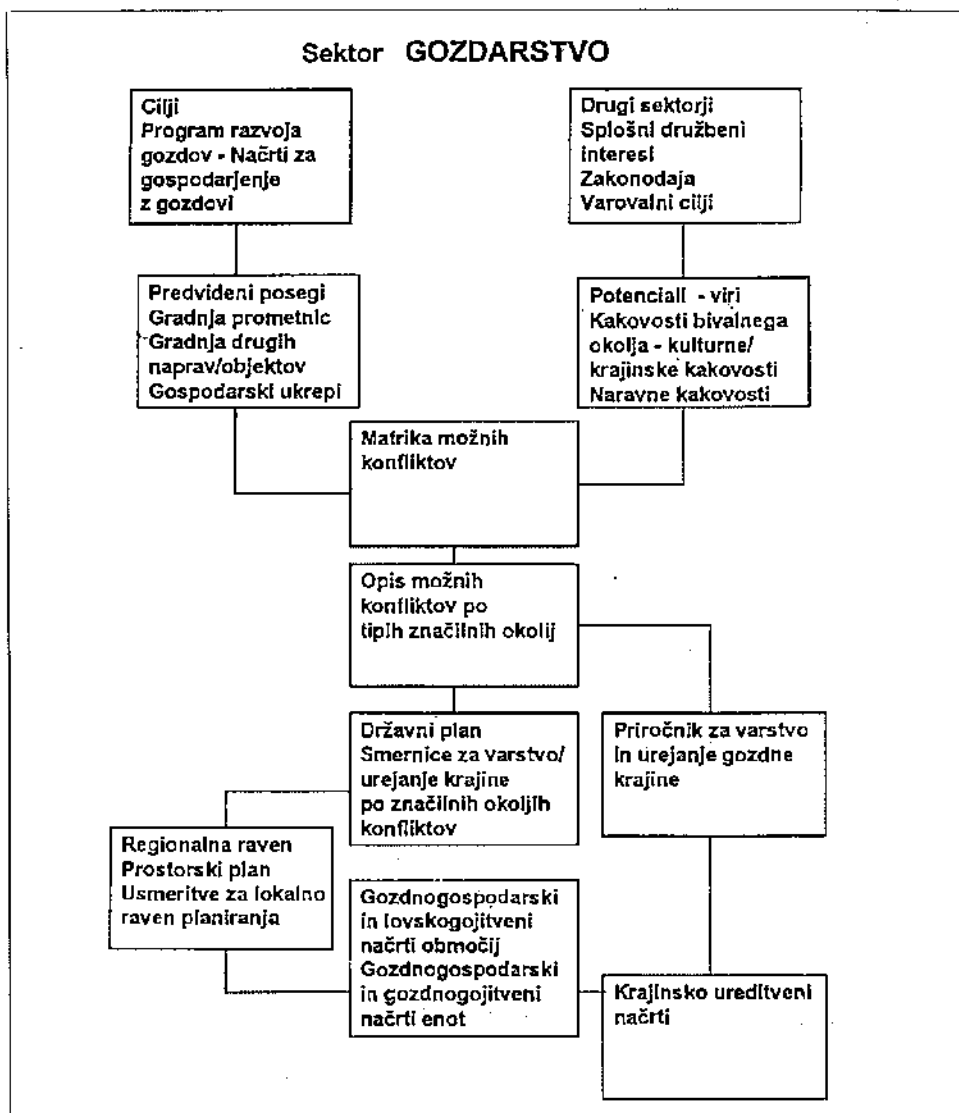
Po tem predlogu naj bi bil državni plan pripravljen v obliki smernic za varstvo in urejanje gozdnega prostora. Pri tem naj bi se smernice nanašale predvsem na dopolnitve in morebitne spremembe smernic in določil sektorskega plana. Matrika možnih konfliktov omogoča opis položajev, v katerih do konfliktov lahko pride. Opisi se pri tem nanašajo na značilna okolja in posege, ki jih določa sektorski plan. Smernice za varstvo in urejanje krajine dajejo napotke za urejanje ali omejitve pri poseganju v okolje. Tako bo lahko k temu, kar je že sektorski plan določil za gozdove s posebnim namenom, dodal še zahteve po taki določitvi, ki izhajajo iz drugih sektorjev ali iz sinteznih presoj. Podobno kot imajo to v drugih deželah, bo tudi pri nas treba pripraviti splošne smernice za urejanje gozdne krajine.

Na regionalni ali lokalni ravni naj bi se za posamezna gozdnogospodarska in lovskogojitvena območja in enote pripravili krajinsko ureditveni načrti, ki bi pomenili preskok sektorskega načrta v celovit prostorski načrt nekega območja. Pri tem naj bi bil krajinsko ureditveni načrt splošnejši in naj bi združeval različne sektorske načrte.

SKLEP

Nakazanih je bilo samo nekaj misli, tudi teoretičnih izhodišč, za prostorsko načrtovanje v gozdni krajini. Pri tem, kot je bilo poudarjeno, je pomembno, da se zavemo moči in omejitev sektorskih planov, hkrati pa tudi možnosti in omejitev, ki jih dajejo sintezni načrtovalni postopki. Krajinsko planiranje, ne glede na to, kdo ga izvaja, se je kot oblika prostorskega planiranja uveljavilo pri nalogah načrtovalne sinteze in nastopa kot integrativna načrtovalna dejavnost v celotnem prostoru, kjer je treba uveljaviti varstvene zahteve.

Slika 4: Predlog za usklajevanje sektorskih planov (Po Zasnova gozdne krajine, Poročilo III. faze, Inštitut za krajinsko arhitekturo, Biotehniška fakulteta, Ljubljana, 1995, s.12)
 Figure 4: A suggestion to co-ordinate sector plans

POVZETEK

Krajinsko načrtovanje, kamor lahko uvrstimo tudi načrtovanje gozdne krajine, pozna dve temeljni postopkovni obliki:

- načrtovanje ob pomoči krajinske enote in
- načrtovanje ob pomoči parametrov.

Temeljno poslanstvo prostorskega načrtovanja je dejansko lokacijsko optimiranje. Zato se je prva postopkovna oblika uveljavila pri načrtovanju rabe naravnih virov, druga pa pri tako imenovanih urbanih dejavnostih. Tudi pri varstvenih presoajah, ki so namenjene optimizaciji različnih posegov v prostor, je uporabna samo druga oblika.

Vsebinska načrtovanja krajine izhajajo iz spoznanja, da je krajina, in s tem tudi gozdna krajina, splet različnih razlag, za katerimi se dejansko skrivajo različni družbeni interesi. Ti se sami zase vselej postavljajo kot maksimalistične zahteve, zato se med njimi vselej vzpostavlja konkurenčnost in konfliktnost. Načrtovanje teži k usklajevanju različnih družbenih interesov, zato mora tudi z načrtovalnim postopkom njihovo medsebojno konkurenčnost in konfliktnost poustvariti. Izraz te zahteve je ločevanje na sektorska in celostna načrtovanja. S sektorskim načrtovanjem zagotavljamo vgrajevanje ustreznih znanj v proces optimiranja odločitev, s celovitim načrtovanjem pa zagotavljamo usklajevanje različnih interesov v prostoru in okolju.

Krajinsko načrtovanje večinoma nastopa kot celovito prostorsko načrtovanje, to je usklajevalni in optimizacijski proces v naravno bolj ohranjenem prostoru oz. za dejavnosti v takem prostoru.

Parametric approach, on the other side, has evolved as a site optimization procedure. It is, therefore, most suitable for planning of development activities, i.e. the "urban" ones. Within spatial planning the majority of conservation problems could be resolved by mitigation of environmental impacts of different developmental actions. Therefore, the "parametric" approach is most suitable also for the conservation planning tasks.

Similar to other planning activities landscape planning has to deal with the diversity of societal interests. These interests, or at least the most important ones, express themselves through sectorial plans. Because of them the landscape planners have to take the role of coordinators. Landscape planning acts as a comprehensive planning within less developed areas or, which may be even more important role of it, as a carrier of the conservation thinking within all spatial planning activities and developmental actions.

THE METHODOLOGY OF FOREST LANDSCAPE PLANNING – SOME THEORETICAL CONCEPTS

Summary

There are two basic approaches that characterize landscape planning methods:

- landscape unit approach and
- parametric approach.

Landscape unit approach has developed as a response to those planning tasks that are not directly involved in site selection, e.g. the assess-

VIRI

1. Lovejoy, D., ed., *Land Use and Landscape Planning*, Leonard Hill, 1979, s. 328
2. Manušič, I., *Krajinsko planiranje*, Skripta, Študij krajinske arhitekture, Biotehniška fakulteta, Ljubljana, 1980, 52
3. *Zakon o gozdovih*, Ur.l. R Slovenije, št. 30, 1993, s 1677-1691
4. *Zasnova gozdne krajine*, Poročilo III. faze, Inštitut za krajinsko arhitekturo, Biotehniška fakulteta, Ljubljana, 1995, s. 26

Foto Špela Habič: Viadukt Goło brdo

Zasnova gozdne krajine na državni ravni

A Concept of Forest Landscape on State Level

Janez POGAČNIK*

Izvleček

Pogačnik, J.: Zasnova gozdne krajine na državni ravni. *Gozdarski vestnik*, št. 9/1996. V slovenščini, cit. lit. 10.

Avtor opredeli namen in cilj zasnove gozdne krajine, daje vsebino dosedanjega vključevanja gozdarstva v prostorsko planiranje in analizira obstoječe strokovne osnove ter jih primerja z določbami nove gozdarske zakonodaje. Razmišljanja o vsebinski zasnovi gozdne krajine na državni ravni vključujejo: opis stanja gozdov, gozdarstva in ne-gozdarskih dejavnosti v gozdnem prostoru, način razmejitev gozdnega prostora, presojo ali vrednotenje podatkov, cilje, nasprotja in njihovo razreševanje, ovrednotenje gozdne krajine in usmeritve ali predloge za urejanje gozdnega prostora.

Ključne besede: zasnova gozdne krajine, urejanje prostora, funkcije gozdov, gozdnogospodarsko načrtovanje, gozdni prostor.

1 UVOD

1 INTRODUCTION

Zasnova gozdne krajine na državni ravni kot strokovna podlaga in sestavni del državnega prostorskega plana mora omogočiti: celovito, učinkovito, racionalno in transparentno razreševanje prostorske problematike v gozdnem prostoru. V zasnovi gozdne krajine na državni ravni so zajeti tudi vidiki in področja, ki bi najbolj zadovoljili družbene interese, hkrati pa zagotovili varovanje, vzdrževanje in razvoj v gozdnem prostoru. V ta namen upoštevamo: obseg in način dosedanjega vključevanja gozdov in gozdarstva v prostorsko planiranje in nove vidike zaradi spremenjene gozdarske zakonodaje. V prispevku so dana tudi razmišljanja o vključevanju v celovito prostorsko urejanje prostora na novih sistemskih rešitvah, ki so še v pripravi.

* Mag. J. P., dipl. inž. gozd., 4000 Kranj, Kebe-tova 25, SLO

Synopsis

Pogačnik, J.: A Concept of Forest Landscape on State Level. *Gozdarski vestnik*, No. 9/1996. In Slovene, lit. quot. 9.

The author defines the purpose and goal of the forest landscape concept, presents the participation of forestry in spatial planning up till now and analyzes the existing technical materials, comparing them with the provisions of the new forestry legislation. Reflections on the concepts of forest landscape on state level include: a description of the condition of forests, the situation in forestry and in non-forestry activities in forest space, the way of delimitation of forest space, the estimation or assessment of data, the goals, controversies and the solving thereof, the assessment of forest landscape and the suggestions as to forest landscape planning.

Key words: forest landscape concept, spatial planning, forest functions, forest management planning, forest space.

Uvodoma skušamo razumljivo in kratko definirati namen in cilj zasnove gozdne krajine. Ker strokovno načrtovanje ni v celoti zadostilo celovitemu obravnavanju gozdne krajine, želimo na kratko predstaviti do zdaj opravljeno delo pri gozdnogospodarskem načrtovanju in to delo primerjati z zahtevami nove gozdarske zakonodaje ter dodati razmišljanja o analizi stanja v prostoru z vnaprej definiranimi izhodišči za razmejitve gozdnega prostora. Razmišljamo o določenih alternativnih ciljnih usmeritvah in pričakovanih nasprotjih ter predlagamo nekatere usmeritve za razreševanje nasprotij pri urejanju gozdnega prostora na vseh ravneh načrtovanja. Prav vsebinska zasnova gozdne krajine na državni ravni naj bi omogočila oblikovati ustrezno metodologijo urejanja gozdne krajine, olajšala odločitev, kakšen postopek za sintezo sektorskih načrtovanj ali usklajevanje lahko upoštevamo pri vključevanju gozdov in gozdarstva v integralni načrt prostorskega razvoja in kako je treba razmejiti odgovornosti in naloge pri vzpo-

stavitvi novega sistema za področje urejanja prostora.

Namen prispevka je, da osvetlimo doseganje vključevanje gozdarstva v prostorsko načrtovanje na državni ravni in dodamo razmišljanja, ocene in predloge, ki upoštevajo določbe nove gozdarske zakonodaje, ter da bi prispevali k razreševanju prostorske problematike v gozdnem prostoru pri pripravi systemske zakonodaje s področja urejanja prostora.

2 NAMEN IN CILJ ZASNOVE GOZDNE KRAJINE

2 THE PURPOSE AND GOAL OF THE FOREST LANDSCAPE'S CONCEPT

Poimenovanje "Zasnova gozdne krajine" je povzeto po istoimenski raziskovalni nalogi na BF, v Inštitutu za krajinsko arhitekturo, ki obravnava razreševanje prostorske problematike za gozdove. Po moji oceni pa bi za državno raven lahko nalogo tudi poimenovali. Program varstva, vzdrževanja in razvoja gozdne krajine. Večnamenski gozd je nenadomestljiv dejavnik, ki vpliva na ekološko stabilnost v prostoru in kvaliteto življenjskega okolja. Ustrezen prostorski razvoj vključuje kvaliteto okolja, policentrični urbani sistem, usklajeno namensko rabo vseh površin in takšno porazdelitev gospodarskih dejavnosti, ki bo omogočila normalen gospodarski razvoj na osnovi naravnih pogojev in potreb ter možnosti družbe. V Sloveniji imajo med naravnimi bogastvi izjemen pomen gozd, naravno okolje in vodovje, ki dajejo pomembnejše obnovljive naravne vire: les, vodo, in krajinsko podobo, vse troje pa je neposredno povezano z gozdom, gospodarjenjem in urejanjem gozdnega prostora. Zato je namen urejanja gozdnega prostora, da zagotovimo:

- varovanje prostorsko ureditvenih in gozdnogospodarsko nujnih gozdnih površin,
- optimalno izkoriščanje ekonomskih možnosti gozdov,
- varovanje in izboljšanje vplivov vseh vlog gozda,
- vključevanje vseh negozdarskih planov (izraženih in strokovno utemeljenih potreb vseh dejavnosti sočasne rabe gozdnega prostora) v krajinsko planiranje,
- okvir za načrte gospodarjenja z gozdovi

v obliki gozdnogospodarskih načrtov – splošni del in lovnogojitvenih načrtov; to je nujni ali optimalni obseg, intenzivnost gozdarstvih ali lovskih ukrepov pa se lahko dokončno določi v postopku sprejema prostorskega dela načrta, ki bi sprejemljivo razmejil po obsegu, količini in kakovosti javni in zasebni interes nad gozdovi tudi v prostoru,

- pomoč ali osnova pri odločanju za razreševanje nasprotij in usklajevanju vseh interesov v gozdnem prostoru.

Cilji, ki jih pri tem zasledujemo so, da bi:

- trajno zagotovili varstvo, vzdrževanje in razvoj gozdov ter omogočili gozdno gospodarjenje po načelih trajnosti za vse funkcije gozdov,

- ohranili vitainost narave, naravnih združb in njihovo biološko ravnovesje,

- ohranili količine in kakovost naravnih virov,

- zmanjšali tveganja za okolje, to je zagotovili preprečevanje ali blažitev škodljivih posegov v gozdni prostor,

- odpravljali poškodbe gozdov, prostora in okolja in

- vzpostavljali naravne regeneracijske sposobnosti gozdnega ekosistema.

S temi cilji bi omogočili zavestno varovanje in razvijanje pogojev za bivanje in izrabo gozdnega prostora kot proizvodnega območja za gozdarstvo in kmetijstvo na naravnih osnovah ter sonaravno obliko gospodarjenja za obe osnovni dejavnosti, kot tudi za tiste dejavnosti, ki so sočasno v gozdnem prostoru. Hkrati bi zagotovili tudi potrebne količine kvalitetne vode, vedno večje potrebe po rekreaciji in razvoju ter naravi prijaznemu turizmu, ohranili kulturne in estetske vrednosti prostora, ohranili kvaliteto okolje itd. S tako definiranim namenom in ciljem bi v postopku obravnave in sprejema zasnove gozdne krajine primerno uveljavili gozdnogospodarsko politiko, ki ustrezno usklajuje javni in zasebni ali podjetniški interes nad gozdovi.

3 DOSEDANJE VKLJUČEVANJE GOZDARSTVA V PROSTORSKO PLANIRANJE

3 PRESENT PARTICIPATION OF FORESTRY IN LANDSCAPE PLANNING

3.1 Stališča in smernice o temeljnih nalogah gozdarstva pri prostorskem načrtovanju

3.1 Standpoints and guidelines regarding the basic functions of forestry in landscape planning

Do sprejetja novega Zakona o gozdovih (1993) je gozdarska stroka že opravila nekaj korakov na strokovnem in na formalno pravnem področju, ko se je aktivno vključevala v razreševanje prostorske problematike. Za obravnavano problematiko naj omenimo le organizirani začetek in dosežene rezultate pred sprejemom novega gozdarskega zakona. Gozdarska stroka je prvič na podlagi teoretičnih osnov in ugotovitev strokovnega posvetovanja dobila pisana "Stališča in smernice o temeljnih nalogah gozdarstva pri prostorskem načrtovanju", ko jih je tudi formalno sprejel Izvršilni odbor skupščine Samoupravne interesne skupnosti za gozdarstvo SR Slovenije na svoji seji dne 28. 12. 1978. V stališča in smernice so bili vključeni naslednji vsebinski problemski sklopi:

1. Sodelovanje v procesu prostorskega planiranja je obveznost in interes gozdnega gospodarstva.

2. Izhodišča za vključevanje gozdarstva v prostorsko planiranje so:

- načelo trajnega ohranjanja in pospeševanja vseh funkcij gozda;
- zaradi dolgoročnosti gozdne proizvodnje, različnih naravnih in proizvodnih pogojev ter stanja gozdov so za trajno ohranjanje, pospeševanje vseh funkcij gozdov in pogojev za gospodarjenje z gozdovi oblikovana gozdnogospodarska območja;
- v procesu prostorskega načrta je osnovno vodilo izbiralni princip nosilcev funkcij gozda in gozdne krajine;
- ohraniti in razviti odpomost naravnih sistemov (biološko, mehansko, ekonomsko) s pospeševanjem nosilcev funkcij v gozdu in gozdni krajini;
- v gozdu je treba razvijati prostorsko planiranje po načelu dinamičnega usmerjanja (kontrolne) procesov;

3. Vsebinski prispevek gozdarstva v prostorskem planiranju naj bi vključeval:

- prikaz stanja in pomena gozdov ter gozdarstva, razčlenjen do občin;
- določitev in utemeljitev gozdnogospodarskih ciljev;
- valorizacija gozdov po njihovih funkcijah zaradi oblikovanja kriterijev za alternativne odločitve pri prihodnji rabi gozdnatega prostora;
- izločitev primernih območij gozdov in prikaz predloga prednostnih območij za gozdarstvo;
- kartografski del vsebuje štiri tematske karte in sintezno karto prednostnih območij za gozdarstvo;

4. Informacijski sistem.

5. Problematika opuščanja in zaraščanja kmetijskih površin.

6. Postopek vključevanja gozdarstva v prostorsko planiranje

Po navedenih smernicah so gozdarji pripravljali nakazano vsebino na republiški in občinski ravni po takrat veljavni zakonodaji. Niso pa bili vedno pravočasno vključeni pri pripravi gradiv niti niso mogli v celoti pripraviti vsa nakazana gradiva, saj za zahtevne naloge niso bili zagotovljeni niti potrebni organizacijski niti kadrovske pogoji. Večina navedb v smernicah je še aktualna, če jih ustrezno prilagodimo spremenjenim razmeram.

3.2 Priprava strokovnih podlag za urejanje prostora v gozdnogospodarskih načrtih območij za obdobje 1991 – 2000

3.2 Elaboration of technical materials for landscape planning in district forest management plans for the period 1991-2000

Ponovno je oživel delo za potrebe urejanja prostora pri pripravi območnih gozdnogospodarskih načrtov za obdobje 1990 do 2000. K še vedno svežim stališčem in smernicam je stroka dodala nova spoznanja in izkušnje v spreminjajočih družbenih razmerah in organizirano po enotnih usmeritvah pripravila in vključila v območne gozdno gospodarske načrte vsebino, ki naj bi služila kot prispevek gozdarstva k prostorskem urejanju za državno raven. Ta vsebina se že v večji meri pokriva z določbami nove gozdarske zakonodaje (prostorski del

območnih načrtov). V nadaljevanju bom skušal predvsem opisati ali opozoriti na tiste vsebine in probleme, ki lahko prispevajo k uspešnejšemu delu, in to so:

- opis posebnih vsebinskih sklopov za gozdove v prostoru in funkcije gozdov; ki so vključeni v načrte,
- pomanjkljivosti ali odstopanja od zdaj veljavnega Zakona o gozdovih in
 - nedorečenost nekaterih zakonskih določil za celovito urejanje prostora.

3.2.1 Opis vsebine za gozdove v prostoru

3.2.1 *A description of the topic regarding forests in the environment*

Poleg vsebine o stanju in pomenu gozdov in gozdarstva, določitev in usmeritev gozdnogospodarskih ciljev, so območni načrti za obdobje 1991 – 2000 že posebej usmerjeno zajeli:

1. Funkcije gozdov na osnovi izraženih in strokovno utemeljenih potreb ali ovrednotenja funkcij samo za površine, kjer je bila določena funkcija izjemno poudarjena, kar vpliva ali določa način gospodarjenja. Po določbah o funkcij gozdov v Zakonu o gozdovih iz l. 1985 so obravnavane naslednje funkcije gozdov: varovalna, hidrološka, higiensko-zdravstvena, klimatska, zaščitna (poimenovane kot okoljetvorne), turistično-rekreacijska, dediščinsko-varstvena, estetska, raziskovalna, poučna (poimenovane kot kulturno pogojene), zoocenotska, lesnoproizvodna in funkcija drugih gozdnih proizvodov (poimenovane kot proizvodne). Dane so temeljne smernice za vzdrževanje in razvoj funkcij zaradi splošnega družbenega pomena gozdov in napravljena ocena pomena funkcij pri oblikovanju gozdnogospodarskih ciljev in določene stopnje intenzivnosti gospodarjenja.

2. Kot gozdnati prostor so načrti določili: gozdne površine, zaraščajoče kmetijske površine, površine nad gozdno mejo, ves nerodovit svet in enklave kmetijskih površin, vključno s celki in ožji pas ob robu gozda.

3. Za območje gozdov so določene površine, ki so bile po takrat veljavnem zakonu vključene kot gozdne površine v načrte gozdnogospodarskih enot in dodane površine ruševja.

4. Območje varovalnih gozdov je bilo določeno kot strokovni predlog na osnovi valorizacije varovalne funkcije gozdov v dveh stopnjah poudarjenosti in njihove sinteze, s katero smo razmejili območje varovalnih gozdov v dva dela oziroma območja varovalnih gozdov 1. in 2. stopnje pomembnosti glede na potrebne omejitve in usmeritve. Skupna površina območja varovalnih gozdov 1. stopnje ni bistveno odstopala (okoli 10 % je večja) od obsega že razglašanih varovalnih gozdov; nastale pa so spremembe v prostorski razporeditvi (npr.: zaradi prekategorizacije nekaterih varovalnih gozdov v gozdove s posebnim namenom). Strokovni predlog območja varovalnih gozdov druge stopnje pomembnosti je določil nove površine za varovalne gozdove v znatnem obsegu (okoli 14,5% od skupne površine gozdov).

5. Območje gozdov s posebnim namenom je določeno na osnovi valorizacije drugih okoljetvornih in kulturno pogojenih funkcij po tedanjem poimenovanju skupin funkcij in njihove sinteze v prostoru. Strokovni predlog je zajel 6,2 % gozdov od skupne površine.

6. Območja za sanacijo so določeni poškodovani gozdovi in vključujejo območja, kjer so gozdovi ogroženi ali v propadanju na več kot 50 % površine in so glede na povzročitelja lahko razdeljena na območja zaradi: imisij, naravnih ujm, gozdnih škodljivcev, hiranja jelke in škode od divjadi. Za sanacijo je evidentirano okoli 4,0 % od skupne gozdne površine. Nekatere vrste škod se med seboj prekrivajo.

7. Območja za premeno razvrednotenih gozdov so zajela nekdanje steljnike, panjevece in grmišča ter zarasle kmetijske površine z neustrezno zasravnó gozda. Evidentirano je okoli 7,5 % gozdov od skupne gozdne površine.

8. Območja v zaraščanju so zajela le neznatne površine (okoli 0,5 % od skupne površine gozdov).

9. Najmanj ranljiva območja v gozdovih v večini načrtov niso določena.

10. Pregled izvršenih in načrtovanih posegov v gozdni prostor po vrsti in obsegu v prostoru ter izločena območja za razreševanje nasprotij s podrobnejšim ovrednotenjem funkcij gozdov.

11. Predloge in usmeritve za razreševanje nasprotij v gozdnem prostoru.

12. Idejni predlog tras gozdnih cest za odpiranje vsega gozdnega prostora in usmeritve za vzdrževanje in razvoj gozdne infrastrukture.

13. Karte funkcij gozdov in karta izločenih spredaj omenjenih območij, vključno z označitvijo, kaj je zajeto v gozdnati prostor in kako naj bi bil prostor odprt z gozdnimi cestami, ki bi služile več namenom.

14. Makroekonomska ocena potrebnih finančnih sredstev za ohranitev in razvoj gozdov, ki bi jih zahtevale pripravljene strokovne določitve za uveljavljanje usmeritev.

3.2.2 Pomanjkljivosti opisanih gradiv in odstopanja od zdaj veljavnega Zakona o gozdovih.

3.2.2 Deficiencies of the materials described and discrepancies from the present Forestry Act

Pri obravnavi območnih načrtov je bila spredaj navedena vsebina analizirana, kritično ocenjena, dani pa so bili tudi predlogi za dopolnitev. Iz analiz (Pogačnik 1992) povzemamo nekaj ocen, ki jih je treba upoštevati pri možni uporabi teh strokovnih gradiv za pripravo vsebinske zasnove gozdne krajine na državni ravni.

1. *Funkcije gozdov.* Analiza opravljene okvire valorizacije izjemno poudarjenih gozdnih funkcij je opravljena po območjih z različno intenzivnostjo, vendar v okviru še sprejemljivih postopkov in danih usmeritev, čeprav merila za vrednotenje niso vedno enakovredna oziroma usklajena med g. g. območji. Tako so se po obsegu razširjenosti v Sloveniji po naši oceni ustrezno razvrstile funkcije na prvih petih mestih (1. varovalna, 2. hidrološka, 3. dediščinsko-varstvena, 4. rekreacijsko-turistična in 5. zdravstveno-higienska), medtem ko je določen obseg drugih funkcij manj zanesljiv in zato tudi rang lestvica v Sloveniji in v območjih. Skupna ocena opravljene inventarizacije in ovrednotenja funkcij po g. g. območjih kaže relativno primerljive podatke in smo tako lahko predlagali ob potrjevanju načrtov ustrezne dopolnitve za posamezna območja. Prav tako so dopolnjene temeljne smernice za vzdrževanje in razvoj splošno koristnih funkcij gozdov. Z upoštevanjem navedene-

ga so tako ovrednotene funkcije gozdov ena izmed ustreznih osnov za usmeritev vključevanja gozdarstva v planiranje in urejanje prostora na državni ravni.

Novi zakon je podrobneje definiral ali preimenoval nekatere funkcije in jih tudi nanovo razvrstil v tri skupine funkcij: ekološke, socialne in proizvodne v skladu z Ustavo in tako tudi vnesel novejša znanja in spoznanja o funkcijah gozdov. V ekološke funkcije so iz prej obravnavane skupine okoljetvornih funkcij uvrščene: funkcija varovanja zemljišč in sestojev (prej imenovana varovalna), hidrološka, klimatska in na novo uzakonjena biotopska funkcija. V skupino socialnih funkcij sta se prerazporedili in uvrstili do tedaj v skupini okoljetvornih funkcij: higiensko-zdravstvena in zaščitna funkcija – varovanje objektov (prej samo zaščitna), iz skupine kulturno pogojenih funkcij pa: turistična, rekreacijska (prej združeno obravnavani kot rekreacijsko-turistična funkcija), poučna, raziskovalna, obrambna, estetska in funkcija varovanja naravne in kulturne dediščine ter drugih vrednot okolja (prej dediščinsko-varstvena funkcija). V skupini proizvodnih funkcij so razvrščene: lesnoproizvodna, pridobivanje drugih gozdnih dobrin (poimenovana funkcija drugih gozdnih proizvodov) in lovnogospodarska funkcija (v načrtih obravnavana le zoocenotska ali prehrambena funkcija za divjad). Navedene razlike v preimenovanju nekaterih funkcij so po večini vsebinsko povezane z dosežanjem obravnavo funkcij in z analizami o izraženih ali strokovno utemeljenih potrebah po teh funkcijah. Strokovno določene potrebe po teh funkcijah in upoštevanje razlik ter pomanjkljivosti lahko služijo za osnovo ali primerjavo pri ovrednotenju funkcij za državno raven.

2. *Gozdni prostor* smo v načrtih poimenovali kot gozdnati prostor, v katerega smo skušali z dinamično definicijo vključiti gozdno in gozdnato krajino, saj smo ocenjevali, da je za celovito vključevanje gozdarstva v prostorsko urejanje treba jasno razmejiti obravnavo gozdnega prostora in zagotoviti gospodarjenje z gozdnim prostorom, kar je upošteval tudi novi zakon. Kljub spredaj prikazanim usmeritvam, gozdni prostor v vseh delih Slovenije ni zadosti razmejen, so pa izdelani predlogi primerna osnova, da podrobneje razčlenimo problematiko.

3. *Strokovni predlog območja gozdov* se je razlikoval od tedanje obravnave, saj je dosledno vključil tudi območja ruševja (prej je bilo ruševje v večji meri uvrščeno v nerodovitni svet) in tisti del negozdnih zemljišč v zaraščanju, kjer je bila ena izmed funkcij gozdov izjemno poudarjena – za oboje še ni bilo neposrednih zakonskih določb.

4. *Strokovni predlog območja varovalnih gozdov* vključuje v območjih praviloma ustrezne površine, saj je vanj vključeno nekajkrat več površin, kot je razglašanih varovalnih gozdov. Z temeljitejšo inventarizacijo in valorizacijo varovalne funkcije smo zajeli varovalnost gozdov v širšem smislu, objektivnejša merila za doslednejšo razmejitev v prostoru pa bo treba določiti na nižji ravni, ko se bodo pripravljali neposredni predlogi za razglasitev varovalnih gozdov. Za dopolnitev usmeritev in omejitev pri gozdnem gospodarjenju in v primeru posegov v ta območja smo pripravili priporočila, ki naj bi jih načrtovalci že vključili v načrte. Ta bi tudi že služila kot okvir za gozdnogospodarsko načrtovanje na nižji ravni.

Strokovni predlog območja varovanja gozdov ni v neposrednem nasprotju z novimi zakonskimi določili, saj zakon vključuje v varovalne gozdove vse površine, v katerih je izjemno poudarjena katera koli ekološka funkcija. To pa pomeni, da že imamo pretežen obseg ekoloških funkcij zajet, nimamo le v celoti vključene nanovo zakonsko določene biotopske funkcije. Za varovanje izjemno pomembnih biotopov v strokovnem predlogu območja varovalnih gozdov in zunanaj njega še ni razpoložljivih podatkov v gozdnogospodarskih načrtih (razen nekaj izjem).

5. *Strokovni predlog območja gozdov s posebnim namenom* vključuje površine, kjer je izjemno poudarjena ena ali več funkcij iz skupine socialnih funkcij. Opravljena inventarizacija ali tudi valorizacija izraženih in strokovno utemeljenih potreb pa sta neenakomerno zajeli te površine po območjih. Povsod ni bila jasna določitev, ali so zajete res le površine z že aktivirano funkcijo ali pa so le nakazane naravne danosti, da se na teh površinah uveljavi in razvije določena funkcija. Ta območja se bodo tudi najbolj spreminjala tako po obsegu kot v prostoru in za njihovo razmejevanje bodo

odločujoči zlasti družbeno ekonomski pogoji in primerna osveščenost vseh zainteresiranih za njihovo vzdrževanje in razvoj. Novi Zakon o gozdovih (44. čl.) že ima tudi ločene določbe glede načina razglašanja gozdov za gozdove s posebnim namenom:

– gozdovi, v katerih je izjemno poudarjena raziskovalna funkcija, higiensko-zdravstvena funkcija ali funkcija naravne in kulturne dediščine se razglasijo za gozdove s posebnim namenom. V to kategorijo gozdov spadajo tudi gozdna zemljišča, na katerih so skladišča ali vadbeni objekti, namenjeni obrambnim potrebam, in območja gozdov, ki so razglašena za naravno znamenitost po predpisih o varstvu naravne dediščine;

– gozdovi, v katerih je izjemno poudarjena zaščitna, rekreacijska, turistična, poučna, obrambna ali estetska funkcija, se lahko razglasijo (določba ni obvezujoča) za gozdove s posebnim namenom.

6. *Strokovni predlogi sanacijskih območij* so pomanjkljivo določeni. Zanje je potrebno določiti nanovo izhodišča in dati usmeritve za njihovo izločanje na osnovi posebnih študij, ki so že zajete v raziskovalnih programih.

7. *Strokovni predlogi idejnih tras gozdnih cest, prednostnih območij za gozdarstvo, območij nasprotij in tudi območij manj ranljivih površin* so praviloma dokaj pomanjkljivo obdelani. Za posamezna problemska območja so iskala rešitve le nekatera območja. Pri iskanju teh rešitev je nakazana ali razčlenjena problematika, ki bi lahko koristila za delo na teh področjih.

8. *Analiza osnov za ekonomsko vrednotenje* usmeritev in potrebnih ukrepov za vzdrževanje in razvoj izjemno poudarjenih funkcij ter prilagojeno gospodarjenje je opravljena v 5 g. g. območjih. Vključeni podatki le omogočajo napraviti okvirno oceno potrebnih sredstev za državno raven. Ta ocena je opravljena in vključena že v Programu razvoja gozdov Slovenije.

3.2.3 Nedorečenost zakonskih določb za celovito urejanje gozdnega prostora

3.2.3 Inconsistency of statutory provisions regarding integral planning in the forest space

Zakon o gozdovih ima nakazano sorazmerno celovito rešitev tudi za načrtovanje in gospodarjenje z gozdnim prostorom za gozdnogospodarsko območje in gozdnogospodarsko enoto, le da nima zadosti dorečenih nekaterih določb. Razrešitev nekaterih nakazanih dilem pričakujemo zlasti z ustrezno usklajeno zakonodajo, ki jo moramo pripraviti, ali obstoječo dopolniti, in to:

- s podzakonskimi predpisi in strokovnimi navodili s področja gozdarstva;
- s predpisi o planiranju in urejanju prostora;
- s predpisi drugih sektorjev, ki obravnavajo naravne vire;
- s pripravo in sprejetjem strategije prostorskega razvoja Slovenije oziroma Prostorskega plana Slovenije.

Ne zadosti pojasnjene oziroma opredeljene določbe za celovito urejanje gozdnega prostora in učinkovita navezava na zakonodajo o urejanju prostora se kaže zlasti v naslednjih določbah:

1. ureditveno območje gozdov in povezava z gozdnogospodarskimi območji oziroma gospodarskimi enotami, za katere je določen prostorski del gozdnogospodarskega načrta;

2. normativna izhodišča in merila za določitev negozdnih površin, ki so ekološko oziroma funkcionalno povezana z gozdom in skupaj z njim omejujejo gozdni prostor;

3. obvezna izhodišča za stopnjo varovanja okolja pred obremenitvami in varstveni režimi zavarovanih naravnih bogastev;

Ad 1. Zakon o gozdovih med drugim določa, da je "reditveno območje gozdov s prostorskimi planskimi akti lokalnih skupnosti oziroma republike določeno geografsko zaokroženo območje gozdnega prostora, zmanjšano ali povečano za površino, ki je predvidena za krčitev oziroma razširitev". Prvi del stavka določa ureditveno območje gozdov podobno, kot je določen pojem gozdnogospodarskega območja ali g. g. enote, le da je pri g. g. območju še poudarjena ekosistemska celota, kar je pomembno za načrtovanje v prostoru. Zato tudi zakonske

določbe, da se z načrti za gospodarjenje z gozdovi določijo pogoji za usklajeno rabo gozdov in poseganje v gozdove in gozdni prostor. Zadnji del stavka odpira vprašanje: ali imamo v programu priprave prostorske zakonodaje, da bo prostorsko planiranje na regionalni in lokalni ravni še posebej urejeno za gozdni prostor, prostorski deli gozdnogospodarskih načrtov pa bodo prostorski dokumenti ali le strokovne podlage zanje. Osnovno usmeritev in odgovor na sprednje vprašanje bi moral dati zakon o urejanju prostora in državni prostorski plan. V sestavni del prostorskega plana RS naj bi že zakon predvidel zasnovno gozdne krajine. Ta naj bi pa tudi rešila in določila ureditveno območje gozdov na regionalni in lokalni ravni, to je kdaj in kje se ureja prostor s prostorskimi deli g. g. načrtov in kje s posebnimi krajinskimi načrti za območje gozdnega prostora.

Ad 2. Na osnovi izkušenj pri določanju gozdnega prostora v območnih gozdnogospodarskih načrtih, ko smo uporabili spredaj opisana izhodišča, moramo utemeljiti in določiti pojme teh kategorij strokovno in tudi s predpisi. Tako lahko ugotovimo in utemeljimo, da so ekološko vezane na gozd površine višinskih pašnikov, nerodovitni svet in travišča nad gozdno mejo ter enklave nerodovitega sveta med gozdovi. Za te površine je tudi razmejitev v prostoru nesporna. Pri drugih kategorijah (v ospredju funkcionalna in tudi ekološka navezava na gozd), kot so: površine enklav kmetijskih površin, površine obvodnih logov, vplivni pas ob gozdnem robu pa bi morali tudi določiti določena merila s predpisi (npr.: za enklave kmetijskih površin glede na velikost, vrsto rabe in velikost naselja, vplivni pas ob gozdnem robu za gospodarske gozdove ali gozdove s posebnim namenom minimalno v širini višine starega gozdnega drevja, ob varovalnih gozdnih minimalno 50 m, za loge % gozdnatosti in velikost ter kvaliteta kmetijskih površin) med gozdovi. Vse navedene površine bi zajeli in usmerili razmejitev z zasnovno gozdne krajine na državni ravni, neposredno razmejitev na karti pa izvedli in določili v vrsto prostorskega dokumenta na regionalni ravni (gozdnogospodarsko območje). V ta gozdni prostor bi bilo, poleg gozdarske infrastrukture potreb-

no vključiti tudi vse druge objekte in naprave, ki ne izpolnjujejo pogojev za drugo ureditveno območje po drugih predpisih (Zakon o gozdovih 3. čl.).

Ad 3. Obvezno zakonsko izhodišče za izdelavo gozdogospodarskih načrtov o stopnji varovanja okolja pred obremenitvami se navezuje na predhodno sprejeti Zakon o varstvu okolja, ki je predpisal študije ranljivosti okolja, na podlagi katere Državni zbor oziroma lokalna skupnost določi stopnjo varovanja okolja pred obremenitvami. Izdelava študij pa bo zahtevno in tudi dolgotrajnejše delo, zato ocenjujemo, da je treba iskati začasne rešitve in na državni ravni predvideti nosilca izdelave in rok izdelave študije ranljivosti okolja za gozdni prostor (npr.: BF in GIS). V zasnovi gozdne krajine na državni ravni bi morali ta izhodišča o stopnji varovanja okolja vgraditi posredno in to v postopku priprave zasnove gozdne krajine:

- z ustrežno metodologijo za ovrednotenje krajine po fitoklimatskih območjih;
- s podrobnejšo analizo ranljivosti ekoloških dejavnikov okolja, ki so zajeti pri ovrednotenju krajine;
- z inventarizacijo in analizo že dosežene stopnje obremenjenosti in ogroženosti gozdov;
- z napovedjo oziroma oceno še sprejemljive obremenitve, odvisne od vrste in intenzivnosti posega v gozdni prostor.

Po teh izhodiščih pripravimo namesto modela ranljivosti gozdov in drugih dejavnikov okolja ter sinteze ranljivosti modelov okolja relativno poenostavljeno nadomestilo z modelom ranljivosti gozdne krajine. Določena relativna občutljivost krajine bi omogočila izločiti območja z različno stopnjo ranljivosti (npr: zelo ranljiva, ranljiva in manj ranljiva) in doseženo stopnjo obremenjenosti po območjih (prekomerna obremenjenost, še sprejemljiva obremenitev in nepomembna obremenitev). Na teh predpostavkah in posplošitvah bi za krajinske enote določili stopnjo varovanja okolja pred obremenitvami. Pri tem bi posebej morali izločiti območja, za katere smo ugotovili že čezmerno obremenjenost, zaradi katere bi morali prepovedati nove posege, ki bi obremenjevali okolje gozdov, in bi določili dopustne ukrepe ali posege.

Varstveni režimi zavarovanih naravnih bogastev pa morajo biti določeni z zakonom. Ker je z Zakonom o gozdovih (93 čl.) že določeno, da so gozdovi zavarovano naravno bogastvo, ki so kot gozdovi z izjemno poudarjeno katero koli ekološko funkcijo ali raziskovalno, higiensko-zdravstveno funkcijo ali funkcijo varovanja naravne in kulturne dediščine določeni v gozdogospodarskih načrtih območij z veljavnostjo od 1991 – 2000; to daje prostorski okvir, v katerem je treba usklajeno z zainteresiranimi določiti varstveni režim. Te prehodne zakonske rešitve so usklajene z zakonskimi določili, kdaj je treba gozdove izločiti in razglasiti za varovalne gozdove. Zato so usmeritve za varstvo teh gozdov v zasnovi gozdne krajine na državni ravni hkrati tudi obvezno izhodišče za gozdogospodarske načrte. Pri tem bodo upoštevane tudi usmeritve za gospodarjenje z naravno in kulturno dediščino v gozdnem prostoru, vodnogospodarski pogoji in usmeritve za zagotavljanje drugih funkcij, ki jih pripravijo drugi pristojni organi in organizacije (Zakon o gozdovih, 9. čl.).

4 RAZMIŠLJANJA O SHEMI VSEBINSKE ZASNOVE GOZDNE KRAJINE NA DRŽAVNI RAVNI

4 REFLECTIONS ON THE OUTLINE OF THE FOREST LANDSCAPE TOPIC ON STATE LEVEL

4.1 Uvodna izhodišča

4.1 Introductory concepts

Določimo namen zasnove gozdne krajine, navedemo zakonske podlage, postopek priprave, izdelave in obravnave, časovne roke in obdobje veljavnosti zasnove. Potrebno je dati poudarek usmeritvam za izvajanje nakazanih rešitev in kdaj ter pod kakšnimi pogoji lahko pride do spremembe zasnove gozdne krajine, če ni to neposredno določeno z zakonom o urejanju prostora.

4.2 Opis stanja

4.2 Situation's description

Že vnaprej je treba zapisati dognane cilje v strategiji prostorskega razvoja države (ve-

ljavni prostorski dokument oziroma sprejeta strategija) in gozdnogospodarske cilje, ki oblikujejo gozdnogospodarsko politiko (Program razvoja gozdov). Za gozdarstvo je treba ločeno prikazati splošne gozdarske cilje in posebne (ožje) strokovne cilje, kar daje vpogled, do kolike mere je že definiran in razmejen javni interes nad gozdovi pri gozdnem gospodarjenju in kako se zagotavljajo pogoji za usklajeno gospodarjenje z gozdnim prostorom zaradi drugih ne gozdarskih dejavnosti.

Z zasledovanjem že dognanih ciljev v prostoru je treba tudi posebej zbrati:

- podatke za vse funkcije gozdov, ki so izjemno poudarjene v prostoru;

- podatke o gozdovih, ki omogočajo vpogled v strukturo gozdne krajine in gozdnogospodarsko dejavnost ter gozdarsko infrastrukturo (npr.: delež gozda po g. g. območjih in krajinskih tipih gozdne krajine, lastništvo gozdov in njihova struktura po velikosti ter površine drugih kategorij zemljišč, ne-gozdarske dejavnosti v gozdnem prostoru, stanje gozdov po obliki, vrsti in stopnji ohranjenosti, pregled cestnega omrežja in druge gozdarske infrastrukture, gozdarska organizacijska mreža v prostoru);

- dejavnike, ki vplivajo na gozdno krajino (gospodarska struktura, socialna struktura, vplivi okolja, ki se kažejo s poškodovanostjo gozdov, različne obremenitve v prostoru do poškodb zaradi različnih posegov v gozd in gozdni prostor);

- izražene potrebe ali zahteve po gozdnem prostoru (npr.: veljavni prostorski dokumenti ali izdelani programi za razvoj v prostoru državnega pomena).

4.3 Razmejitev gozdnega prostora

4.3 Delimitation of the forest space

Pri oblikovanju vsebinske zasnove gozdne krajine moramo določiti izhodišča in merila za razmejitev gozdnega prostora, ki naj bi omogočila členitev vsega prostora za nižje ravni prostorskega načrtovanja. Razmišljanja, katere površine naj bi se vključile v gozdni prostor, so že navedena pri obravnavi nedorečenosti zakonodaje za celovito prostorsko urejanje prostora. Po nakazanih izhodiščih opišemo in damo oceno posameznih kategorij, ki so ekološko oziroma

funkcionalno vezana na gozd, in skupni orientacijski pregled (npr.: v ha ali % v odnosu na vso površino države) gozdnega prostora po gozdnogospodarskih območjih in krajinskih tipih. Na ta način dobimo strukturo gozdnega prostora (% gozdov in % prostora, ki je ekološko oziroma funkcionalno vezan na gozd) za državo in tudi specifičnosti za posamezno gozdnogospodarsko območje, ki odraža dosedanje uveljavljeno dinamično razmerje med naravo in človekom, in tudi večje razlike pri nadaljnji členitvi naravne strukture in družbeno-ekonomskih, socialnih, kulturnih in drugih dejavnikov.

4.4 Presoja ali ovrednotenje podatkov

4.4 Judgement or evaluation of data

4.4.1 Vzročne analize

4.4.1 Model analyses

Za vse izjemno poudarjene funkcije gozdov je treba dokumentirati vzroke, to je odgovoriti na vprašanja, kdo in zakaj izraža potrebe ali zahteve po določenih funkcijah v prostoru, in analizirati pomen teh funkcij s strokovnimi utemeljitvami naravnih, socialnih in proizvodnih dejavnikov. Pomembne so zlasti ugotovitve, kako se izjemno poudarjene funkcije v prostoru razporejajo in medsebojno prekrivajo in kakšna je njihova medsebojna odvisnost (pospeševalna, neodvisna, omejevalna). Zato naj bi se navedle težnje ali napovedale želje za spreminjanje vloge in pomena posamezne funkcije gozdov za prihodnje.

Za analizo gozdne krajine ima pomembno vlogo struktura gozda, ki se na zunaj odraža v členjenosti gozdov v prostoru (gozdni rob) v odvisnosti od rastišč in izkoriščenosti le teh, reliefa, nastalih razlik pri možni in realni razširjenosti drevesnih vrst ter vrste in oblike gozdov v prostoru. Z vzročno analizo navedenih dejavnikov in presojo zgodovinskega razvoja gospodarjenja z gozdovi prikažemo vzroke in pomen le-teh za primernost nastalih struktur v prostoru in njihovo vlogo za pomen vseh funkcij gozdov v odvisnosti od vseh dejavnikov v prostoru.

V gozdnem prostoru pa moramo realno presoditi tudi vse negozdarske dejavnosti in njihovo dogajanje v gozdnem prostoru

(sočasna raba gozdnega prostora). (Opomba: V Zakonu o gozdovih – 3. čl. je definirana raba gozdov kot skupni izraz za izkoriščanje funkcij gozdov, ki je po tem zakonu dovoljeno tudi nelastnikom gozdov: nabiranje gob, plodov gozdnega drevja in drugih rastlin, ki rastejo v gozdovih, nabiranje rastlin in njihovih delov, čebelarjenje, gibanje po gozdovih, rekreacija v gozdovih in podobno; vse to pa ni enakovredno izrazu raba gozdnega prostora negozdarskih dejavnosti v gozdnem prostoru). V tej analizi obravnavamo rabo prostora za dejavnosti, ki vplivajo na gozdarstvo, in na katere bolj ali manj vpliva vključena raba gozdov in so odvisne od naravnih virov v gozdnem prostoru, kar je treba upoštevati pri nadaljnjih fazah priprave zasnove gozdne krajine in tudi v samem postopku njene obravnave. Zato je pravilna presoja pomena negozdarskih dejavnosti in stopnje pomembnosti njihovega vpliva na gozdove in gozdno gospodarjenje izjemnega pomena.

Podrobnejšo analizo zahtevajo negozdne površine, ki se naj vključijo v gozdni prostor, da bi omogočili strokovno presojo o primernosti teh površin za določeno rabo v prostoru zaradi izraženih ali utemeljenih potreb po izjemno poudarjenih funkcijah gozdov in gozdarske dejavnosti ali zaradi interesa in potreb za katero koli drugo rabo.

4.4.2 Razprava o ciljih, nasprotjih in njihovo razreševanje

4.4.2 Discussion on goals, controversies and their solution

V gozdnem prostoru se srečujemo:

- s sistemom gozdnogospodarskih ciljev, ki že vključujejo zakonsko določeno stopnjo javnega interesa;
- s cilji obstoječih dejavnosti v gozdnem prostoru in
- s cilji drugih dejavnosti, ki iščejo prostor za svoj razvoj v gozdu.

Zaradi večjega števila ciljev na isti površini, prihaja do nasprotij. Zato je primerna razprava o alternativnih možnih ciljih. V sistemu gozdnogospodarskih ciljev smo že uveljavljali metodo za rangiranje gozdnogospodarskih ciljev (npr.: intersektorska metoda parnih primerjav). Posamezni delni cilji pa niso vedno dobili posledično določene

usmeritve in pogoje, saj s samim načrtom in postopkom nismo uspeli zadosti upoštevati pomembnost in izvedljivost posameznih interesov pri ugotovljeni (željeni ali določeni) strukturi gozdnogospodarskih ciljev. Če za republiški pomen in določene splošne in posebne strokovne cilje razčlenimo gozdnogospodarske cilje le na osnovi 6 generalnih ciljev, to je: rastiščni proizvodni potencial, les in druge dobrine gozda, finančni dohodek, delo, ekološki vplivi in socialni vplivi, mora biti vloga in pomen teh različen zaradi pestrosti pojavnih oblik in pogojev. Pri teh ciljih moramo upoštevati velike razlike zlasti glede na lastništvo gozdov. Tako so v zasebnem sektorju v ospredju finančni cilji, čeprav so ravno tako vezani na proizvodnjo lesa in ohranjanje plodnosti rastišč. Če pa moramo močnejše vključiti ekološke in socialne funkcije, se moramo pri tem le vprašati, v kolikšni meri in na kakšen način to lahko zagotovimo v zasebnih gozdovih, ali iščemo druge poti. Zato je za gotovo temeljna zahteva, da javni gozdovi prevzemajo močnejše te funkcije, kar se kaže že z določevanjem konkretnih ciljev za gozdarstvo in s soočanjem s cilji drugih dejavnosti v gozdu. Analiza in presoja ciljnih konfliktov je eno izmed pomembnih izhodišč za rangiranje ciljev in izbiro metode urejanja gozdnega prostora.

4.4.3 Ovrednotenje gozdne krajine in alternativne usmeritve

4.4.3 The evaluation of forest landscape and alternative options

Za ovrednotenje krajine je treba upoštevati do zdaj določene ugotovitve in izhodišča, ki uravnavajo dinamično razmerje med naravo in človekom. Tako ocenjujem, da bi pri dosedanem znanju, kadrih, z razpoložljivimi informacijami itd. morali zagotoviti:

– določitev krajinskih tipov v gozdnem prostoru s členitvijo prostora tako, da je ohranjena celovitost fitoklimatskih tipov gozdne vegetacije in gozdnogospodarskega območja;

– začasno, poenostavljeno analizo ranljivosti gozdnega prostora z vključitvijo:

* ocene občutljivosti tistih dejavnikov, ki tudi najobjektivneje omogočajo ovrednotenje funkcij gozdov;

* ocene stopnje obremenjenosti okolja in

* ocene še sprejemljive obremenitve;

– izbiro izhodišč in meril za objektivno ovrednotenje krajine in ovrednotenje gozdne krajine v treh ali petih stopnjah pomembnosti;

– določitev stopnje varovanja okolja pred obremenitvami in varstvene režime zavarovanih naravnih bogastev po stopnjah pomembnosti krajine.

Pri gospodarjenju z gozdovi moramo zasledovati določene cilje in zagotoviti tudi ohranitev in razvoj najpomembnejših krajinjskih vrednot z usklajevanjem vseh interesov v prostoru. Rangiranje ciljev in analiza pričakovanih nasprotij zaradi gozdnega gospodarjenja in zaradi usmeritev drugih dejavnosti v prostoru narekuje, da načrtujemo določene omejitve za gozdarsko dejavnost in tudi za vse negozdarske dejavnosti po postopku usklajevanja in razmejevanja javnega in zasebnega interesa. Zaradi uveljavljanja javnega interesa nad gozdovi tudi posredno s prilagojenim gozdnim gospodarjenjem, kjer je že izjemno poudarjena določena funkcija zaradi potreb določene dejavnosti, ali ker so naravne možnosti dane, da se razširijo zahteve po teh funkcijah (še ne aktivirane funkcije gozdov), je treba iskati alternativne možnosti razreševanja nasprotij. V ta namen je z zasnovo gozdne krajine za gozdarstvo treba določiti, da se z načrti gospodarjenja z gozdovi predvidijo cilji in ukrepi v razponu med minimalnimi in optimalnimi možnostmi in pogoji. Minimalne zahteve za varovanje in vzdrževanje gozdov in gozdnega prostora morajo biti zagotovljene za vso državo (Opomba: to so gozdarski ukrepi varstva, nege, obnove gozdov in vzdrževanje funkcij gozdov in gozdnega prostora, vključno z gozdarsko infrastrukturo, kar že določa zakon o gozdovih.) Posebej pa je treba določiti, kako hitro je mogoče uveljavljati tudi razvoj gozdov (npr.: odpiranje gozdov z gozdnimi prometnicami, sanacijo poškodovanih gozdov ali premeno razvrednotenih gozdov) in pospeševanje izjemne poudarjenosti določenih funkcij gozdov (npr.: funkcijo varovanja zemljišč in sestojev s sanacijo zemljišč ali sestojev, rekreacijsko funkcijo z ureditvijo opreme za rekreacijo, turistično z ureditvijo infrastrukture za turizem in podobno) in kako uveljaviti usklajevanje vseh interesov v gozdnem

prostoru. Zato je treba določiti strokovne podlage za gozdno gospodarjenje z gozdovi in iskati alternativne rešitve tudi za razvoj ali krepitev vseh funkcij gozdov in te uskladiti z drugimi interesi na osnovi določenih pogojev, ki omogočajo prilagojeno gozdno gospodarjenje v določenem času in prostoru.

4.5 Usmeritve ali strokovne podlage za urejanje gozdnega prostora

4.5 Trends in or technical materials for forest space planning

Na osnovi analize stanja in z določljivimi izhodišči za vključitev v gozdni prostor tudi negozdnih zemljišč, ki so ekološko oziroma funkcionalno vezana na gozd, z obravnavo ciljev, ovrednotenjem gozdne krajine, presojo pričakovanih nasprotij in z iskanjem alternativnih rešitev za sprejete cilje in usmeritve iz "Programa razvoja gozdov Slovenije" ocenjujemo, da je treba zajeti z usmeritvami ali s strokovnimi podlagami v zasnovi gozdne krajine za državno raven (kolikor ni z zakonskimi predpisi določeno drugače) zlati naslednje:

1. Zasnova gozdne krajine na državni ravni je obvezno izhodišče za regionalno raven. Prostorski del gozdnogospodarskega načrta območij je tudi predpisani prostorski dokument za območje in vsebuje vso potrebno vsebino (uskajeno z MOP in z UND) po predpisih Zakona o gozdovih in Zakona o urejanju prostora. Z njim se tudi razmeji gozdni prostor in določi ureditvena območja gozdov:

– kje se uveljavi prostorski del načrta za gozdnogospodarsko enoto tudi kot prostorski dokument (npr.: kjer ni pričakovati konfliktov vsaj v večjem obsegu ali pomenu) in

– kje je gozdnogospodarski načrt le kot obvezna strokovna podlaga pri urejanju gozdnega prostora oziroma kje se izdelujejo še posebni krajinjski ali krajinjsko-ureditveni načrti (npr.: večnamenska območja, rekreacijska območja itd.).

2. V območje gozdov se vključijo gozdovi, ki jih določa 2. čl. Zakona o gozdovih. V prostorski del gozdnogospodarskih načrtov se med gozdove obvezno vključijo:

– zemljišča v zaraščanju v tistih predelih, kjer imajo lahko po objektivnih strokovnih

merilih izjemen pomen za katero koli ekološko funkcijo, funkcijo varovanja naravne in kulturne dediščine ali znanstveno raziskovalni namen,

– erodirana, neobdelana, slabo produktivna kmetijska zemljišča v ekstremnih pogojih;

– izražene in strokovno utemeljene potrebe za ogozditve zaradi krepitev zaščitne funkcije – varovanje objektov.

V prostorske dele gozdnogospodarskih načrtov za gozdove se ne sme vključevati:

– zaraščajoče kmetijske površine v območjih, kjer bi razvrednotili izjemno estetsko podobo krajine (krajino najvišjih vrednosti – zaradi ohranitve kulturne identitete v kulturni krajini);

– zaraščajoče kmetijske površine ali ogozditve, ki bi omejevale ali razvrednotile izjemno pomembno ali pomembno rekreacijsko vlogo gozdov ali biotopsko funkcijo;

– večje zaraščajoče kmetijske površine, kjer je nadpovprečna boniteta posameznih kategorij kmetijskih zemljišč.

3. Na območni (regionalni) ravni je treba določiti izhodišča ali merila za načrte gozdnogospodarskih enot – prostorski del, po katerih se pripravi strokovni predlog za razmejitev primerne rabe vseh zaraščajočih kmetijskih površin (za gozd, rekreacijo, pozidavo itd.) v gozdnem prostoru, ki služi pri obravnavi za uskladitev vseh interesov v prostoru.

4. V skladu s sprejeto gozdarsko zakonodajo določimo v prostoru območja varovalnih gozdov in območja gozdov posebnega namena.

Za območje varovalnih gozdov pripravimo naslednje alternativne predloge, po katerih so varovalni gozdovi republiškega pomena:

a) vse površine gozdov, kjer je katera koli ekološka funkcija izjemno poudarjena s 1. in 2. stopnjo poudarjenosti, to je ko omejuje ali samo vpliva na gozdno gospodarjenje;

b) vse površine gozdov, kjer je katera koli ekološka funkcija poudarjena le s 1. stopnjo;

c) vse površine gozdov, kjer je katera koli ekološka funkcija poudarjena s 1. stopnjo in kjer se dve ali več ekoloških funkcij 2. stopnje prekrivajo.

Za območje gozdov s posebnim namenom državnega pomena pripravimo naslednje alternativne predloge, da so gozdovi s posebnim namenom republiškega pomena:

a) vse površine gozdov, v katerih so s 1. in 2. stopnjo izjemno poudarjene raziskovalna funkcija, higiensko-zdravstvena funkcija ali funkcija varovanja naravne in kulturne dediščine, v katero so zajete tudi razglašene naravne znamenitosti;

b) vse površine gozdov, kjer je le s 1. stopnjo izjemno poudarjena raziskovalna funkcija, higiensko-zdravstvena funkcija ali funkcija varovanja naravne in kulturne dediščine, v katere so vključene tudi razglašene naravne znamenitosti državnega pomena;

c) vse površine gozdov, kjer so le s 1. stopnjo izjemno poudarjene raziskovalna funkcija, higiensko-zdravstvena funkcija ali funkcija varovanja naravne in kulturne dediščine, v katero so vključene tudi razglašene naravne znamenitosti državnega pomena, in površine gozdov, kjer se dve ali več prej omenjenih funkcij 2. stopnje poudarjenosti prekrivajo na isti površini.

Za predlagane alternative varovalnih gozdov in gozdov posebnega namena podamo obseg in razširjenost navedenih funkcij v prostoru, strokovno utemeljite o opravljenem ovrednotenju ter predlog varstvenega režima, to je potrebnih omejitev in pogojev (npr.: v varovalne gozdove ni dovoljeno posegati zaradi spremembe namembnosti niti graditi gozdne ceste, ali se navedejo izjeme in pogoji pri urejanju gozdov za posebne namene), kakor tudi oceno posledic (obveznost države, lokalnih skupnosti ali tistih interesentov, ki izražajo zahtevo za njihovo izločitev), zaradi odločitve za določen obseg in režim varovanja.

Vse izjemno poudarjene funkcije, ki določajo območje varovalnih gozdov in gozdov posebnega namena ovrednotimo in razmejimo v prostoru v območnih gozdnogospodarskih načrtih in pripravimo predlog ter izvedemo postopek za razglasitev v skladu z zakonskimi določili.

5. Za sanacijska območja razvrednotenih gozdov in območja za premeno opustošenih gozdov je treba pripraviti razčlenjeno problematiko vzrokov in posledic, oceno

stopnje in obsega ogroženosti gozdov, strahotijo za sanacijo ali premeno v prostoru s poudarkom na postopku in pripravi prostorske dokumentacije glede na: vrednostne kategorije krajine, izvedbo (obveznosti za izvedbeni dokument) in zagotavljanje pogojev. Na osnovi določenih pogojev je treba zagotoviti okvirno usmeritev načrtovanja sanacij ali premen v gozdnogospodarskih načrtih. Tako npr.: predlagamo, da ne moremo vključiti v sanacijska območja ali v območja premen tista ožja območja, v katerih so škodljivi vplivi prekomerni, dokler niso znižani na sprejemljivo stopnjo. V območja premen ne moremo zjeti najkvalitetnejše krajinske tipe, kolikor niso potrebne premene s posebnimi prostorsko-ureditvenimi pogoji za oblikovanje krajine.

6. V območjih gozdov, kjer je na državni ravni ugotovljena prekomerna stopnja obremenjenosti okolja, je treba preprečiti vsakršne nove obremenitve ali posege v gozdni prostor vse dotlej, dokler ni dosežena še sprejemljiva stopnja obremenjenosti okolja. V območju gozdov moramo evidentirati vse obremenitve gozdnega prostora v gozdnogospodarskih načrtih in določiti smernice ter ukrepe za preprečevanje in izboljšanje stanja.

7. Določiti je treba vse načrtovane ali predvidene posege v gozdni prostor državnega pomena in določiti, da je treba za ta območja napraviti temeljite študije o ranljivosti, iskati alternativne rešitve in opraviti vsestransko analizo vplivov na okolje. Podrobneje pa je treba obravnavati vse posege v gozdni prostor na regionalni ravni (npr.: za gozdarstvo pomembno idejno odpiranje gozdov z gozdnimi prometnicami, razvoj rekreacijskih ali turističnih območij, sanacijskih območij in območij premen ter ogozditve) pri pripravi prostorskega dela območnih gozdnogospodarskih načrtov in zanje dati usmeritve o postopkih za razreševanje le-teh pred pripravo izvedbene prostorske dokumentacije.

8. Pri načrtovanju sočasne rabe gozdnega prostora moramo zjeti obvezna izhodišča v obliki osnovnih omejitev ali dopustnosti ter usmeritev za naslednje dejavnosti:

– lovstvo (npr.: kdaj in pod kakšnimi pogoji izločati mirne cone za divjad ali graditi obore za rejo divjadi, kako zagotoviti pogo-

je za vzdrževanje ali za razvoj izjemno pomembne lovngospodarske ali biotopske funkcije gozdov itd.);

– rekreacijo in turizem (npr.: zagotoviti obvezno celovito ovrednotenje in zavarovanje naravnih danosti, pomembnih za njun razvoj v gozdnem prostoru, skrbno načrtovanje, usmerjanje in nadzorovanje nosilcev razvoja in koristnikov rekreacijske in turistične funkcije, temeljite krajinske analize in preverjanje pričakovanih vplivov na okolje);

– kmetijstvo za ohranitev vloge gozdov v gozdnem prostoru (npr.: v gozdnem prostoru je treba z vsemi potrebnimi vspehobudami in ukrepi usmeriti v sonaravno – biološko kmetijsko proizvodnjo, ki upošteva poleg naravnih danosti lastniško strukturo zemljišč in je vpeto v celovit razvoj podeželja; neposredna povezava kmetijstva, gozdarstva in rekreacije ter turizma; krčitev gozdov za namene kmetijske rabe le v omejenem obsegu na površinah, kjer ni izjemno poudarjenih funkcij gozdov in je večja gozdnatost od 40 % v ožjem gravitacijskem območju okoli 1000 ha; ohraniti je treba naravno drevesno in grmovno vegetacijo ob vodotokih ali izjemna drevesa ali skupin na kmetijskih površinah itd.);

– naravno in kulturno dediščino (npr.: način in postopek vključevanja kategorij naravne in kulturne dediščine in drugih vrednot okolja pri gozdnogospodarskem načrtovanju z ovrednotenjem istoimenske funkcije gozdov in določanje usklajenih režimov za prilagojeno gozdno gospodarjenje in usklajevanje z drugimi interesi);

– vodno gospodarstvo (npr.: kategorizacija vodnih virov in izvirov in usmeritev za določanje režimov in obveznosti za varovanje in krepitev vodnega režima v gozdnem prostoru);

– rudarstvo (npr.: usmeritve za ohranitev rodovitnega dela talnega profila in obveznost sprotne sanacije v breme cene pridobivanja naravne dobrine – obvezni sanacijski projekti; ne bi smeli dovoliti izkoriščanje rudnin v najpomembnejših predelih gozdne krajine ali kjer bi nastale trajne posledice v gozdovih; obvezne sanacije že zaključenih črpališč itd.);

– območja koridorjev infrastrukture, da ne bi prišlo do razvrednotenja gozda (npr.: varovanje izjemnih biotopov pri gradnji av-

tocest; pogoji za ureditev obcestnega prostora za večnamensko vlogo gozdov in varstvo gozdov ter okolja; obvezno iskanje alternativnih rešitev s celovito analizo prostora in preveritvijo ter spremljavo vplivov na okolje; pri daljnovodih ohraniti gozdove pod daljnovodi povsod tam, kjer so izjemno poudarjene gozdne funkcije).

Obvezna izhodišča so povzetek zakonskih obveznosti in uveljavljene gozdnogospodarske politike in javnega interesa nad gozdovi s Programov razvoja gozdov Slovenije ali razširitev in dopolnitev le tega.

9. V skladu s postopkom o obravnavi in sprejemanju prostorskih dokumentov na regionalni in lokalni ravni je s temi načrti treba zagotoviti hkrati prilagojeno gozdno gospodarjenje in aktivno varstvo gozdov in okolja v gozdnem prostoru. Zato je treba upoštevati:

- primernost gozdnega prostora za sočasnost rabe;
- stopnjo ranljivosti gozdnega prostora;
- izražene in strokovno utemeljene potrebe za ohranitev in razvoj sočasne rabe;
- preverjanje vplivov na naravne sisteme pri obstoječih rabah;
- zavarovana območja in stopnje pomembnosti krajine.

Zato je pri pripravi prostorskih dokumentov v gozdnem prostoru najprej treba uskladiti ugotovljena nasprotja v programu gozdarstva s programi dejavnosti, za katere smo predlagali vključitev obveznih usmeritev v zasnovo gozdne krajine, ki smo jih navedli v 8. točki, nato pa skupaj z vsemi dejavnosti, ki iščejo svoj razvoj v gozdnem prostoru.

4.6 Sestavni deli zasnove gozdne krajine

4.6 A constituent part of forest landscape's concept

Zasnovo gozdne krajine naj bi predstavili v naslednji obliki:

1. Opisni del
2. Tabelarni del in grafikoni
3. Karte

Iz opisne sheme vsebinske zasnove gozdne krajine na državni ravni naj bi smiselno in pregledno predstavili vsebino tudi za nižje ravni načrtovanja. Pri tem je za državno

raven najpomembnejši opni del, medtem ko bi s tabelami in kartami definirali okvirno tiste segmente, ki bi olajšali utemeljiti predvsem opisane najbolj obvezujoče določbe v prostoru, ki jih moramo dosledneje razmejiti in določiti njihov obseg v postopkih urejanja gozdnega prostora na nižjih ravneh, kjer pa naj bi najpomembnejšo vlogo prevzele karte.

4.6.1 Opisni del

4.6.1 A descriptive part

V tem delu bi po nakazani vsebinski shemi navedli osnovne ugotovitve, določitve in obvezujoče določbe. Tako lahko okvirno ocenimo, da bo opisano gradivo razvrščeno in vsebinsko obdelano, kot smo predstavili razmišljanja za vsebinsko zasnovo v poglavjih: uvod, opis stanja, namen in cilj zasnove gozdne krajine, razmejitev gozdnega prostora, presoja ali ovrednotenje podatkov, usmeritve ali strokovne podlage za urejanje gozdnega prostora, prehodne določbe in uporabljeni viri. V vseh poglavjih so odločujoče določbe, ki uravnavajo prostorsko ureditvene pogoje za strategijo ohranjanja in razvoja gozdne krajine in gozdov v prostoru in so obvezna izhodišča urejanja prostora na nižjih ravneh.

4.6.2 Tabelami del in grafikoni

4.6.2 A table part and graphs

V tabelah ali z grafikoni bi kazalo poudariti vse tiste dejavnike, ki kažejo dosedanja razvoj in trende v gozdnem prostoru in dokumentirajo opisano stanje in vzročne analize, kar naj bi olajšalo odločitve pri obravnavi in sprejemanju zasnove gozdne krajine pri vključevanju v prostorski plan Slovenije. Za celovitejši pregled predlagam, da zajamemo naslednje:

- oceno strukture gozdnega prostora pogozdnogospodarskih območjih in krajinskih tipih;
- oceno obsega izjemno poudarjenih funkcij gozdov in njihovo prekrivanje v gozdnem prostoru;
- pregled razvoja gozdnih fondov (površina, lesna zaloga in prirastek);

– pregled razvoja gozdarskih dejavnosti (posek, blagovna proizvodna lesa, obnova gozdov nega gozdov, varstvo gozdov, premena gozdov, ogozdovanje, gradnja cest in gozdnih vlak);

– pregled izvršenih in načrtovanih posegov v gozdni prostor;

– obseg območja varovalnih gozdov in gozdov s posebnim namenom, ki jih moramo zavarovati (razglasiti) na državni ravni (stanje, minimalni, optimalni in kompromisni predlog);

– obseg območij za sanacijo ali premeno gozdov (podatki za oceno minimalne ali optimalne opcije za strategijo sanacije ali premene gozdov v prostoru);

– obseg potrebnih sredstev za varstvo in vzdrževanje gozdov in gozdnega prostora z gozdarskimi ukrepi in viri financiranja (zakonska obveznost lastnika in države);

– obseg potrebnih sredstev za izboljšanje (revitalizacijo) – razvoj gozdov in gozdnega prostora (npr.: min. ali optimalni obseg premen ali sanacij, obseg sredstev za odpiranje gozdov s cestami za večnamensko rabo gozdov, sredstva za razvoj določene funkcije ali zagotovitev pogojev za gospodarjenje z gozdnim prostorom – vsa ta sredstva vezana na alternativne ciljne usmeritve).

Navedene vsebine podkrepimo z grafikoni ali z njimi nadomestimo tabelni prikaz, zlasti trendov in primerjave nakazanih alternativ.

4.6.3 Karte

4.6.3 Maps

Karte za republiško raven imajo lahko poudarjen le spoznavni vidik predstavitev prostorske problematike. Tako ocenjujem, da bi v obliki publikacijske karte lahko predstavili:

– pregled gozdov in gozdnega prostora;

– pregled gozdnogospodarskih območij in krajinskih tipov;

– predlog območij varovalnih gozdov in gozdov s posebnim namenom;

– pregled poškodovanosti gozdov;

– pregled območij za sanacijo ali premeno gozdov;

– območja načrtovanih (pričakovanih) pomembnih posegov v gozdni prostor.

5 OBVEZNE STROKOVNE PODLAGE

5 COMPULSORY TECHNICAL MATERIALS

Za pripravo zasnove gozdne krajine predlagamo, da so obvezni viri:

– zakonodaja, ki se veže na gozdove in gozdni prostor;

– Program razvoja gozdov Slovenije;

– P.J.: Funkcije gozdov in gozdovi v prostoru v območnih gozdnogospodarskih načrtih, GV, Vol. 50 (1992), s. 294-303.

– veljavni načrti gozdnogospodarskih območij;

– strategija razvoja krajine in prostora v Sloveniji;

– strategija ali sprejeti programi prostorskega razvoja za: podeželje, kmetijstvo, turizem in rekreacijo, naravovarstvo, urejanje vodnega režima in izkoriščanje naravnih bogastev.

6 ZAKLJUČEK

6 CONCLUSION

Krajinska zasnova gozdne krajine na vseh ravneh mora omogočiti: celovito, učinkovito, racionalno in pregledno razreševanje prostorske problematike. Zato je razmišljanje v prispevku usmerjeno k razreševanju osnovne dileme: kako naj bi bila vključena prostorska problematika v gozdnogospodarske načrte – prostorski del po novi gozdarski zakonodaji in kako je treba obravnavati problematiko, ki je ni mogoče zajeti v sektorsko načrtovanje pri pripravi nove prostorske zakonodaje. Nakazano dosedanje delo pri vključevanju gozdarstva v urejanje prostora, odprta vprašanja, ki jih prinaša gozdarska zakonodaja s področja urejanja prostora in poskus reševanja pomembnejših prostorsko ureditvenih pogojev v shemi vsebinske zasnove gozdne krajine na državni ravni naj bi prispeval k razreševanju nakazane problematike s prostorsko zakonodajo. Ta naj bi tudi določila ureditveno območje gozdov na regionalni in lokalni ravni in tudi odgovorila na vprašanje, kje in zakaj se ureja gozdni prostor z gozdnogospodarskimi načrti – prostorski del in kje so potrebni še posebni krajinski načrti za območje gozdnega prostora.

POVZETEK

Krajinska zasnova gozdne krajine na državni ravni kot sestavni del prostorskega plana RS mora omogočiti: celovito, učinkovito, racionalno in pregledno razreševanje prostorske problematike. Zato je v prispevku usmerjeno razmišljanje k razreševanju osnovne dileme: kako naj bi bila vključena prostorska problematika v gozdnogospodarske načrte – prostorski del po novi gozdarski zakonodaji in kako je treba obravnavati problematiko, ki je ni mogoče zajeti v sektorsko načrtovanje pri pripravi nove prostorske zakonodaje.

Uvodoma v vsebinsko zasnovo gozdne krajine na državni ravni skušamo razumljivo definirati namen in cilj zasnove gozdne krajine. S tako definiranim namenom in ciljem bi v postopku obravnave in sprejema zasnove gozdne krajine, primerno uveljavili gozdnogospodarsko politiko, ki ustrezno usklajuje javni in zasebni ali podjetniški interes nad gozdovi.

Pred 18 leti je gozdarstvo tudi že formalno sprejelo stališča in smernice o temeljnih nalogah gozdarstva pri prostorskem planiranju, ki jih povzemamo, ker zajemajo še vedno aktualno vsebino. V nadaljevanju navajamo dograjevanje te problematike v vsebinskem delu pri pripravi območnih gozdnogospodarskih načrtov za obdobje 1991 – 2000. Analiza in ocena gozdnega prostora in funkcij gozdov v teh načrtih, daje vpogled v strokovne podlage, ki so lahko izhodišče za oblikovanje vsebinske zasnove gozdne krajine na državni ravni v novih pogojih. Zato smo primerjali rezultate teh analiz z zahtevami nove gozdarske zakonodaje in dodali predloge za dopolnitev teh podlag in razrešitev tistih dilem, ki jih nova gozdarska zakonodaja nanovo uveljavlja ali še ne razrešuje razumljivo.

V Sloveniji imajo med naravnimi bogastvi izjemen pomen gozd, naravno okolje in vodovje, vse troje pa je neposredno povezano z gozdom in z gospodarjenjem ter urejanjem gozdnega prostora.

Vsebinska zasnova gozdne krajine na državni ravni naj bi omogočila oblikovati ustrezno metodologijo urejanja gozdne krajine, olajšala odločitve, kakšen postopek za sintezo sektorskih načrtovanj ali usklajevanje lahko upoštevamo pri vključevanju gozdov in gozdarstva v integralni načrt prostorskega razvoja in kako je treba razmejiti odgovornosti in naloge pri vzpostavitvi novega sistema za področje urejanja prostora. Zato podrobneje predstavljamo razmišljanja o shemi vsebinske zasnove gozdne

krajine za državno raven. V njej je, poleg določenih uvodnih izhodišč in opisa stanja gozdov in gozdarstva, treba dati ustrezen poudarek negozdarskim dejavnostim v gozdnem prostoru in določiti izhodišča ter merila za razmejitev gozdnega prostora. V presojo ali v ovrednotenje podatkov zajamemo tako vzročne analize, možne alternativne cilje, pričakovana nasprotja in njihovo razreševanje.

V osrednjem razširjenem delu navajamo razmišljanja, kako ovrednotiti gozdno krajino, da bi omogočili ustrezno varstvo in razvoj. V ta namen navajamo že vrsto neposrednih usmeritev ali strokovnih predlogov za urejanje gozdnega prostora, ki bi dograjevali ali dopolnjevali prostorsko zakonodajo.

Sestavni deli zasnove gozdne krajine naj bi bili: opisni in tabelarni del, grafikoni ter karte. Za državno raven naj bi bil najpomembnejši opisni del zlasti z usmeritvami, ki bi določale osnovno strategijo urejanja gozdnega prostora in tudi izhodišča ter postopek urejanja gozdnega prostora na nižjih ravneh.

VIRI

1. Pogačnik, J.: Razmišljanje o vključevanju prostorskega (krajinskega) vidika v območno gozdnogospodarsko načrtovanje, GV, št. 3
2. Pogačnik, J.: Funkcije gozdov in gozdovi v prostoru v območnih gozdnogospodarskih načrtih, GV, Vol. 50 (1992), s. 294-303
3. Pogačnik, J.: Strokovne podlage za prostorski del načrtov za gozdnogospodarsko enoto 1. in 2. del, GV, št. 4, 5 in 6, 1995
4. Pogačnik, J.: Program razvoja gozdov in gozdarstva Slovenije, SZG, Ljubljana, 1991
5. Pogačnik, J.: Zasnova gozdne krajine, tipkopis, Inštitut za krajinsko arhitekturo – BF, Lj., 1996
6. Samoupravna interesna skupnost za gozdarstvo SR Slovenije: Stališča in smernice o temeljnih nalogah gozdarstva pri prostorskem planiranju, Lj., 1979
7. Zbornik posvetovanja ZGDS: Strokovna izhodišča za pripravo pravilnikov o gozdnogospodarskem, gozdnogojitvenem in lovskogojitvenem načrtovanju, Lj., 1994
8. Program razvoja gozdov Slovenije, Lj., 1995
9. Zakon o gozdovih, 1993
10. Leitfaden zur forstliche Rahmenplanung, München 1977.

ZAKON O GOZDOVIH IN UREJANJE PROSTORA

Forest Act and Land Use Planning (in Slovenia)

Sašo GOLOB*

Izvleček

Golob, S.: Zakon o gozdovih in urejanje prostora, *Gozdarski vestnik*, št. 9/1996, V slovenščini.

Članek obravnava določbe zakona o gozdovih in na njegovi podlagi sprejetega Programa razvoja gozdov v Sloveniji, ki zadevajo urejanje prostora. S prejetjem obeh aktov je Republika Slovenija pokazala, kako zelo se zaveda pomena gozdov za ohranjanje narave in zdravega življenjskega okolja. V proces urejanja prostora se bo treba v prihodnje vključevati zlasti s kakovostno pripravljanim ovrednotenjem funkcij gozdov oziroma z ustreznimi kartami funkcij gozdov. Te bodo podlaga za raglasitev varovalnih gozdov in gozdov s posebnim namenom, prav tako pa tudi za določitev ranljivosti gozdov in gozdnega prostora kot kriterija za posege vanju. V članku so navedene definicije funkcij gozdov, iz katerih so v grobem razvidna tudi že merila za njihovo ovrednotenje.

Ključne besede: urejanje prostora, funkcije gozdov, ranljivost gozdov, varovalni gozdovi in gozdovi s posebnim namenom.

Synopsis

Golob, S.: Forest Act and Land Use Planning (in Slovenia). *Gozdarski vestnik*, No. 9/1996. In Slovene.

The paper discusses provisions of the Forest Act and of the Forest Development Program of Slovenia that concern land use planning. With the adoption of both acts the Republic of Slovenia has shown how seriously it is aware of the importance of forests for nature conservation and healthy environment. In future forest functions maps should be prepared based on thorough evaluation of the forest land that will be one of the important bases for the process of land use planning. The maps will serve for the declaration of protection forests and the forests with a special purpose as well as for the determination of vulnerability of forests and forest land. The evaluated forest functions are meant to be the main criterion for the potential clearing of forests for other purposes. The possible definitions of the forest functions are proposed that partly incorporate the main criteria for their evaluation.

Key words: land use planning, forest functions, vulnerability of forests, protection forests and forests with a special purpose.

1 UVOD

1 INTRODUCTION

Na konferenci Združenih narodov o okolju in razvoju se je med številnimi državami tudi Slovenija zavezala, da bo naredila vse, kar je v njeni moči, da se bo z gozdovi gospodarilo trajnostno oziroma tako, da bodo gozdovi zagotavljali ekološke funkcije ter socialne, gospodarske, kulturne in duhovne potrebe sedanjih in prihodnjih generacij.

Namen zakona o gozdovih je popolnoma skladen s to za svetovne razmere že skrajno nujno usmeritvijo in iz nje izpeljanimi resolucijami na evropski ravni, ki jih je Slo-

venija podpisala l. 1993 v Helsinkih, saj je njegov cilj zagotoviti sonaravno in večnamensko gospodarjenje z gozdovi v skladu z načeli varstva okolja in naravnih vrednot, trajno delovanje gozdov kot ekosistemov ter uresničevanje njihovih funkcij. Slovenska gozdarska doktrina že več desetletij goji in razvija način sonaravnega in večnamenskega oziroma trajnostnega gospodarjenja z gozdovi, zato cilji zakona niso bili neposredno izzvani z omenjeno svetovno usmeritvijo, pač pa je prišla z njo samo potrditev, da smo že dolgo na pravi poti.

Po večtisočletnih posledicah razvoja človeške civilizacije krajine že dolgo ne gradijo več samo gozdovi, so pa prav v Sloveniji na pretežnem delu njene površine še vedno prevladujoča krajinska prvina, ki duši negativne vplive agramih in tehnoloških ekosistemov in omogoča življenje številnim rastli-

* Mag. S.G., dipl. inž. gozd. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Parmova 33, 1000 Ljubljana, SLO

nam in živalim v pretežnem delu našega prostora.

Cilji urejanja prostora, ki obravnava krajino kot celoto, dandanes ne morejo biti bistveno različni od ciljev, ki veljajo za gozdove. Gre za zagotavljanje trajnostnega razvoja krajine, v kateri bodo ljudje današnjih in prihodnjih generacij živeli skladno z naravnimi danostmi in hkrati dopustili živeti tudi vsem drugim živim bitjem, ki so se razvila v tem prostoru. Kakovost življenja ljudi se torej ne bi smela meriti samo s porabo energije in snovi oziroma z njunim skupnim imenovalcem - dohodkom.

V skladu s temi hipotetičnimi cilji urejanja prostora mora biti poskrbljeno, da bodo površinska razmerja med naravnimi (gozdni) in agrarnimi in tehnološkimi ekosistemi taka, da bo zagotovljena biološka pestrost na ekosistemski ravni (kar je prva zahteva konvencije o biološki pestrosti), naloga vsakega sektorja posebej pa je, da bodo usmeritve in omejitve za ravnanje v posameznih tipih ekosistemov zagotovljale njihovo funkcijsko trajnost ter vrstno in genetsko pestrost oziroma v primeru tehnoloških ekosistemov kolikor je mogoče majhno porabo energije in snovi. Skladnost vseh krajinskih enot z naravnimi danostmi in procesi je tudi temelj za lepoto, privlačnost in bivalno kakovost našega življenjskega okolja.

Ob nastajanju zakona o gozdovih je očitno vladalo prepričanje, da je treba v pripravo strokovnih izhodišč za usklajevanje interesov v prostoru vključiti strokovnjake posameznih sektorjev, in sicer za tisti del prostora, v katerem jim je naložena odgovornost za trajnostni razvoj, in ki ga strokovno tudi najbolje obvladujejo. Celoten slovenski prostor naj bi bil tako razdeljen na gozdni, kmetijski in urbani prostor, pri čemer naj bi bili v vsakem izmed njih navzoči poleg glavnih (tipičnih) tudi netipični ekosistemi. V gozdnem prostoru naj bi torej prevladoval gozd in drugi naravni ekosistemi, zlasti nad zgornjo gozdno mejo, v kmetijskem strnjena območja intenzivneje gospodarjenih kmetijskih ekosistemov, v urbanem prostoru pa naselja s pripadajočimi funkcionalnimi površinami.

Za izdelavo strokovnih izhodišč za celovito usmerjanje trajnostnega razvoja v goz-

dnem prostoru je po zakonu o gozdovih zadolžen Zavod za gozdove Slovenije (ZGS), ki izdeluje prostorske dele gozdnogospodarskih načrtov, posamezne naloge pa pri tem lahko opravljajo tudi koncesionarji. ZGS je ob sodelovanju z drugimi ustreznimi strokovnjaki oziroma ob njihovem zaposlovanju zmožen kakovostno opraviti nalogo, ki mu je zaupana, vendar pa je sam, brez podpore in nadaljnje izpeljave v zakonu o gozdovih zastavljenega sistema urejanja prostora, žal, ne bo mogel celovito opraviti.

2 DOLOČBE ZAKONA O GOZDOVIH IN PROGRAMA RAZVOJA GOZDOV V SLOVENIJI, KI ZADEVAJO UREJANJE PROSTORA

2 PROVISIONS OF THE FOREST ACT AND OF THE PROGRAM OF DEVELOPMENT OF FORESTS IN SLOVENIA THAT CONCERN THE LAND USE PLANNING

Za področje urejanja prostora so pomembne zlasti te določbe zakona o gozdovih (v nadaljnjem besedilu: ZOG) in na njegovi podlagi sprejetega programa razvoja gozdov (v nadaljnjem besedilu: PRG) - določbe so v kurzivi:

Pomen gozdov v krajini

V PRG so navedene temeljne vloge, ki ponazarjajo pomen gozdov pri ohranjanju narave in varovanju našega okolja:

- *vloga gozda kot temeljnega ogrodja krajine v Sloveniji, ki obnavlja njeno življenjsko moč in varuje pred negativnimi vplivi vse bolj tehnizirane krajine,*
- *vloga gozda kot edinega večjega ohranjenega ostanka narave, ki je življenjski prostor številnih rastlinskih in živalskih vrst in pomemben dejavnik pri iskanju stikov človeka z naravo,*
- *pomen gozda kot glavnega oskrbovalca Slovenije s čisto vodo, saj je večina vodnih izvirov v gozdovih,*
- *varstvo človeka in njegovih stvaritev pred podnebnimi skrajnostmi in erozijo, plazovi, hudourniki, poplavami ipd.,*
- *varstvo pred negativnimi vplivi civilizacije, kot so hrup, prah, onesnaževanje voda in zraka.*

Skrb za gozd oziroma gozdni prostor kot

najbolj ohranjeno naravno prvino v krajini, pa tudi za drevje v odprti krajini, je v ospredju že v prvem členu ZOG, v katerem je določen njegov namen:

1. **Zakon o gozdovih ureja varstvo, gojenje, izkoriščanje in rabo gozdov ter razpolaganje z gozdovi kot naravnim bogastvom s ciljem, da se zagotovijo:**

- sonaravno ter večnamensko gospodarjenje v skladu z načeli varstva okolja in naravnih vrednot;
- trajno in optimalno delovanje gozdov kot ekosistema;
- uresničevanje njihovih funkcij.

2. **Ta zakon ureja tudi pogoje gospodarjenja z gozdnim prostorom ter s posamičnim gozdnim drevjem in skupinami gozdnega drevja zunaj ureditvenih območij naselij, da se njihova vloga v okolju ohrani in krepi.**

Cilji gospodarjenja z gozdovi

Na podlagi pravne učvrstitve zavedanja o izjemnem pomenu gozdov v slovenski krajini in v luči konvencije o biološki pestrosti so bili v PRG določeni tile cilji gospodarjenja z gozdovi, ki zadevajo tudi urejanje prostora:

1. **Ohranitev in trajnostni razvoj gozdov v smislu njihove biološke pestrosti ter vseh ekoloških, socialnih in proizvodnih funkcij**

Cilj vključuje:

- ohranitev in krepitev bioekološke stabilnosti gozdnih ekosistemov in trajnostno ter sonaravno ravnanje z njimi;
- ohranjanje in vzpostavljanje rastlinske in živalske pestrosti ter varovanje redkih ali ogroženih vrst in ekosistemov v gozdu, pa tudi ohranjanje in vzpostavljanje primernega življenjskega okolja za vse avtohtone vrste prosto živečih živali;
- ohranjanje in krepitev varovalne vloge gozdov, ki se kaže v zmanjšanju erozije, moči vetra, hrupa, snežnih plazov ter v izboljševanju vodnih razmer, blaženju podnebnih skrajnosti in v prispevku gozda k čistosti zraka;
- razvoj gozdov in dejavnosti z namenom rabe gozdov za rekreacijo, turizem,

vzgojo, pouk in raziskovanje;

- pospeševanje estetske funkcije gozdov.

2. Ohranitev naravnega okolja in ekološkega ravnotežja v krajini

Cilj vključuje:

- ohranjanje in izboljševanje čistosti zraka, katerega vsebnost nečistoč ne sme biti škodljiva za obstoj in razvoj naravnih gozdov;
- ohranitev primerne gozdnatosti v vseh slovenskih krajinah in preprečevanje drobljenja gozdnih površin;
- ohranitev, vzpostavitev in oblikovanje gozdnih robov ter skupin drevja, posameznih dreves, obvodnega gozdnega rastja, protivetrnih pasov in omejkev zunaj gozda;
- skrb za ohranitev in razvoj naravnih ekosistemov nad zgornjo gozdno mejo (predvsem ekosistemov z olesenelimi rastlinami);
- skrb za ohranitev in razvoj vodnih ekosistemov v gozdnem prostoru.

3. Ohranitev poseljenosti in kultiviranosti krajine ter izboljševanje kakovosti življenja na podeželju

Zgoraj navedeni cilji so bili sprejeti v državnem zboru Republike Slovenije in torej ne zavezujejo samo dejavnosti gozdarstva, kot se včasih sliši, temveč prav vse dejavnosti, ki lahko vplivajo na gozd, gozdni prostor in posamezno drevje oziroma skupine gozdnega drevja v odprti krajini, zato morajo biti upoštevani pri zasnovi prav vseh prostorskih aktov.

3 URESNIČEVANJE CILJEV GOSPODARJENJA Z GOZDOVI

3 IMPLEMENTATION OF THE FOREST MANAGEMENT GOALS

Uresničevanje ciljev gospodarjenja z gozdovi se zagotavlja zlasti z načrti za gospodarjenje z gozdovi, v katerih se med drugim določijo (ZOG) tudi pogoji za usklajeno rabo gozdov in poseganje v gozdove ter gozdni prostor oziroma pogoji za gospodarjenje z živalskim svetom.

ZOG tudi določa, da imajo gozdnogospodarski načrti **splošni in prostorski del**, ki morata biti med seboj usklajena in se

praviloma sprejemata istočasno. Obvezno izhodišče za izdelavo gozdnogospodarskih načrtov so stopnja varovanja okolja pred obremenitvami in varstveni režimi zavarovanih naravnih bogastev.

Določila ZOG v zvezi z načrti za gospodarjenje z gozdovi nadgrajujejo te usmeritve PRG:

- Načrtovanje mora temeljiti na celostnem in naravi gozda prilagojenem ter prostorsko predstavljenem informacijskem sistemu.

- Pri izdelavi teh načrtov naj poleg gozdarskih sodelujejo tudi drugi strokovnjaki, v načrtovalski proces pa je treba pritegniti tudi lastnike gozdov.

- Vsebina prostorskih delov gozdnogospodarskih načrtov mora biti obvezna strokovna podlaga krajinskim načrtom in drugim načrtom s področja urejanja prostora.

- Načrtovanje mora omogočiti dinamično prilagajanje naravnim procesom, vlogam gozdov in različnim motnjam pri gospodarjenju z gozdovi.

- Intenzivnost načrtovanja mora biti prilagojena intenzivnosti gospodarjenja z gozdovi ter rabe gozdov in gozdnega prostora.

4 FUNKCIJE GOZDOV

4 FOREST FUNCTIONS

V splošnem delu gozdnogospodarskega načrta območja in gospodarske enote se določijo funkcije gozdov in njihovo ovrednotenje. Določitev in ovrednotenje funkcij imata zlasti tale pomen:

1. Razglasitev varovalnih gozdov in gozdov s posebnim namenom

Po ZOG je treba gozdove, v katerih je izjemno poudarjena katera koli ekološka funkcija, razglasiti za varovalne gozdove z zakonom. Prav tako je treba za zavarovano naravno bogastvo razglasiti z zakonom tudi gozdove, v katerih je izjemno poudarjena raziskovalna funkcija, higiensko-zdravstvena funkcija ali funkcija varovanja naravne in kulturne dediščine.

ZOG tudi določa, da se lahko gozdovi, v katerih je izjemno poudarjena zaščitna, rekreacijska, turistična, poučna, obrambna ali estetska funkcija, razglasijo za gozdove s posebnim namenom. Razglasitev se opravi:

- s prostorskim delom gozdnogospodarskega načrta gospodarske enote, če je izjemna poudarjenost funkcij gozdov v interesu lokalne skupnosti;

- s prostorskim delom gozdnogospodarskega načrta območja, če je izredna poudarjenost funkcij gozdov v širšem interesu.

S predpisom, s katerim se gozd razglasi za varovalni gozd ali za gozd s posebnim namenom, se določijo režim gospodarjenja s takim gozdom, izvajalec tega režima in zavezanec za zagotovitev sredstev za stroške, ki nastajajo zaradi posebnega režima gospodarjenja ali posebnega režima ureditve in opreme gozda s posebnim namenom.

ZOG je torej določil, da sta prostorska dela gozdnogospodarskega načrta enote oziroma območja v primeru, da se z njima razglasijo gozdovi s posebnim namenom, predpisa oziroma prostorska akta, podlaga za odločitev o razglasitvi pa je v vseh primerih ovrednotenje funkcij gozdov.

2. Določitev ranljivosti gozdov in gozdnega prostora kot kriterija za posege v gozd in gozdni prostor

Po ZOG sta poseg v gozd oziroma v gozdni prostor poleg posegov, določenih s predpisi o urejanju prostora, tudi krčitev gozdov ter izkoriščanje, ki ima za posledico spremembo gozda v pašnik, porasel z gozdnim drevjem, ali v oboro za rejo divjadi. Za posege v gozd in gozdni prostor je potrebno dovoljenje za poseg v prostor v skladu s predpisi o urejanju prostora. K dovoljenju za poseg v prostor se mora pridobiti soglasje ZGS.

Pri izvrševanju teh določb zakona je treba odgovoriti zlasti na dve vprašanji:

a) Katere površine se štejejo za gozdni prostor?

b) Po kakšnih merilih ZGS izda soglasje ali pa ga ne izda?

ad a) V ZOG je pojem gozdnega prostora zelo nedorečen. Po eni strani je gozdni prostor definiran zelo široko: to je gozd in negozdno zemljišče, ekološko oziroma funkcionalno povezano z gozdom, ki skupaj z njim zagotavlja uresničevanje funkcij gozda. Po drugi strani pa je gozdni prostor posredno v definiciji ureditvenega območja

gozdov opredeljen dokaj ozko: "Ureditveno območje gozdov je s prostorskimi planskimi akti lokalnih skupnosti oziroma republike določeno geografsko zaokroženo območje gozdnega prostora, zmanjšano oziroma povečano za površino, ki je predvidena za krčitev oziroma razširitev. Ureditveno območje gozdov zajema tudi negozdna infrastrukturo in druga negozdna zemljišča, objekte in naprave, ki ne izpolnjujejo pogojev za ureditveno območje po drugih predpisih."

V ZOG torej ni točno določeno kdo in kako naj določi gozdni prostor. Zdi se, da bi bilo najprimerneje, da se ga določi ob ovrednotenju funkcij gozdov, pri čemer pa bo treba poleg ureditvenega območja naselij, ki ga omenja tudi ZOG, upoštevati tudi ureditveno območje kmetijskih zemljišč; tu bo potrebno usklajevanje s predstavniki kmetijskega sveta.

ad b) Za preučitev izdaje soglasja za poseg v gozd in gozdni prostor mora ZGS uporabljati preverljiva merila. Nedvomno je za ta namen najprimernejše prav kakovostno ovrednotenje funkcij gozdov, ki temelji na kar se da strokovno utemeljenih in splošno sprejemljivih merilih.

3. Oblikovanje optimalne strukture in sestave gozdov glede na poudarjenost funkcij

Sonaravno gospodarjenje z gozdovi je že po svoji definiciji usmerjeno v oblikovanje biološko in mehansko stabilnih gozdov, ki so pestri po svoji zgradbi in drevesni sestavi. Taki gozdovi lahko hkrati optimalno izpolnjujejo ekološke, socialne in proizvodne funkcije. Nedvomno pa nekatere funkcije zahtevajo, da način dela z gozdom oziroma njegovo zgradbo prilagodimo specifičnim zahtevam, ki izhajajo iz izjemne poudarjenosti posamezne funkcije.

5 DOLOČITEV IN OVREDNOTENJE FUNKCIJ GOZDOV

5 DETERMINATION AND EVALUATION OF FOREST FUNCTIONS

Merila za določitev in ovrednotenje funkcij gozdov tako kot drugo vsebino načrtov za gospodarjenje z gozdovi po ZOG pred-

piše minister, pristojen za gozdarstvo, v soglasju z ministrom, pristojnim za varstvo narave oziroma kulturne dediščine.

Pri ovrednotenju funkcij gozdov bi moral omenjeni predpis izhajati iz dejstva, da je le malo funkcij, ki jih posamezni gozdovi sploh ne opravljajo (turistične funkcije npr. ne morejo opravljati gozdovi z izjemno poudarjeno obrambno funkcijo). Iz takega razumevanja v zakonu določenih funkcij gozdov izhajajo tudi predlagane definicije posameznih funkcij (z besedico "zlasti" povemo, da posamezne funkcije opravljajo tudi drugi gozdovi):

a) Ekološke funkcije

Varovanje gozdnih zemljišč in sestojev (varovalno funkcijo) opravljajo zlasti gozdovi, ki:

- zagotavljajo odpornost tal na erozijske pojave, ki jih povzročata voda in veter;
- preprečujejo zemeljske in snežne plazove, usade in valjenje kamenja;
- so v predelu nad mejo strnjenelega gozda in v drugih zelo ranljivih ekoloških razmerah.

Hidrološko funkcijo opravljajo zlasti gozdovi, ki ohranjajo čistost podtalnice oziroma vode, ki pronica v podzemni svet na krasu, stoječih in tekočih voda ter uravnava vodni odtok v območjih, ki so pomembna za oskrbo z vodo.

Biotopsko funkcijo opravljajo zlasti gozdovi, ki v krajini zagotavljajo pestrost življenja oziroma so pomembni kot življenjski prostor redkih ali ogroženih prsto rastočih rastlin oziroma redkih, ogroženih ali ekosistemsko pomembnih vrst prsto živečih živali.

Klimatsko funkcijo opravljajo zlasti gozdovi, ki varujejo kmetijske površine pred vetrom ali pozebo oziroma lokalno izboljšujejo podnebne razmere v območjih naselij.

b) Socialne funkcije

Zaščitno funkcijo opravljajo zlasti gozdovi, ki varujejo gospodarske, predvsem infrastrukturne objekte ter naselja pred naravnimi pojavi, ki bi lahko ogrozili njihov obstoj ali njihovo nemoteno delovanje.

Higiensko-zdravstveno funkcijo opravljajo zlasti gozdovi, ki varujejo bivalna in turi-

stična naselja in rekreacijske površine pred škodljivimi ali nadležnimi vplivi imisij, zlasti hrupa, prahu, aerosolov, plinov in žarčenja oziroma blažijo škodljive ali nezaželene učinke industrijskih objektov.

Obrambno funkcijo opravljajo zlasti gozdovi na območju vojaških in policijskih objektov.

Rekreacijsko funkcijo opravljajo zlasti gozdovi, ki so pomembni kot rekreacijski prostor za obiskovalce in omogočajo ljudem stik z naravo, mir in spremembo okolja.

Turistično funkcijo opravljajo zlasti gozdovi, ki oblikujejo funkcionalno ali estetsko celoto turističnih objektov oziroma turističnih poti.

Poučno funkcijo opravljajo zlasti gozdovi, ki so namenjeni seznanjanju javnosti z lastnostmi in zakonitostmi gozda in njegovih funkcij ter z drugimi ekosistemi v gozdnem prostoru ter z delom v gozdu, in so opremljeni z učnimi potmi, učnimi objekti ali muzeji na prostem.

Raziskovalno funkcijo opravljajo gozdovi, ki so namenjeni raziskovanju naravnih zakonitosti gozda in drugim podobnim raziskavam.

Funkcijo varovanja naravne in kulturne dediščine in drugih vrednot okolja opravljajo zlasti gozdni rezervati ter gozdovi, drevesa in redki ekosistemi v gozdnem prostoru, ki so zaradi izjemnih naravnih vrednot opredeljeni kot naravna dediščina, ter gozdovi, ki so v vplivni okolici objektov kulturne dediščine, jih preraščajo ali so njihov del.

Estetsko funkcijo opravljajo zlasti gozdovi, ki imajo izjemno, splošno priznano estetsko vrednost.

c) *Proizvodne funkcije*

Lesnoproizvodno funkcijo opravljajo zlasti gozdovi na rodovitnih rastiščih, na kate-

rih je mogoče pridelovati večje količine kakovostnega lesa.

Funkcijo pridobivanja drugih gozdnih dobrin opravljajo zlasti gozdovi, ki omogočajo nabiranje oziroma pridobivanje večjih količin nelesnih gozdnih dobrin.

Lovnogospodarsko funkcijo opravljajo zlasti gozdovi in z njimi povezani ekosistemi v gozdnem prostoru, ki so pomembni za izboljšanje prehranskih in drugih življenjskih razmer za divjad, ki jo je dovoljeno loviti.

Pri ovrednotenju funkcij gozdov je treba upoštevati, da imajo ekološke prednost pred socialnimi, socialne pa pred proizvodnimi.

6 DELO V PRIHODNJE

6 FUTURE ACTIVITIES

Na področju vključevanja gozdarstva v urejanje prostora se je treba v prihodnje zlasti osredotočiti v:

- določitev in ovrednotenje funkcij gozdov in njihovo prostorsko ponazoritev na vsem prostoru Republike Slovenije;
- določitev gozdnega roba in meril za določitev katastrskih razredov gozda, na podlagi česar bo mogoče bolj kakovostno voditi zemljiški kataster;
- izdelavo usklajenih meril za določitev gozdnega prostora;
- pripravo strokovnih podlag za zakon, s katerim se bodo razglasili varovalni gozdovi in gozdovi s posebnim namenom po 43. členu in po prvem odstavku 44. člena ZOG;
- izdelavo strokovnih podlag za gospodarjenje s posamičnim gozdnim drevjem oziroma s skupinami gozdnega drevja zunaj naselij;
- izdelavo vsaj najnujnejših vsebin prostorskih delov gozdnogospodarskih načrtov, s katerimi se je treba skladno s PRG vključiti v prostorsko planiranje na lokalni in državni ravni.

Sodelovanje Zavoda za gozdove Slovenije pri urejanju prostora

Co-operation of the Slovenia Forest Service in Spatial Planning

Živan VESELIČ*

Izvleček

Veselič, Ž.: Sodelovanje Zavoda za gozdove Slovenije pri urejanju prostora. *Gozdarski vestnik* št. 9/1996. V slovenščini, cit. lit. 5.

Članek obravnava vlogo, ki jo ima Zavod za gozdove Slovenije kot javna gozdarska služba pri urejanju prostora, ki je vse bolj obremenjen oziroma so pritiski nanj zaradi želje po različnih rabah vedno večji. Navedene so naloge, ki jih na področju urejanja prostora Zavodu za gozdove Slovenije določa Zakon o gozdovih, ter prioritete naloge Zavoda v zvezi s pripravo prostorskih vsebin gozdnogospodarskih načrtov in drugimi nalogami na področju urejanja prostora.

Ključne besede: urejanje prostora, Zakon o gozdovih, Zavod za gozdove Slovenije, gozdnogospodarski načrt.

Synopsis

Veselič, Ž.: Co-operation of the Slovenia Forest Service in Spatial Planning. *Gozdarski vestnik*, No. 9/1996. In Slovene, lit. quot. 5.

The article focuses on the role of the Slovenia Forest Service as a public service in spatial planning, with the space being increasingly affected and exposed to great pressures demanding its multiple utilization. The tasks which are assigned to the Forestry Institute in the Forestry Act regarding spatial planning as well as priority tasks of the Institute regarding the elaboration of spatial topics in forest management plans and other functions in the sphere of spatial planning are enumerated.

Key words: spatial planning, Forestry Act, Slovenia Forest Service, forest management plan.

1 UVOD

1 INTRODUCTION

Življenski prostor je na našem planetu, ki mu je usoda že pred davnimi leti določila premer, nekaj pozneje pa odnos med kopnim in morjem, nedvomno omejena dobrina. Tudi v Sloveniji so pritiski na prostor zaradi želje po njegovi različni rabi vse večji, obremenitev gozda ali poseg vanj pa se pri teh potrebah zdita vse prevečkrat najpreprostejši in najmanj škodljivi rešitvi.

Zaradi navedenega se pri načrtovanju gozdarji srečujemo z naraščajočo potrebo po uskladitvi rabe prostora z drugimi uporabniki oziroma dejavnostmi v prostoru. Prostor postaja vse pomembnejša vsebina takor načrtovanja v gozdarstvu kot tudi konkretnega operativnega dela gozdarjev na terenu. Lahko rečemo, da se obseg dela z gozdom razširja. Delo na usmerjanju razvoja gozdnega ekosistema v ožjem smislu

ostaja skoraj v izključni domeni gozdarjev (glede živalskega sveta v sodelovanju z lovske organizacijami), zaradi naraščajočih vplivov civilizacije na gozdove (onesnaženje okolja z vsemi posledicami za gozd, prevelika številčnost nekaterih vrst divjadi, obremenitev gozdov z rekreativnimi obiski vseh vrst itd.) pa zahtevnost tega dela celo močno narašča. Hkrati pa smo, zaradi temeljitega poznavanja gozdnega prostora, ranljivosti rastišč in življenskih združb na njih ter vlog gozda in gozdnega rastišča za življenje krajine, nedvomno poklicani, da zelo aktivno sodelujemo pri strateških presojah o rabi prostora. Pri tem mislim na presoje, ki imajo, upoštevajoč prav vse dejavnike – naravne, razvojno gospodarske, kulturne, obrambne in druge – nalogo zagotoviti optimalno rabo vsega prostora in optimalno izrabo naravnih virov. To pa je že naloga celovitega prostorskega planiranja.

Gozd v Sloveniji pokriva prek polovice slovenskega ozemlja. Analize kažejo, da je v Sloveniji le četrtina krajine take, da gozd v njej površinsko ne prevladuje (Golob, Kovač, Žonta, Čampa 1994). Tudi ocene na

*Mag. Ž. V., dipl. inž. gozd., Zavod za gozdove Slovenije, Večna pot 2, 1000 Ljubljana, SLO

osnovi Zakona o gozdovih, ki v 3. členu gozdni prostor določa kot gozd in negozdno zemljišče, ki je ekološko ali funkcionalno povezano z gozdom, kažejo, da je gozdnege prostora v Sloveniji kar okrog 75 % površine Slovenije. Gozdarstvo je skozi izkušnje pri obvladovanju gozdnih prostranstev razvilo organizacijo, členitev prostora, tehnike inventur in načrtovanja, ki nam omogočajo obvladovati ta prostor.

Zaradi velikega deleža vsega prostora, ki ga gozdarji informacijsko in tudi širše strokovno obvladujemo, zaradi pogoste razpršenosti gozda med zemljišča za drugo rabo, zaradi naraščajoče teže našega strokovnega dela na prostorskih presoajah ter zaradi nujnih uskladijev vseh uporabnikov prostora že v fazi načrtovanja rabe prostora, tudi gozdnega, se je zakonodajalec ob sestavi novega Zakona o gozdovih odločil nameniti posebno težo prostorski vsebini gozdnogospodarskih načrtov ter postopkom njihovega usklajevanja med različnimi uporabniki prostora. Rodil se je prostorski del gozdnogospodarskega načrta, kot njegov posebni del, ter zakonski zapis (v 14. členu), da se ta del gozdnogospodarskega načrta sprejema po določbah predpisov o urejanju prostora.

Ne glede na to, kaj bo pisalo v predpisih o urejanju prostora glede sprejemanja prostorskih delov gozdnogospodarskih načrtov gospodarskih enot in območij in neglede na to, kako bo morebitno medresorsko usklajevanje v podrobnosti določilo vsebino prostorskih delov gozdnogospodarskih načrtov, je na dlani, da bomo morali ob izdelavi gozdnogospodarskih načrtov vsebinam njihovih prostorskih delov ter uskladitvam teh vsebin z različnimi uporabniki prostora v prihodnje posvetiti posebno pozornost.

2 NALOGE ZAVODA ZA GOZDOVE SLOVENIJE V ZVEZI S PRIPRAVO PROSTORSKIH VSEBIN GOZDNOGOSPODARSKIH NAČRTOV IN DRUGE NALOGE PRI UREJANJU PROSTORA

2 THE FUNCTIONS OF THE SLOVENIA FOREST SERVICE REGARDING THE ELABORATION OF SPATIAL TOPICS IN FOREST MANAGEMENT PLANS AND OTHER FUNCTIONS IN LANDSCAPE PLANNING

Zakon o gozdovih v 14. in 56. členu določa, da gozdnogospodarske načrte izdeluje Zavod za gozdove Slovenije.

V prvem odstavku 8. člena Zakona o gozdovih je med drugim zapisano, da se z načrti za gospodarjenje z gozdovi določijo pogoji za usklajeno rabo gozdov in poseganje v gozdni prostor.

V 8. odstavku 14. člena je posebej zapisano, da Zavod pripravlja tudi prostorske dele gozdnogospodarskih načrtov.

21. člen Zakona o gozdovih določa, da je potrebno za posege v gozd in gozdni prostor pridobiti dovoljenje v skladu s predpisi o urejanju prostora ter da je potrebno k takemu dovoljenju pridobiti soglasje Zavoda za gozdove Slovenije.

Drugi odstavek istega člena določa, da je treba pridobiti soglasje Zavoda za gozdove Slovenije tudi k dovoljenju za poseg v prostor za graditev objektov zunaj gozda, če je iz poročila o vplivih na okolje razvidno, da bi objekt ali posledice delovanja objekta negativno vplivali na gozdni ekosistem in funkcije gozda.

20. člen Zakona o gozdovih določa nalogo Zavoda v zvezi z gospodarjenjem s posamičnim gozdnim drevjem oziroma s skupinami gozdnega drevja zunaj naselij.

Delo Zavoda za gozdove Slovenije je torej prežeto z obravnavanjem prostorskih vsebin, načrtovanjem rabe gozda in gozdnega prostora in v primeru vsebin 21. (prehodno tudi 92.) člena Zakona o gozdovih tudi z odločanjem o upravnih stvareh v zvezi z urejanjem prostora na osnovi javnega pooblastila (danega z drugim odstavkom 56. člena Zakona o gozdovih).

Ne glede na status prostorskih delov gozdnogospodarskih načrtov je naloga Zavoda za gozdove Slovenije, da vse navedene naloge s področja urejanja prostora izvajajo odgovorno in strokovno kar najbolje.

Naloge, ki jih na področju urejanja prostora Zakon o gozdovih določa Zavodu za gozdove Slovenije, so strokovno zahtevne in obsežne. Obravnavane naloge je Zavod za gozdove Slovenije strokovno in organizacijsko sposoben izvesti, probleme pa mu povzroča nezapolnjenost sistemiziranih delovnih mest in preskromna sredstva za nabavo informacijske opreme.

3 PRIORITETNE NALOGE ZAVODA ZA GOZDOVE NA PODROČJU UREJANJA PROSTORA

3 PRIORITY TASKS OF THE SLOVENIA FOREST SERVICE IN THE FIELD OF SPATIAL PLANNING

Ovrednotenje funkcij gozdov in gozdne-ga prostora

Evaluation of forest functions and forest space

Gre za osrednjo strokovno nalogo na področju urejanja gozdnega prostora, ki naj omogoči celovito presojo vsakega dela gozda in gozdnega prostora v procesu določitve rabe gozda in gozdnega prostora, bodisi ob izdelavi gozdnogospodarskih načrtov bodisi ob naključnih potrebah po presoji primernosti obremenitve gozda z določeno dejavnostjo ali posegom v gozd in gozdni prostor.

Gozd in gozdni prostor bomo v tem pogledu razčlenili na funkcijske enote, od katerih bo vsaka imela določeno kombinacijo stopenj poudarjenosti ekoloških, socialnih in proizvodnih funkcij. Ves gozdni prostor naj bi na funkcijske enote razčlenili na ravni podrobnosti, ki jo dopušča merilo karte 1:25.000 (kar naj bi določal tudi Pravilnik o gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtih, ki je v pripravi), bolj obremenjenim predelom pa imamo v načrtu funkcije določiti podrobneje.

Meje funkcijskih enot imamo v načrtu na vektorski način povzeti v računalniški medij (v poseben sloj), v bazi podatkov pa bo za vsako funkcijsko enoto zabeleženo:

- utemeljitev funkcij,
- primernost oziroma ogroženost funkcij,
- potrebni ukrepi zaradi funkcij,
- stopnja nujnosti ukrepov.

Ni predvideno, da bi bila vsaka funkcijska enota svoj odsek, saj bi s tem brez potrebe do skrajnosti razčlenili gozdove, razen se-

veda v primerih, ko bi bil zaradi velike poudarjenosti katere od ekoloških funkcij določen gozd razglašen za varovalni gozd ali bi bil zaradi velike poudarjenosti katere od drugih funkcij določen gozd razglašen za gozd s posebnim namenom.

Nekatere od funkcij, ki jih določa Zakon o gozdovih, smo sposobni gozdom določiti in jih ustrezno ovrednotiti samo gozdarji in bomo delo v glavnem opravili gozdarji sami, pri nekaterih od njih pa bomo potrebovali konzultacijo strokovnjakov drugih strok oziroma dejavnosti.

Znanje o funkcijah posameznih predelov gozda bomo bogatili, funkcije gozdov se s časom tudi spreminjajo, zato informacije o funkcijah gozdov ne bodo nekaj stalnega, nujno pa je, da ob času izdelave gozdnogospodarskega načrta napravimo njihovo revizijo in upoštevamo najnovejšo stanje v pogledu funkcij gozdov in gozdnega prostora v gospodarski enoti, saj te informacije neposredno vplivajo na naravo načrtovanih ukrepov v gozdu in gozdnem prostoru, na njihov obseg in intenzivnost, čas in način njihove realizacije itd. Zato je tudi členitev gozda in gozdnega prostora glede na funkcije tako pomembna vsebina gozdnogospodarskega načrta.

Priprava predloga območij varovalnih gozdov in gozdov s posebnim namenom

The setting up of protection forest areas and the forests of special purpose

Na podlagi kriterijev za posamezne stopnje poudarjenosti funkcij, kot so zapisani v delovnem gradivu osnutka Pravilnika o gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtih, po območjih že preverjamo ustreznost določitve območij gozdov, ki so bili po območnih načrtih za obdobje 1991–2000 zaradi poudarjenih funkcij posebej obravnavani (izločeni). Najprej preverjamo ustreznost določitve območij tistih gozdov, ki so bili posebej obravnavani zaradi funkcij, zaradi katerih se gozdovi razglasijo za varovalne oziroma za gozdove s posebnim namenom z zakonom.

Dograditev prostorskega informacijskega sistema

Supplementing spatial information system

Načrtovanje rabe gozdnega prostora ter postopek usklajevanja o njegovi rabi med različnimi uporabniki prostora oziroma dejavnostmi v prostoru zahtevata kakovostne informacije o prostoru – objektivne, prostorsko locirane (to omogoča tudi ponovitve snemanj), statistično dovolj zanesljive ter smotno ažurne, po vsebini prilagojene potrebi usmerjanja razvoja krajine in gozdnega ekosistema in vsem strokovnim obravnavam v zvezi z določitvijo usklajene rabe gozdnega prostora.

Vsi razpoložljivi podatki o gozdnih rastiščih, vsi podatki gozdnih inventur, tekočih in za desetletja nazaj, vse evidence sečenj in izvedenih gojitvenih in varstvenih del v gozdovih, pomembnejše vsebine opisov gozdov ob izdelavi gozdnogospodarskih načrtov gospodarskih enot, nekatere vsebine gojitvenih načrtov, podatki popisov usklajenosti rastlinojedov z gozdnim okoljem, podatki o poškodovanosti gozdov zaradi drugih abiotičnih in biotičnih vplivov, podatki o odprtosti gozdov s prometnicami, podatki o funkcijah gozdov in drugi podatki morajo biti zajeti v celovitem informacijskem sistemu in morajo biti v pomoč pri strokovnem delu usmerjanja razvoja gozdov in gozdnega prostora na vseh ravneh, tako pri sestavi gozdnogojitvenih načrtov, lovskogojitve-

nih načrtov, kot gozdnogospodarskih načrtov gospodarskih enot in območij, vključujoč njihove prostorske dele.

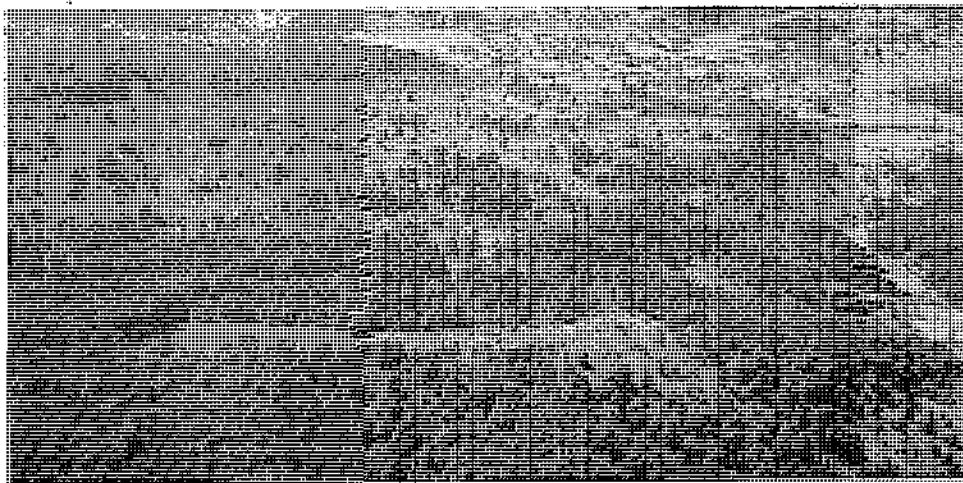
Takšnega informacijskega sistema in njegove celovite izrabe si brez sodobne tehnologije ni mogoče zamisliti.

Zavod za gozdove Slovenije si veliko prizadeva in vlaga, kolikor je le mogoče ob omejenih proračunskih sredstvih tudi denarja, za oblikovanje in delovanje opisane informacijskega sistema ter za usposabljanje vsega strokovnega kadra, da bi ga lahko pri delu kar najbolje izkoristil. Že v fazi priprave na vsestransko povezano obravnavo gozda in gozdnega prostora se kažejo izrazite prednosti enotno organizirane javne gozdarske službe.

VIRI

1. * Zbornik posvetovanja Strokovna izhodišča za pripravo Pravilnika o gozdnogospodarskem, gozdnogojitvenem in lovskogojitvenem načrtovanju, Ljubljana 1994
2. Gašperšič, F., 1991: Razmejitev med gozdnogospodarskim načrtovanjem ob izdelavi načrtov gospodarskih enot in gozdnogojitvenim načrtovanjem, GozdV 9-10/91, Ljubljana
3. Gašperšič, F., 1995: Gozdnogospodarsko načrtovanje v sonaravnem ravnanju z gozdovi, Ljubljana
4. * Zakon o gozdovih, Uradni list RS, št. 30/93
5. * Delovno gradivo osnutka Pravilnika o gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtih (naslov osnutka v pripravi)

Foto Špeša Habič: Kras se zarašča

Prostorski vidiki gozdarskega načrtovanja - primer Slovenije in Švice

Environmental Aspects of the Forest Planning - Examples of Slovenia and Switzerland

Marko KOVAČ *

Izvleček

Kovač, M.: Prostorski vidiki gozdarskega načrtovanja – primer Slovenije in Švice. Gozdarski vestnik, št. 9/1996. V slovenščini, cit. lit. 14.

Vse večja skrb za ogroženo okolje narekuje oblastem, javnosti in nosilcem dejavnosti v prostoru večje medsebojno povezovanje, ki naj bi pripomoglo k sočasnemu reševanju okoljskih problemov in preprečevanju nezaželenih dogodkov in procesov. Pred novim izzivom se je z novo zakonodajo, sprejeto v l. 1993, znašlo tudi gozdarstvo, ki poslej ne bo obravnavalo samo strogo gozdarskih tem, marveč bo postalo dejavni sooblikovalec slovenske krajine. V tej zvezi so v prispevku nanašana nekatera razmerja med prostorskim in gozdarskim načrtovanjem, kot konkretna primera dežel z različnima načrtovalskima konceptoma pa sta prikazani Slovenija in Švica.

Primerjava obsega organiziranost in instrumente gozdarskega načrtovanja, vsebino načrtovanja, organizacijo načrtovanja in postopek potrjevanja načrtov.

Ključne besede: gozdarsko načrtovanje, Slovenija, Švica.

1 SPLOŠNO O RAZMERJU MED PROSTORSKIM IN GOZDARSKIM NAČRTOVANJEM

1 GENERAL REMARKS ON THE RELATION BETWEEN SPATIAL AND FORESTRY PLANNING

Definicija "prostorskega" načrtovanja, kljub pogosti rabi tega pojma in njegovih sinonimov (npr. krajinsko načrtovanje, regionalno načrtovanje, ruralno planiranje oziroma ustrezni tujim izrazom landscape planning, regional planning, Landschaftsplanung) v

Synopsis

Kovač, M.: Environmental Aspects of the Forest Planning – Examples of Slovenia and Switzerland. Gozdarski vestnik, No. 9/1996. In Slovene, lit. quot. 14.

In order to solve environmental problems simultaneously and to prevent endangered environment from undesirable events and processes a better cooperation between authorities, public and various disciplines is necessary. The launch of a new forest act in 1993 demands from Slovenian forestry not to deal only with forestry themes, but to become an active partner in designing our landscapes. This article therefore deals with two subjects: with general relationships between environmental and forest management planning and with comparison of relatively diverse planning concepts, developed in Slovenia and Switzerland.

The comparison encompasses an organisation and instruments of the forest management planning, the contents of the forest management plans as well as the procedure for preparing and adopting forest management plans.

Key words: forest planning, Slovenia, Switzerland.

svetu še ni dorečena. V tem prispevku razumemo "prostorsko" načrtovanje kot proces celostnega usklajevanja človekovih zahtev do lastnega okolja na eni strani in zmogljivosti okolja na drugi. Glede na to, da se z neposrednim načrtovanjem in gospodarjenjem ekosistemov (rab prostora) pravzaprav ukvarjajo številne discipline, kot so kmetijstvo, gozdarstvo, industrija, urbanizem itn., "prostorsko" načrtovanje ni določeno kot samostojno strokovno področje, marveč kot metodično orodje nosilcev načrtovanja in oblasti, s katerim le-ti usklajujejo dejavnosti razvoja države oziroma lokalnih skupnosti in jih usmerjajo na tak način, da samoregulacijske zmogljivosti okolja niso presežene. Rezultat koordiniranega

* Mag. M. K. dipl. inž. gozd., Gozdarski inštitut Slovenije, Večna pot 2, 1000 Ljubljana, SLO

načrtovalskega procesa je prostorski načrt, ki predstavlja usklajeno tekstovno in vizualno sintezo vseh področnih načrtov. Glede na tako pojmovanje v prispevku ne poudarjamo posebej prostorskega načrtovanja niti ne uporabljamo pojma "gozdno-prostorsko" načrtovanje, ki prostorski vidik samo poudarja. Gozd je namreč prostor, ki v devetdesetih letih pokriva 53 % nacionalnega ozemlja (**1995/1), zaradi od nekdanj precejšnjih prostorskih razsežnosti pa je gozdarsko načrtovanje že od samih začetkov urejanja moralo upoštevati ta vidik.

Čeprav ni tega nikoli posebej poudarjalo, je gozdarstvo v več kot stoletno zgodovino načrtovanja (urejanja) gozdnega prostora pomembno prispevalo k razvoju in k delu celostnega prostorskega načrtovanja (Bachmann 1991, prim. Korošec 1978). Do nedavnega predvsem s ohranjanjem gozdov na regionalni ravni in s povečevanjem njihove stabilnosti (povečan lesni volumen, naravno obnavljanje gozdov z rastiščem primernimi drevesnimi vrstami itn.), v zadnjem času, ko sta tako ogroženost okolja kot osveščenost ljudi vse večja, pa predvsem tako, da poskuša ohraniti in zaščititi vse funkcije gozda.

Odmevnost področnega, v našem primeru gozdarskega načrtovanja, v javnosti nikjer v svetu ni samo odraz strokovnega znanja. Odvisna je še od strokovno-politične organiziranosti držav, od stopenj njihove centralizacije, tradicije načrtovanja, povezav in sodelovanja vseh nosilcev in udeležencev načrtovanja pa tudi od iznajdljivosti/pronicljivosti posameznih strok, ki zastopajo smeri področnega načrtovanja. Odsev množice dejavnikov so različni modeli, ki si jih prizadevajo razviti in uveljaviti različne dežele. V Sloveniji npr. že dve desetletji razvijamo gozdnogospodarsko načrtovanje v območnih in gozdnogospodarskih enotah, ki se vključuje v sistem načrtovanja države in lokalnih skupnosti in samodejno vključuje prostorski vidik. V Avstriji so v dopolnilo klasičnemu urejanju gozdov razvili in uzakonili t.i. "Waldentwicklungsplanung" (BLF 1988), ki je nekakšno gozdarsko načrtovanje z močno poudarjenim prostorskim vidikom in se prvenstveno ukvarja z načrtovanjem funkcij gozda na regionalni ravni, v Švici podoben model kot v Avstriji

še preučujejo (Bachmann 1991, 1995, Bernasconi 1995, BUWAL 1996/1, 1996/2), v severni Ameriki pa ustrezno velikim prostorskim razsežnostim naglo razvijajo krajinsko načrtovanje (landscape management).

Kot primera dokaj različnega gozdarskega načrtovanja sta v prispevku prikazana naš in švicarski model. Primerjava je zanimiva zato, ker se deželi močno razlikujeta po politični ureditvi (Slovenija je tipična centralistična država, Švicarska konfederacija pa je zveza z močno avtonomijo združenih držav oziroma kantonov in občin), ker imata obe dolgo tradicijo gozdarskega načrtovanja in ker sta usmerjeni v ekološko naravnano gospodarjenje z gozdovi.

2 ORGANIZIRANOST IN INSTRUMENTI GOZDARSKEGA NAČRTOVANJA

2 ORGANIZATION AND INSTRUMENTS OF FORESTRY PLANNING

V primerjavi s prejšnjo zakonodajo, v kateri je bilo gozdarsko načrtovanje vpeto v sistem družbenega planiranja, sta nova politična ureditev in nov Zakon o gozdovih (** 1994/1) v gozdarstvo prinesla številne spremembe. Kar zadeva načrtovanje je bistvena novost predvsem v tem, da sta ločeni načrtovalska in izvajalska raven in da za vse gozdove – ne glede na lastništvo – skupaj z lastniki skrbi Zavod za gozdove, ki je državna, neprofitna ustanova. Podlaga za gozdnogospodarsko načrtovanje je Program razvoja gozdov, politični akt, ki se izdelava za raven države, najpomembnejša dejavnika pa sta dva tipa gozdnogospodarskih načrtov, ki se izdelujeta za ravni območnih in gozdnogospodarskih enot.

Gozdnogospodarski načrti so razdeljeni na splošni in posebni prostorski del, ki se sprejemata hkrati. Oba tipa načrtov v principu predstavljata hierarhičen dvoravniški načrtovalski sistem, ki naj bi imel glede na načrtovalsko raven dopolnilno vsebino in različno stopnjo konkretnosti.

Zaradi velike decentralizacije politične moči v švicarski konfederaciji in zaradi razmeroma dolgotrajnega usklajevanja aktov, za to deželo ni mogoče dati celostne slike o dejanskem stanju gozdnogospodarskega načrtovanja. Gozdarsko načrtovanje v Švi-

ci urejajo zvezni (** 1994/2) in kantonalni zakoni o gozdovih. Gospodarjenje z gozdovi je do l. 1991 temeljilo na načrtih za gozdne obrate (Betriebspläne), ki so še danes obvezni samo za javne gozdove (73 %), medtem ko načrtovanje v zelo razparceliranih zasebnih gozdovih (27 %) ni obvezno. Skupna površina urejenih gozdov obsega 62 % vseh nacionalnih gozdov, od javnih je urejenih 80 %, od zasebnih pa le neznatnih 14 % (Bernasconi, Bachmann 1990).

Načrtovanje na višji ravni (überbetriebliche Ebene) na ravni zveze ni bilo obvezujoče, kljub temu pa so ga posamezni kantoni (npr. Waadt) že uvajali. Z novo zvezno zakonodajo se kot obvezujoča uvaja tudi ta raven načrtovanja (Waldentwicklungsplanung), obsegala pa bo lahko enega ali več obratov, okrožij, eno ali več občin, regijo ali kar ves kanton.

3 VSEBINA NAČRTOVANJA 3 PLANNING'S ISSUE

V slovenskem modelu je vsebina gozdnogospodarskega načrtovanja z Zakonom o gozdovih in drugimi zakoni Republike Slovenije v glavnem že predpisana in načrtovalec razen detajlov in metodičnih rešitev pravzaprav ne pušča veliko svobode.

Upošteva različno stopnjo konkretnosti obeh načrtov (območna enota, gospodarska enota) naj bi splošni deli načrtov ob upoštevanju usmeritev iz Programa razvoja gozdov, stanja gozdov, analize preteklega gospodarjenja ter zakonitosti razvoja gozdov ter pridobljenih spoznanj obsegali:

- vrednotenje funkcij gozdov,
- določitev ciljev gospodarjenja z gozdom,
- izbor usmeritev in ukrepov za doseganje ciljev in
- določitev usmeritev za ponovno vzpostavitev ali ohranjanje avtohtone vegetacije.

V prostorske dele načrtov pa naj bi se vključila območja varovalnih gozdov in gozdov s posebnim namenom, ki so kot taka določena z zakonom, določilo pa naj bi se tudi:

- območja gozdov s posebnim namenom s poudarjenimi funkcijami gozda,
- gozdove za sanacijo,

- usmeritve za gozdove s posebnim namenom, za katere se zelo zanimajo lokalne skupnosti,

- usmeritve za ureditvena območja gozdov.

V načrtu gozdnogospodarske enote bo poleg že omenjenega potrebno:

- določiti območja gozda in negozdnih zemljišč, funkcionalno povezanih z gozdom,
- določiti območja, ki so pomembna za ohranitev živali,
- izdelati pregled in zasnovo gozdne infrastrukture in drugih posegov v gozdni prostor.

Ker pa je Zakon o gozdovih v primerjavi z Zakonom o varstvu okolja v podrejenem položaju, se bodo morale v prostorski del načrtov vključiti še vse zahteve, ki izhajajo iz tega zakona, sama gozdarska vsebina pa bo morala biti usklajena z drugimi nosilci načrtovanja v prostoru.

V primerjavi s slovenskimi razmerami je Švicarska zakonodaja veliko manj določilna. Zanj je značilno, da predpisuje samo najmanjšo obvezno vsebino, kot sta npr. opis in analiza razmer v sestojih in prikaz funkcij, sicer pa prepušča vsebino načrtovanja kantonom in lokalnim skupnostim. Kaj vse je zajeto v načrtih je prikazano na dveh primerih, od katerih zadeva prvi vsebino načrta gozdnega obrata, drugi pa vsebino nekoliko bolj krajinskega načrta razvoja gozdov.

Primer 1: Vsebina načrta za obrat korporacije Lyss (** 1992)

I Analiza stanja

- opis obrata (organizacijska oblika, osebje, delovna in druga materialna sredstva, odprtost s cestami in infrastrukturo, finance, tekoči projekti, bistvene spremembe glede na novo inventurno stanje);

- funkcije gozda (površina gozda, porazdelitev, dosedanje gospodarjenje, analiza razmerja razvojnih faz, izsledki gozdne inventure, ovrednotenje funkcij gozda, zdravstveno stanje gozda in razvojne tendence);

- okolje (okvirne potrebe, spremembe).

II Načrtovanje

- gojitveno načrtovanje (analiza sestojev, posek in raba lesa (etat), pomlajevanje, varstvo narave in krajine, varstvo okolja);

- okolijske strategije (splošna izhodišča,

informacije za javnost, koordinacija konfliktnih situacij);

- organizacijsko-finančni del (organizacija, osebje, materialna sredstva, finance).

III Kontrola

• kontrola (splošna izhodišča, vodenje obrata, analiza trajnosti, opazovanje okolja, izvedba kontrole in statistika);

- končne določbe.

Primer 2: Vsebina za načrt razvoja gozdov – Irchel (**1995/2)

I Načrtovalski del

• razvojni pogledi (model, temelji gospodarjenja, tipi gospodarjenja; gozdovi brez posebnega pomena, gozdovi z visokim varovalnim pomenom);

• funkcije gozda (peš in jezdne poti, vede, posebni prostori za počitek, gozdna rastišča z naravovarstvenim pomenom, gozdne jase, površine s starim drevjem, gozdni rezervati, vodozaščitena območja, varstvo pred poškodbami zaradi divjadi);

• koordinacija pri razreševanju konfliktov (trajne gozdne jase, škode zaradi divjadi, naravovarstveni predpisi).

II Podlage

• danosti (kolesarske, peš in jezdne poti, gozdna rastišča z naravovarstvenim pomenom, odredbe o varstvu, vodozaščitena območja);

• temeljne informacije (liste konzultiranih in uporabljenih podlag).

III Poročilo

- splošna izhodišča;
- organizacija načrtovanja;
- izsledki;
- zaključki.

Priloga (delovna skupina, karte posebnih objektov, karte konfliktov, ...)

Kot kažeta primera je v primerjavi z našimi načrti razlika med zasnovama zelo velika. Medtem ko je naš načrt za gospodarsko enoto bolj splošen, je švicarski načrt za gozdni obrat (samo gozdna površina) v resnici zelo podroben gospodarski načrt. Poleg gozdarske vsebine, ki je v celoti oprta na analizo rastišč, sestojev (gospodarskih razredov ne poznajo) in izsledkov ene izmed variant gozdne inventure, vsebuje na-

črt še podrobno razčlenjena ekonomski in finančni del, ki sta enako kot razvoj sestojev izpostavljeni kontroli.

Načrt razvoja gozdov oziroma načrt višje načrtovalske ravni pa je v primerjavi z našo zasnovo veliko bolj splošen in pravzaprav ne obravnava klasičnih gozdarskih tem, kot sta npr. analiza sestojev in oblikovanje strategij za gospodarjenje s sestojnimi tipi, ampak predvsem problematiko gozdnega okolja in javnih interesov. V povezavi z načrti obratov predstavljajo načrti razvoja gozdov (Waldentwicklungspläne) povezavo z razvojnimi načrti kantonov (Richtpläne) in prostorskimi načrti občin (Nutzungspläne), pri čemer je najpomembnejši del načrtovanje funkcij gozda, ki se odvija na ravni obratov (prim. Pfister, Dürstein, Iseli, Weiler 1992). Glede funkcij gozda velja pripomniti še to, da je funkcija gozda v švicarskem urejanju definirana drugače kot pri nas ali npr. v Avstriji, saj se za gozd s funkcijo šteje le tista površina, ki je – glede na to, da opravlja določeno vlogo – načrtovana z neposrednimi zahtevami prebivalstva oziroma nosilcev načrtovanja in gospodarjenja.

4 ORGANIZACIJA NAČRTOVANJA IN POTRJEVANJE GOZDNOGOSPODARSKIH NAČRTOV

4 PLANNING'S ORGANIZATION AND THE CONFIRMING OF FOREST MANAGEMENT PLANS

Bistvena razlika med slovenskim in švicarskim načinom je v samem poteku načrtovanja. Za naše razmere je značilno, da gozdarstvo v sodelovanju z drugimi panogami pripravi osnutek načrtov, v katerega niso vključeni niti lastniki gozdov niti javnost (** 1994/1). Šele ob javni razgrnitvi načrtov je mogoče le-te tudi javno vrednotiti in izraziti pomisleke in pripombe, ki se po razgrnitvi še enkrat obravnavajo in po potrebi vključijo v načrt.

Nasprotno pa je v Švici zvezna odredba o gozdovih iz l. 1992 (** 1994/2) zelo določilna in nedvoumno zahteva, da so kantoni dolžni skrbeti za načrtovanje gozdov na višji ravni na tak način, da je prebivalstvo obveščeno o ciljnih in poteku načrtovanja, da lahko sodeluje pri reševanju vprašanj in

da ima vpogled v načrtovanje. Rezultat organizacijsko sicer bolj zapletenega postopka načrtovanja, ki se kaže v tesnem sodelovanju vseh udeležencev načrtovanja (javnosti, lastnikov, strokovne skupine), je sočasno usklajevanje zahtev in odpravljanje konfliktnih situacij v skladu z rekom, da je "ideja, katere del si sam" laže sprejeta in bolj spoštovana od tiste, "ki prihaja s strani drugih".

5 NAMESTO SKLEPA

5 INSTEAD OF A CONCLUSION

Slovensko gozdarstvo je močno vpeto v sistem celostnega prostorskega načrtovanja, ki naj bi se hkrati odvijalo na več ravneh. Prav iz tega razloga tako pri nas kot v Švici ni moglo (kot npr. v Avstriji) priti do oblikovanja povsem samostojnega gozdarskega prostorskega načrtovanja, marveč je bil sprejet model sočasnega načrtovanja vseh dejavnosti v prostoru. Tak načrtovalski model pa bo v naši praksi težko izvedljiv. V prvi vrsti zaradi pomanjkanja tradicije načrtovanja (gozdarstvo ni takšen primer), zaradi slabe povezanosti načrtovalskih skupin, ki pripravljajo usklajene področne načrte, zaradi neenake stopnje razvoja posameznih strok na področju načrtovanja in varstva okolja, pomanjkljivih podatkovnih virov, slabe organizacije dela, pomanjkanja finančnih sredstev in nenazadnje zaradi izjemno slabe koordinacije oblasti.

Slovensko gozdarstvo je z novim Zakonom o gozdovih tudi po sili razmer stopilo na pot celostnega gozdarskega načrtovanja in je še vprašanje časa, kako bo uspešno. V primerjavi s Slovenijo imajo namreč druge dežele srednje Evrope veliko enostavnejše sisteme načrtovanja, ki se v praksi uresničuje prek načrtov gozdnih obratov, v regionalne načrte pa v skladu s počasnim hitenjem vključujejo relativno enostavne, vendar preverjene vsebine.

Kot primer razvoja celostnega gozdarskega načrtovanja navedimo, da je bil nov zvezni švicarski zakon o gozdovih sprejet l. 1991. Do danes je kantonalne zakone sprejela približno polovica kantonov, razvoj metod za kartiranje funkcij gozda je v teku od

l. 1982, projekt FLAM, ki vsebuje več modulov, kot npr. načrtovanje funkcij gozda, informatiko, urejanje gozdov itn., teče od leta 1992, prvi načrti razvoja gozdov so bili narejeni konec osemdesetih let, nekoliko več pa v zadnjih treh letih, kljub vsemu storjenemu pa je po mnenju švicarskih kolegov še vse v gibanju. Kako bo pri nas, bo bržkone pokazal čas.

LITERATURA

1. Bachmann, P. 1991. Forstliche Planung und Raumplanung. Schweiz. Z. Forstwes. 142, 3, s. 179-184.
2. Bachmann, P. 1995. Grundsätze bei der Realisierung forstlicher Planungskonzepte. Schweiz. Z. Forstwes. 146, 10, s. 769-776.
3. Bernasconi, A., Bachmann, P. 1990. Stand und Entwicklung der Forsteinrichtung in den Kantonen. Schweiz. Z. Forstwes. 141, 12, s. 973-987.
4. Bernasconi, A. 1995. Forstlicher Planung auf überbetrieblicher Ebene. Schweiz. Z. Forstwes. 146, 10, s. 777-785.
5. BLF. 1988. Richtlinien über Inhalt und Ausgestaltung des Waldentwicklungsplanes. Bundesministerium für Land und Forstwirtschaft, Wien, 44 s.
6. BÜWAL 1996/1. Neue Wege der forstlichen Planung. Bundesamt für Umwelt, Wald und Landschaft, Bern, 32 s.
7. BÜWAL 1996/2. Fallbeispiele zur überbetrieblichen forstlichen Planung/Exemples concrets de planification forestiere a grande echelle. Bundesamt für Umwelt, Wald und Landschaft, Bern, 77 s.
8. Korošec, B. 1978. Slovenski prostor v času in projekciji. Geodetski zavod SR Slovenije, Ljubljana, 298 s.
9. Pfister, F., Dürrstein, H., Iseli, R., Weiler, P.S. 1992. Leitfaden zur Waldfunktionenplanung. Professur für Forsteinrichtung und Waldwachstum an der ETH Zürich, tipkopis, 31 s.
10. *** 1992. Betriebsplan über die Waldungen der Personalwaldkorporation Lyss. Bearbeitet aufgrund der Aufnahmen von 1992. Forstinspektion Mittelland, Bern.
11. *** 1994/1. Zakon o gozdovih s komentarjem. Gozdarska založba, Ljubljana, 43 s.
12. *** 1994/2. Wald und forstlicher Pflanzenschutz. Info-SR.
13. *** 1995/1. Program razvoja gozdov v Sloveniji. Vlada republike Slovenije, Ljubljana, 25 s., tipkopis.
14. *** 1995/2. Waldentwicklungsplan (WEP) Irchel. Exemplar für die Vorprüfung. Kanton Zürich, Kreisforstamt IV, 45 s.

Gozdovi in urbanistično načrtovanje

Forests and Town Planning

Breda OGORELEC*

Izvleček

Ogorelec, B.: Gozdovi in urbanistično načrtovanje. Gozdarski vestnik št. 9/1996, V slovenščini.

Prispevek navaja, kako so gozdovi obravnavani v predpisih o urejanju prostora, opisuje dosedanje sodelovanje gozdarjev in urbanistov pri prostorskem načrtovanju ter kritično obravnava razmerja med Zakonom o gozdovih in Zakonom o urejanju naselij in drugih posegov v prostor.

Ključne besede: prostorsko planiranje, gozdarsko načrtovanje, Zakon o gozdovih, prostorska zakonodaja.

Synopsis

Ogorelec, B.: Forests and Town Planning. Gozdarski vestnik No. 9/1996. In Slovene.

The article states the provisions regarding forests in the sphere of environmental planning, describes the co-operation of foresters and town planners in town planning up till now and gives a critical aspect regarding the relations between the Forestry Act and the Act on Town Planning and Other Impacts on Environment.

Key words: town planning, forestry planning, Forestry Act, town planning legislation.

1 UVOD

1 INTRODUCTION

Prispevek se, žal, omejuje le na zakonske podlage in prakso urbanističnega načrtovanja¹.

Mnogo raje bi sicer predstavila primere uspešnih dejanskih realizacij, saj so neredko urbanistični dokumenti precej daleč od realnega stanja v prostoru oz. življenje teče – na žalost ali morda celo na srečo – pogosto mimo njih ali pa mu načrti z zamudo sledijo.

V nadaljevanju obravnavam tri tematske sklope:

- gozdovi v prostorskih predpisih,
- vključevanje gozdarskih služb v pripravo urbanističnih dokumentov – izkušnje iz prakse ter
- nova razmerja med zakonom o gozdovih in zakonom o urejanju naselij in drugih posegov v prostor.

¹ Urbanistično načrtovanje po zakonu o urejanju naselij in drugih posegov v prostor (Ur. list RS, št. 14/84) ne zajema le načrtovanje naselij, temveč celotnega prostora, obsega pa pripravo in sprejem prostorskih izvedbenih aktov (1. in 3. člen).

* Mag., dipl. geogr., Urbanistični inštitut RS, Jamova 18, 1000 Ljubljana, SLO

2 GOZDOVI V PROSTORSKIH PREDPISIH

2 FORESTS IN SPACE PLANNING REGULATIONS

Zakon o urejanju prostora gozdove, ki so pomembni za dolgoročni razvoj, uvršča med dobrine splošnega pomena. Zagotavlja jim posebno varstvo in za spremembo namembnosti teh območij določa poseben postopek (6. člen). Posebej določa tudi varovalne gozdove in gozdove posebnega namena (8. člen).

Zakon o urejanju naselij in drugih posegov v prostor gozdov eksplicitno ne omejuje. Predvideva pa, da se zanje izdelata:

- ureditveni načrt, s katerim naj bi se urejale rekreacijske površine,
- prostorske ureditvene pogoje (v nadaljevanju: PUP), ki ne dajejo rešitev, temveč le določajo pogoje.

V praksi so se ureditveni načrti izdelali le izjemoma, velika večina gozdov v Sloveniji je pokritih s PUP. PUP so se izdelali, bodisi za celotno izvenmestno območje občine ali za večja zaokrožena območja, npr. eno ali več krajevnih skupnosti. Pregled izpred nekaj let (ki ni popoln, je pa reprezentativen²)

² B. Ogorelec: Urbanistični predpisi – prispevki k študiju normativnega urbanizma, Urbanistični inštitut RS, Ljubljana, 1991, 105 str.

je pokazal, da v Sloveniji ni bil izdelan PUP, ki bi zaobjel zgolj gozd. Poznamo tudi le en sam primer, ko je bil PUP izdelan za kmetijska zemljišča³. Praviloma pa se je zunaj večjih naselij z enim PUP urejala celotna kulturna pokrajina: gozdna in kmetijska zemljišča, vode, vasi in zaselki ...

Urbanistična praksa torej doslej PUP, ki bi obsegal le gozd, ni poznala.

Pogoji, ki so jih določali PUP za gozdove, so bili dokaj skromni ali jih sploh ni bilo. V nekaterih primerih se sklicujejo na odloke o varovalnih gozdovih (kar je nepotrebno, saj v predpisih ne ponavljamo drugih veljavnih predpisov – nomotehnična slabost).

V nekaterih PUP so določbe za poseganje v gozdove izredno splošne in v tako podroben dokument ne sodijo.

Primer: zahteva se, da se "upoštevajo pogoji za ohranitev specifičnih biocenoz na obstoječih mikrolokacijah", ne da bi bile biocenoze našete ali mikrolokacije prostorsko določene.

Le v redkih primerih se nanašajo na:

- dopustne posege v gozd,
- oblikovanje posegov v gozd, npr. pogoji glede gozdnih prometnic.

Primer: "Na gozdnih zemljiščih so dopustni posegi za naslednje dejavnosti: gozdarstvo, rekreacija, lov in ribolov."

Primer: "Z gradnjo gozdnih cest in dostopnih cest na planine se ne smejo sprožiti nevarni erozijski procesi, porušiti ravnotežje na labilnih tleh ter preprečiti odtoki visokih voda in hudournikov."

Primer: "Tam, kjer ureditve prometnic prečkajo planinske in druge poti, je treba te poti na novo urediti in označiti."

Primer: Gozdne prometnice smejo biti široke največ 3 m, razen v ostrih zavojih; pri tem so na ravnih delih mestoma dopustne ureditve izogibalšč in deponij za les."

V zaključku naj še omenim, da se je glede PUP na splošno pokazalo, da bi lahko pretežni del vsebine določili kot državni predpis, saj se vsebine ponavljajo. Za posamezne elemente pa bi lahko občine sprejele ureditev, ki bi se razlikovala od državnega predpisa, kadar bi specifične razmere to narekovala.

³ Prostorski ureditveni pogoji za 2. območje kmetijskih zemljišč izven ureditvenih območij, za katere ni predvidena izdelava prostorskih izvedbenih načrtov (občina Slovenske Konjice, Ur. list SRS 34/87). Kasneje na tovrsten PUP nismo več naletili.

3 VKLJUČEVANJE GOZDARSKIH SLUŽB V PRIPRAVO URBANISTIČNIH DOKUMENTOV – IZKUŠNJE IZ PRAKSE

3 THE PARTICIPATION OF FORESTRY AGENCIES IN THE PREPARATION OF TOWN PLANNING MATERIALS – EXPERIENCES GAINED FROM PRACTICAL WORK

Če ocenimo dosedanje prakso sodelovanja z gozdarskimi službami ob pripravi urbanističnih dokumentov⁴ in jo primerjamo s prakso sodelovanja z drugimi strokovnimi ali upravnimi službami, lahko navedemo predvsem naslednje:

Prednosti sodelovanja sta predvsem:

– Gozdarska služba razpolaga z zelo kvalitetnimi strokovnimi gradivi in lastnimi plani, ki so odlična podlaga za sodelovanje. Pri sodelovanju z nekaterimi drugimi službami namreč neredko naletimo na probleme, ker so njihove evidence oz. analize štanja pomanjkljive in jih začnejo dopoljevati šele v fazi, ko jih vključimo v proces načrtovanja.

– Predstavniki gozdarskih služb so se pripravljali aktivno vključiti v načrtovanje, z njimi je bilo mogoče vzpostaviti interaktivni odnos. Načrtovali smo skupaj, informacije, ki smo jim jih dajali, so smiselno vključili tudi v lastne načrte.

Kot pomanjkljivost – ki pa velja za obe strani, gozdarske službe in urbaniste – naj omenimo premajhno poznavanje predpisov. Planerji in urbanisti pomanjkljivo poznamo nove predpise o gozdovih, prepričana sem celo, da večina planerjev oz. urbanistov novega zakona o gozdovih ne pozna in ne uporablja. Velja pa tudi obratno: gozdarske službe premalo poznajo sistem prostorskega načrtovanja ter vsebino, ki jo urejamo s prostorskimi dokumenti in s posamezno vrsto dokumenta.

⁴ Izkušnje so omejene na sodelovanje z gozdarskimi službami z Gorenjske.

4 NOVA RAZMERJA MED ZAKONOM O GOZDOVIH IN ZAKONOM O UREJANJU NASELIJ IN DRUGIH POSEGOV V PROSTOR

4 NEW RELATIONS BETWEEN THE FORESTRY ACT AND THE ACT ON TOWN PLANNING AND OTHER IMPACTS ON THE ENVIRONMENT

Novi zakon o gozdovih (1993) je prinesel nekatere rešitve, ki – po mojem mnenju – niso skladne s sistemom urbanističnega načrtovanja, določenem v zakonu o urejanju naselij in drugih posegov v prostor (1984).

(1) Zlasti opozarjam na novost, da se v prostorskem delu gozdnogospodarskega načrta gospodarske enote v skladu s predpisi o urejanju prostora določijo prostorsko-ureditveni pogoji za posege v gozdni prostor po prostorsko ureditvenih enotah (2. odstavek 11. člena).

– (Župan pripombe in strokovna stališča do pripomb preda članom Komisije/odbora, ki je pri Občinskem svetu zadolžen za prostor, in krajevnim skupnostim. Po potrebi organizira sestanek, na katerega vabi tudi izdelovalca prostorskega dokumenta. Utemeljitev: tako se zmanjša verjetnost nasprotovanja občinskega sveta ob sprejemu.)

– Župan zavzame stališča do pripomb in predlogov.

– Izdelovalec prostorskega dokumenta na podlagi stališč župana pripravi dopolnjeni osnutek prostorskih ureditvenih pogojev.

– Občinska uprava preda dopolnjeni osnutek soglasodajalcem in zbere soglasja.

– Župan dostavi dopolnjeni osnutek plana Ministrstvu za okolje in prostor.

– Ministrstvo za okolje in prostor v roku 45 dni župana obvesti o morebitni neskladnosti občinskega plana s programom priprave in republiškim planom.

– Župan preda dopolnjeni osnutek občinskemu svetu v sprejem (Gradivu za sprejem župan priloži tudi pripombe iz javne razgrnitve in svoja stališča do pripomb. Utemeljitev: tako se poveča demokratičnost in transparentnost odločanja.)

– Občinski svet dopolnjeni osnutek obravnava in sprejme.

– Plan ali odlok o PUP se uradno objavi v uradnem glasilu.

– (Izdelovalec pripravi končni elaborat.)

– (Občinska uprava končne elaborate dostavi krajevnim skupnostim, upravni enoti in inšpekcijskim službam.)

Obveznih korakov je torej kar 13.

5 ZAKLJUČNE UGOTOVITVE IN PREDLOGI

5 FINAL STATEMENTS AND SUGGESTIONS

Sedanje določbe, ki v urbanističnih dokumentih zadevajo gozdove, večinoma niso ustrezne. Posebnih pogojev za posege v gozdove PUP pogosto sploh ne določajo ali pa so določbe preveč ohlapne.

Formalni pomislek: Zakon o gozdovih je uvedel PUP za gozd kot sestavni del gozdnogospodarskega načrta, pripravi ga Zavod za gozdove Slovenije. Mislim, da ta rešitev ni skladna z zakonom o urejanju naselij in drugih posegov v prostor, niti z ureditvijo v Zahodni in Srednji Evropi.

Vsebinski pomislek: glede na to, da so trenutno gozdarske službe strokovno gotovo bolj usposobljene za načrtovanje v območjih gozdov od večine urbanistov – zahvaljujoč tudi dobri izobrazbi, ki jim jo daje fakulteta – bi bilo gotovo prav, da bi pretežni del pogojev za poseganje v gozd pripravili gozdarski strokovnjaki. Seveda pa naj to ne bi pomenilo, da ni potrebno usklajevanje z drugimi interesi v gozdu in ob njem (urbanistično načrtovanje je predvsem usklajevanje različnih interesov). Prav tu – pri usklajevanju različnih interesov, zasebnih, in javnih, lokalnih in državnih, interesov posameznih dejavnosti, varovanja in širitve pozidave, tiči jedro problema.

PUP za gospodarske enote je vprašljiv tudi s tehničnega vidika priprave: ali bodo npr. gozdne jase, če so po prostorskem planu kmetijsko zemljišče, izvzete iz takega PUP, kako bo z večjimi prometnicami, ki prečkajo gozdove – bodo tudi te izvzete?

Komentar: Sprašujem se, ali je mogoče PUP, ki jih zakon o urejanju naselij in drugih posegov v prostor določa kot samostojen pravni akt, vključiti v neki drug dokument (gozdnogospodarski načrt). Po analogiji bi torej lahko v kratkem pričakovali še "kmetijski PUP", "PUP za vode" itd., ki bi se iz enotnega sistema prostorskih dokumentov preselili v področne načrte.

Sprašujem se tudi, ali je taka ureditev skladna z ureditvijo v Zahodni in Srednji Evropi. Na podlagi podatkov, s katerimi razpolagam, take ureditve ne poznajo.

V zvezi s tem naj ponovno opozorim, da bi bilo bolj racionalno pretežni del vsebine PUP predpisati kot državni predpis. Mnenja sem, da to za gozdove velja še bolj kot npr. za naselja, saj tipologija gozdov že obstaja. Seveda pa bi morali dopustiti možnost, da v posameznih območjih, kjer to narekujejo posebne razmere, lokalni predpis (PUP?) določa dodatne ali drugačne pogoje. Prej omenjeni državni predpis o posegih v gozdove bi bil obvezujoč tudi za izdelovalce PUP, ki sedaj – kljub novemu zakonu o gozdovih – še vedno načrtujejo tudi za območja gozdov.

(2) Zakon o gozdovih določa, da prostorski del gozdnogospodarskega načrta pripravi Zavod za gozdove Slovenije (14. člen).

Komentar. Ocenjujem, da ureditev ni skladna z 67. in 69. členom zakona o urejanju naselij in drugih posegov v prostor. Zakon taksativno našteva institucije, ki pripravljajo prostorske izvedbene akte. Nadalje določa pogoje, ki jih mora izpolniti organizacija, da se lahko registrira za naloge v zvezi z urbanističnim načrtovanjem, in sicer:

- da je urbanistično načrtovanje njena osnovna dejavnost,

- da ima v delovnem razmerju dva načrtovalca z visoko izobrazbo za urbanistično načrtovanje in najmanj po enega načrtovalca z visoko izobrazbo za krajinsko načrtovanje, za načrtovanje komunalne opreme naselij, za načrtovanje prometa in zvez ter za ekonomske analize.

Glede na to, da zakon o gozdovih v 14. členu določa, da se prostorski deli gozdnogospodarskih načrtov sprejemajo po določbah predpisov o urejanju prostora, naj v informacijo opišem potek sprejema, kot je določen v zakonu o urejanju naselij in drugih posegov v prostor ter zakonu o planiranju v prehodnem obdobju. Dodatno so v oklepaju faze, ki sicer niso predpisane z zakonom, se pa pogosto pojavljajo v praksi ali so se izkazale za koristne.

- (Občinska strokovna služba pripravi strokovna gradiva za program priprave.)

- Župan določi program priprave.

- Izdelovalec pripravi osnutek plana / PUP.

- Župan ugotovi skladnost plana z republiškim planom in zakonom oz. skladnost PUP z občinskim planom.

- Župan odredi javno razgrnitev in določi datum javne razprave.

- Občinska uprava ali krajevne skupnosti organizirajo javno razgrnitev in javno razpravo, ki traja najmanj en mesec.

- (Občinska uprava prevzame zapisnike o javnih obravnavah in knjige z mnenji, pripombami in predlogi iz javne razgrnitve).

- (Izdelovalec pripravi strokovna stališča k pripombam in predlogom – Utemeljitev: tako župan svoje odločitve podpre s strokovnimi argumenti, ni pa strokovnih stališč obvezan upoštevati.)

Bolj ustrezná rešitev od PUP za gospodarske enote se mi zdi državni predpis o posegih v gozd (po tipih gozdov). Seveda pa bi morali dopustiti možnost, da v posameznih območjih, kjer to narekujejo posebne razmere, lokalni predpis določa dodatne ali drugačne pogoje. Državni predpis o posegih v gozdove bi bil obvezujoč tudi za izdelovalce PUP. Ta predlog pa naj nikakor ne vodi v nadaljnjo centralizacijo (ki ji v Sloveniji sledimo v zadnjih letih na številnih področjih in s tem krnimo lokalno iniciativo), temveč le racionalizacijo.

V prehodnem obdobju pa priporočam, da gozdarski strokovnjaki pripravijo smernice, kaj naj določajo PUP v območjih gozdov in v njihovi neposredni okolici. Smernice naj po različnih tipih gozdov (varovalni, posebnega pomena – po različnih namenih) opredeljujejo vrste posegov in optimiranje oblike posega oz. način izvedbe (tu mislim predvsem na ureditve, ki preprečijo erozijo, kadar gre za poseg v pobočje ipd., torej ne na oblikovanje kot doseganje estetske kvalitete).

Koristna bi bila tudi informacija prostorskim planerjem in občinskim službam za urejanje prostora o novostih, ki jih je na področju urejanja prostora uvedel zakon o gozdovih.

Načrtovanje razvoja podeželja

The Planning of Countryside's Development

Anton PROSEN *

Izvleček

Prosen, A.: Načrtovanje razvoja podeželja. Gozdarski vestnik št. 9/1996. V slovenščini, cit. lit. 8.

V prispevku avtor razpravlja o vlogi sektorskih planov ter o vlogi celovitega planiranja prostora. Navedeni so pretekli načini obravnave podeželja in evropske usmeritve. Poudarjena je potreba po sodelovanju pri izdelavi sektorskih planov in celostnih prostorskih planov.

Ključne besede: podeželje, prostorsko planiranje, sektorski plani.

Synopsis

Prosen, A.: The Planning of Countryside's Development. Gozdarski vestnik No. 9/1996. In Slovene, lit. quot. 8.

The issue of the article is the role of district plans and that of integral spatial planning. The approaches practised in the past in dealing with the countryside as well as European trends are presented. The co-operation in the elaboration of district plans and integral spatial plans has been emphasized.

Key words: countryside, spatial planning, district plans.

UVOD

INTRODUCTION

Pri nas se v strokovnih krogih še vedno sprašujemo, ali posegamo v naš prostor načrtno ali stihijno in ali imamo sploh razvito načrtovanje prostora? Če pogledamo petdesetletno obdobje po drugi svetovni vojni, ko se je načrtovanje prostora začelo intenzivno razvijati po svetu in pri nas v vseh svojih segmentih, bi lahko odgovorili na zastavljeni vprašanji pozitivno. Primerjava z državami Evropske unije pa nam vendarle vzbudi določene pomisleke. Prostor pojmuje danes kot omejeno dobrino in to spoznanje je vzrok graditve novega sistema načrtovanja prostora, ne le urbanege temveč tudi podeželskega. Če smo strokovno pozornost dolgo let usmerjali predvsem na mestna naselja in infrastrukturne objekte, je nujno posvetiti večjo pozornost celotnemu prostoru.

Parcialni in neuskkljeni posegi so odraz nerazvitega celostnega načrtovanja (planiranja) in urejanja prostora. Posledice takšnega ravnanja se močno kažejo v pode-

želskem prostoru oziroma v pokvarjeni krajinski sliki. To je vzrok, da postaja tematika načrtovanja in urejanja podeželskega prostora vse aktualnejša.

Vloga in pomen kmetijstva ter gozdarstva – panog, ki gospodarita z večjim delom podeželskega prostora, sta se spremenili, vendar ostaja njuno poslanstvo v bistvu nespremenjeno. Obe panogi se morata nenehno prilagajati tehničnemu napredku in tako slediti razvoju celotnega narodnega gospodarstva. Ob tem pa naj ne bi zanemarili svojih pomembnih vlog; sta namreč oblikovalca, vzdrževalca in negovalca kulturne krajine ter varuha izboljšanja naravnih prvin, kot so tla, voda in zrak. K temu naj bi pripomogla nova spoznanja o pomenu in funkcijah podeželskega prostora ter nove metode načrtovanja in izpeljave ob pomoči novih metod dela, ki ima za cilj urejeno in negovano krajino, ki je tudi prvi pogoj za razvoj nekaterih dejavnosti, predvsem oddiha in rekreacije. Da dosežemo te cilje je nujno začeti delo interdisciplinarno in ne ozko sektorsko ali parcialno. Vedno se ob tem spoznanju pojavlja dilema načrtovalcev, do kolikšne mere prepustiti načrtovanje strokovnjaku iz "sektorja" in kakšna je vloga "planerja" pri "discipliniranju" ter usmerjanju strok.

* Doc. dr. A. P., Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Katedra za prostorsko planiranje, 1000 Ljubljana, Jamova 2, SLO

Našteto je predvsem posledica neuveljavljenega sistema celostnega ali integralnega planiranja v prejšnjem in sedanjem družbenem sistemu in tehnokratske metode uveljavljenja moči in nedelovanja demokratičnih metod dela pri posegih v prostor. V nadaljevanju želimo to problematiko na kratko osvetliti.

CILJI IN METODE NAČRTOVANJA PO- DEŽELJA

GOALS AND METHODS IN COUNTRYSIDE PLANNING

Danes vse manj delimo prostor na urbani in ruralni (podeželski), predvsem iz razlogov, ker so raziskave pokazale, da gre za tako močno prepletenost dejavnosti in funkcij, predvsem pa za urbanizacijo podeželja oziroma prenos nekaterih "mestnih" dejavnosti na podeželje, da je strogo coniranje prostora na državni in regionalni ravni nesmiselno. Načrtovanje na lokalni ravni pa mora sloneti na ustrezni delitvi urbanih in ruralnih območij. Pa vendar se velikokrat sprašujemo, kaj je pravzaprav podeželje? V strokovni literaturi srečamo razlage, ki podeželski prostor določajo zgolj kot nekaj, kar je nasprotje urbanemu prostoru in je to območje zunaj mest (Marinko, 1978:20), območje med velikimi mestnimi aglomeracijami (Klemenčič, 1982:24) ter urbanih celotami. Srečamo tudi take razlage, kot: podeželje je območje ekstenzivne rabe prostora v nasprotju z intenzivni rabo, pri kateri prevladujejo urbani elementi.

Podeželje je pravzaprav vsak del pokrajine, kjer prevladujejo podeželska naselja, njive, travniki, pašniki, gozdovi, hoste in vode. Ali drugače povedano, tam kjer je človek skozi stoletja ustvaril kulturno agrarno krajino. Kljub današnji raznolikosti oblik pridobivanja dohodka in zaposlovanja podeželskega prebivalstva, je osnovna značilnost podeželskega prebivalstva v nasprotju z mestnim v njihovih delno še ohranjenih tesnejših medsebojnih odnosih in v neposrednem odnosu do zemlje (Mayer, 1964: 57) in do narave sploh. Danes pojmujeemo podeželje mnogo širše, saj le-to prevzema mnoge funkcije, pomembne za celotno družbo. Podeželje je območje naseljevanja

prebivalstva in razvijanja nekaterih industrijskih dejavnosti, območje infrastrukturnih omrežij in naprav (Vrišer, 1982: 13-14), območje za turizem in rekreacijo, območje za pridobivanje surovin, vode itn. Z razvojem podeželja v ekonomskem, socialnem in prostorskem smislu se je vsebina tega pojma menjala, saj podeželje izgublja svojo nekdanjo podobo ter notranjo strukturo, ki se kaže v naslednjem: zmanjšanje števila delovnih mest v kmetijstvu le na nekaj odstotkov, lokacija industrije in koncentracija naselitve na eni strani ter praznjenje podeželskega prostora, opuščanje obdelovalnih manj kvalitetnih kmetijskih zemljišč in njihovo zaraščanje, drobljenje posesti in pozidava nižinskih površin na drugi strani. Prihod "mestnih" dejavnosti na podeželje povzroča torej na eni strani praznjenje, na drugi koncentracijo, kar se odraža v fizionomiji, funkciji, strukturi naselij ter negativnih vplivih na okolje.

Našteti procesi ne potekajo enakomerno in istočasno, zato nastajajo različni "tipi" podeželja, zato tudi ni mogoče uporabiti iste določitve za celoten podeželski prostor, potrebno je upoštevati različne kriterije.

Najnovejše raziskave kažejo, da podeželski prostor razpolaga še z ustreznimi neizkoriščenimi možnostmi (človeškimi, materialnimi in naravnimi), ki jih je mogoče izkoristiti v korist podeželja in celotne družbe ob ustreznih pogojih. Same strukturne spremembe v nekem nacionalnem pogledu zahtevajo razvoj v podeželskem prostoru, seveda v dovoljenih mejah.

Cilji načrtovanja razvoja podeželja so bili skozi dolgo obdobje po drugi svetovni vojni enačeni predvsem z modernizacijo kmetijstva, posebno v zaostalih kmetijskih območjih. Danes menimo, da je načrtovanje razvoja multidisciplinarna naloga in tudi razvoj kmetijstva ne sme biti enosektorski, potreben je integralni, večsektorski in teritorialni postopek. Nadalje so rešitve vezane na preobrazbo mreže vaških naselij, združevanje več vasi v večja naselja, kjer se ustvarijo pogoji za racionalno razporeditev vaških oskrbnih centrov, koncentracija stanovanjske gradnje ter razvoj družbene in kulturne infrastrukture in ne nazadnje ustvarjanje zdravega, nekonfliktnega in estetskega okolja,

ki je pogoj za razvoj posameznih dejavnosti.

V dosedANJI planerski praksi so se pri planiranju in urejanju podeželja v glavnem uveljavili trije postopki (Bičanić, 1964: 3-23):

a) ruralno planiranje kot planiranje rabe zemljišč (fizično planiranje prostora) nekega območja, to je ruralno planiranje kot nasprotje urbanega planiranja – ta metoda je uporabna predvsem na regionalni in lokalni ravni in kot podlaga za integralno planiranje;

b) ruralno planiranje v smislu planiranja vasi in njene okolice kot prostorske enote – ta metoda se je uveljavila predvsem pri načrtovanju razvoja na temelju prenove vasi ter pri kompleksnem preurejanju prostora z agrarnimi operacijami;

c) ruralno planiranje kot celovito ali integralno planiranje družbenih in ekonomskih dejavnosti na podeželju.

V Evropi se je začelo uveljavljati načelo integralnega razvoja podeželja z idejo o policentričnem razvoju v sedemdesetih letih, namen je bil zagotoviti podeželskemu prebivalstvu določeno raven uslug in s tem postopno odpravljati razlike med mestom in vasjo. V tem obdobju je uradna politika namenjala veliko pozornost ohranjanju kmetijskih zemljišč za intenzivno kmetijstvo. Cilj je bil obvarovati dobra kmetijska zemljišča pred urbanizacijo in ekstenziviranjem, tako so lahko zagotavljali velika vlaganja in investicije ter rast pridelave. Vse to je vplivalo na propad malih kmetij in krepitev oziroma povečanje posameznih, ki so za to imele pogoje. Le večje površine je bilo dovoljeno pogozditi.

V praksi se je pri nas pogosto dogajalo, da pri načrtovanju podeželja ni bil upoštevan noben od naštetih postopkov. Neredko se je urejanje podeželja preprosto enačilo z razvojnim načrti posameznega sektorja (kmetijstva) oziroma s posameznimi občasnimi akcijami. Dolga leta pa so se podeželska naselja urejala po načelih in metodah urbanističnega planiranja (Vrišer, 1978: 309). Tak urbani način želimo odpraviti šele v zadnjih letih. Žal pa strokovna javnost predolgo čaka na sistemske rešitve, ki bodo osnova za nadaljnje delo.

Današnja prizadevanja v Evropski uniji

pa so usmerjena v to, da bi vendarle ohranili poseljeni ter vzdrževani podeželski prostor ob znatnem ekstenziviranju kmetijske pridelave in ob podpori vseh vladnih resorjev. Zato se vse več govori o modelih razvoja in poselitve v podeželskem prostoru.

V nadaljevanju pogledimo, kakšno vlogo ima gozdarska stroka pri načrtovanju razvoja podeželja.

VLOGA GOZDARSKE STROKE PRI NAČRTOVANJU RAZVOJA PODEŽELJA

THE ROLE OF FORESTRY IN COUNTRYSIDE'S DEVELOPMENT PLANNING

V državah Evropske unije je politika razvoja gozdarske stroke tesno povezana z varstvom zemljišč in naravnih virov. To pravzaprav ne preseneča, saj se uvršča v ta delokrog celotna politika do naravnih virov s številnimi problemi, kot so kmetijska zemljišča, gozdna zemljišča, naravna območja, surovine in podtalnica. Politika varovanja in porabe naravnih virov je izražena v sektorskih zakonih o rabi zemljišč in sektorskih programih. Le-ta pa se izvaja s celostnim urejanjem podeželskega prostora in z vodenjem politike na regionalnem nivoju. Ta politika pa je odraz spremenjene in dogovorjene kmetijske politike v Evropski uniji ter ciljev izboljšanja nacionalne ekološke politike (Enemark, 1996). Reforma skupne kmetijske politike ima za posledico, da so vse države sprejele različne odredbe o pomoči pri pogozdovanju, ekstenziviranju in ekološkem izboljšanju kmetijskih zemljišč, kar ocenjujejo, da bo imelo vse to velik vpliv na podeželski prostor v prihodnosti.

Izvedba strukturne politike v Evropski uniji naj bi slonela na posameznem kmetijskem posestvu, temu namenajo podporo, če se le-to odloči za pogozditev in spreminjanje posameznega dela kmetijskih zemljišč v trajno praho. Večina držav pa le meni, da bi moral biti to bolj globalni način in okviru nacionalne politike urejanja podeželskega prostora s ciljem zmanjšanja obdelovanih površin ob tesni povezavi s politiko Evropske unije ob povečanih prizadevanjih za obnovo ekoloških in naravnih značilnosti v ruralnih območjih s sredstvi celostnega planiranja rabe zemljišč na regionalnem nivoju.

ju, namesto, da se osredotoči na posamezno kmetijsko posestvo. To pa pomeni pospešen načrtni postopek pri načrtovanju in urejanju podeželskega prostora z vključitvijo politike okolju prijazne uporabe zemljišč za kmetijstvo in drugo rabo.

Prizadevanja za pogozdovanje imajo v omenjenih državah za cilj proizvodnjo lesa, pridobivanje dodatnih površin za rekreacijske namene kot tudi ustvarjanje življenjskega prostora za pristoživečo favno in floro.

Sistem načrtovanja podeželja je bil v nekaterih državah uveden tako, da so posamezni sektorji gospodarili z določenim prostorom, ki je bil razglašen s planom kot "prednostno območje" (območja kmetijskih zemljišč, območja gozdov, območja surovin, vodovarstvena območja, naravovarstvena območja idr.). Tako so bila nekatera območja rezervirana za kmetijstvo, nekatera za izkoriščanje surovin, nekatera pa kot posebna naravovarstvena območja. To je bila osnova za upravljanje s prostorom. V devetdesetih letih se je s sprejemom obsežnih ekoloških ukrepov ta sistem sektorskega planiranja izkazal delno za prezahtevne in pravzaprav tudi za nepotrebne. Nepotrebne predvsem vsled vse večjega prepletanja posameznih dejavnosti med seboj, predvsem pa zato, ker so sektorji vsa nesoglasja začeli usklajevati predvsem na regionalnem nivoju. Ta ugotovitev pa ni preprečila, da sektorji ne sodelujejo pri nastajanju planov, predvsem z osnovnim kartiranjem naravnih resursov, kar je temelj za uskladitev interesov v planih in na podlagi planov za nadaljnje gospodarjenje in upravljanje na določenem območju ter izdelavi sektorskih načrtov in programov.

Iz teh tujih ugotovitev se vendarle lahko naučimo, da bo morala v prihodnje planerska stroka zaupati posamezna strokovna dejanja (sektorjem) in sama odigrati predvsem vlogo usklajevalca in koordinatorja pri razreševanju nesoglasij ter zastopati tiste javne interese, ki jih ne pokriva noben sektor. Zapisano se da uresničiti le ob spoznanju, da vsi dosedanja sistemi prostorskega načrtovanja v Sloveniji niso preprečili parcialnih in sektorskih postopkov ter realizacij na škodo celostnih.

ZAKLJUČEK CONCLUSION

Podeželju kot pomembnemu ekološkemu območju nismo dolga leta posvečali ustrezne pozornosti, izdelani niso bili niti kriteriji za vrednotenja tega prostora. Kriteriji bi morali biti izdelani za posamezne sektorje, skupni oziroma nacionalni kriteriji in cilji pa za urejanje vsega prostora.

Omenjeno je bilo, da posamezne države posvečajo vse večjo skrb tudi metodologiji načrtovanja in urejanja podeželskega prostora na temelju trajnostnih (spremenljivih) principov in s poudarkom na ureditvi in sanaciji okolja. Ne gre več le za varovanje posameznih območij in biotopov, temveč tudi za sanacijske ukrepe, renaturacije, zasaditve, ozelenitve ustvarjanje biotopov, ureditve rekreacijskih površin. Vse to ima za cilj ustvariti pogoje za zdravo (uravnoteženo) in čisto okolje ter temelje za razvoj dejavnosti, kot so rekreacija in turizem. Ob naštetem pa ima pomembno vlogo ravno gozdarska stroka, ki je na področju varstva narave storila v Sloveniji največ s sonaravnimi metodami gospodarjenja v gozdovih. To bi morala izkoristiti in se uveljaviti kot vzdrževalec in negovalec krajine na celotnem prostoru ob sodelovanju z drugimi strokami.

Po našem mnenju bo vendarle potrebno storiti nekaj premikov, tako na področju metodologije planiranja (načrtovanja) kot tudi na področju nastajanja sektorskih osnov in planov. V današnjem času nam to omogočajo skupne podatkovne podlage, ki se izražajo v obliki geografskih in zemljiških informacijskih sistemov. Vse to pa ne bo dovolj, če ne bomo dosegli boljšega izobraževanja na področju načrtovanja prostora tako v sektorjih kot tudi v strokah, ki menijo, da so edine sposobne prevzemati naloge s področja načrtovanja oziroma planiranja prostora.

Žal pa je avtor tega prispevka redka izjema, ki zagovarja metodologijo načrtovanja prostora ob sektorskem sodelovanju. Čas bo pokazal, ali je ta metodologija prava. Tisti, ki trdijo, da je v Sloveniji minil čas sektorskih načinov dela, dovoljujejo največje posege v prostor brez ustreznih celostnih planskih aktov, torej parcialno in ozko v interesu posameznega sektorja.

POVZETEK

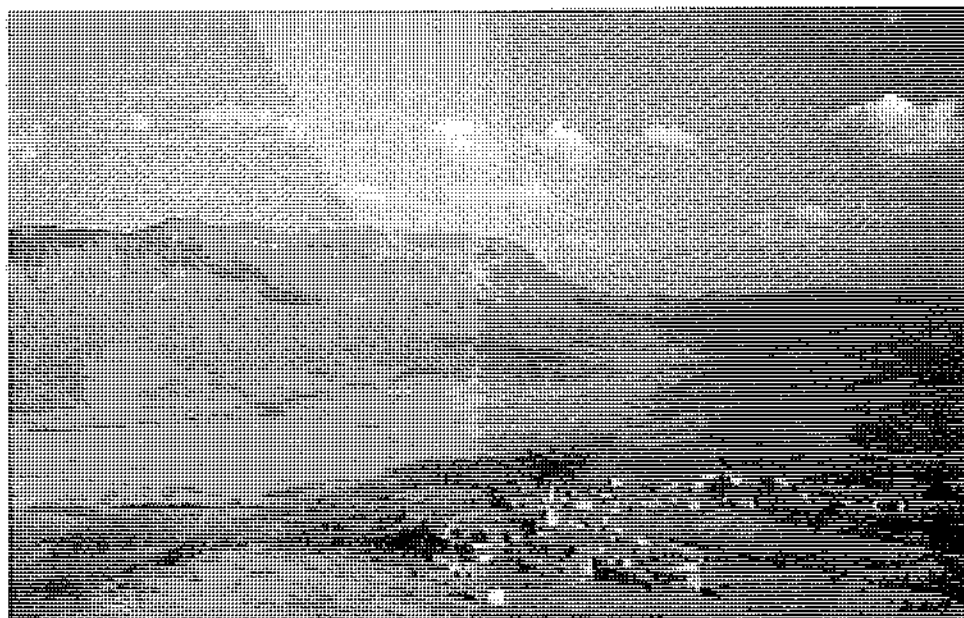
Z razvojem podeželskega prostora so se začeli ukvarjati strokovnjaki v razvitih evropskih državah v času, ko so se začeli umirjati migracijski tokovi v sredi sedemdesetih let. Zgostitvene urbane aglomeracije z vsemi spremljajočimi negativnimi vplivi na človeka in okolje (naravo) ter vse večje razlike v življenjskem standardu med podeželjem in mestom so povzročale konfliktno stanje v družbah. Ker pa vendarle zavzema podeželski prostor v posamezni državi pretežni del prostora in ima le-ta pomembno družbeno funkcijo, so planerski strokovnjaki začeli bolj pozorno usmerjati razvoj v podeželskem prostoru. Skrb za urejanje in nego podeželskega prostora so skozi stoletja imele posamezne dejavnosti – sektorji (kmetijstvo, gozdarstvo, vodno gospodarstvo ...), danes pa naj bi nad tem prostorom bdele tudi druge dejavnosti, ki bi svoje potrebe in zahteve po prostoru usklajevale v okviru integralnih planov razvoja. Ob tem se pojavlja vse več dilem, kakšno vlogo imajo posamezni sektorji, ki so največji uporabniki podeželskega prostora in kakšen pomen imajo njihove strokovne podlage ter njihovi

sektorski plani pri razvoju podeželskega prostora. V prispevku smo želeli osvetliti prav slednje in nakazati vlogo sektorskega in integralnega planiranja podeželskega prostora s poudarkom na gozdarski stroki.

VIRI

1. Bičanić, R. (1967): Tri koncepcije ruralnog planiranja; revija "Sociologija sela" št. 5-6, Zagreb.
2. Enemark, S. (1996): Spatial planning systems in Denmark; Aalborg University, Aalborg, Denmark.
3. Klemenčič, M. (1982): Nekatera teoretska izhodišča pri proučevanju podeželja; Geografske značilnosti slovenskega podeželja, Gradivo za posvetovanje geografov ob 60-letnici GD Slovenije, Ljubljana.
4. Marinko, J. (1978): Razvoj in revitalizacija slovenske vasi (metodologija vrednotenja in sprejemanja izhodišč za revitalizacijske posege v ruralnih naseljih); FAGG, Ljubljana.
5. Mayer, K. (1964): Ordnung im laendlichen Raum; Stuttgart.
6. Prosen, A. (1987): Planiranje podeželskega prostora; FAGG, Ljubljana.
7. Prosen, A. (1993): Sonaravno urejanje podeželskega prostora; FAGG, Ljubljana.
8. Vrišer, I. (1978): Regionalno planiranje; Mladinska knjiga, Ljubljana.

Foto Špela Habič: Vipavska dolina

Presoje vplivov na okolje pri načrtovanju gozdnih prometnic

Environmental Impacts Procedures in Forest Land Access Development

Robert ROBEK*

Izvleček

Robek, R.: Presoje vplivov na okolje pri načrtovanju gozdnih prometnic. *Gozdarski vestnik št. 9/1996*. V slovenščini s povzetkom v angleščini, cit. lit. 16.

Sestavni del gospodarskih gozdov je tudi omrežje gozdnih prometnic, katerih gradnja in raba lahko povzročata znatne motnje v gozdnih ekosistemih. Nastajajoča zakonodaja s področja posegov v prostor predvideva izdelavo presoj vplivov gozdnih cest na okolje, vendar bo potrebno njihov vsebino in obliko še določiti. V prispevku predstavlja avtor vrste in obseg motenj, ki spremljajo transport lesa ter dosedanje prakso pri uporabi PVO v gozdarstvu. Na praktičnem primeru so na podlagi analize negativnih vplivov prikazana vsebinska težišča aktivnega varovanja gozdnih ekosistemov pri prihodnjem odpiranju gozdov. Predstavljena so strokovna izhodišča za načrtovanje gozdnih prometnic, ki jih je potrebno uveljaviti v strokovnih in upravnih okoljih.

Gljučne besede: gozdarstvo, načrtovanje prometnic, transport lesa, presoja vplivov na okolje.

1 UVOD

1 INTRODUCTION

Zgodovino človeške civilizacije je mogoče opisati tudi kot zgodovino človekovih posegov v naravno okolje in ena prvih tarč njegove razdiralne moči je bil prav gozd. Gozdni prostor je še danes pod pritiskom različnih dejavnosti, ki pa poleg razdiralnih sil vse bolj stopnjujejo tudi skrb za njegovo ohranitev in razvoj. Predmet našega zanimanja bo gospodarski gozd, ki v Sloveniji

Synopsis

Robek, R.: *Environmental Impacts Procedures in Forest Land Access Development*. *Gozdarski vestnik No. 9/1996*. In Slovene with a summary in English, lit. quot. 16.

An integral part of managed forests is also forest land access network, their construction and utilization representing high disturbance within forest ecosystems. The new legislation dealing with environmental impacts foresees the assessment regarding environmental impact of forest roads yet their contents and form will still have to be defined. The article deals with the types and scope of the impact caused by wood transportation and presents the application of EIA in forestry up till now. Based on the analysis of negative impact a practical example shows the emphases of active forest ecosystem protection in the future forest opening. Professional concepts as to forest communication planning are presented; the former will have to be put into effect in professional and administration bodies.

Key words: forestry, access development, wood transport, environment impact assessment.

prevladuje. Dostopnost v tak prostor je nujna in prvi pogoj za gospodarjenje z gozdom ter koriščenje dobrin in vrednot, ki jih gozd daje. Že Leibundgut (LEIBUNGUT 1971) je slikovito poudaril: 'Nega gozda implicira gozdno cesto'. V slovenskih razmerah zagotavljamo odprtost gozdov s sistemom trajnih in začasnih gozdnih prometnic. Čeprav je nastalo omrežje po prometno-tehničnih elementih prilagojeno transportu lesa, pa je po funkciji, ki jo v prostoru opravlja, pomembna dopolnitev javnega omrežja cest. Obstoječe omrežje, ki je nastalo načrtno v okviru sistema gozdnogospodarskega načrtovanja, z ekološkega in ekonomskega vidika ni optimalno, zato ga bo potrebno tudi v prihodnje spreminjati in dograjevati.

* Mag. R. R., dipl. inž. gozd., Gozdarski inštitut Slovenije, 1000 Ljubljana, Večna pot 2, SLO

Z oblikovanjem nove zakonodaje na področju načrtovanja posegov v prostor se tudi v Sloveniji uvaja formalni sistem postopkov za presojo vplivov na okolje (PVO). Spremembe zadevajo tako vsebino kot tudi obliko načrtovanja odpiranja gozdov z grajenimi prometnicami, zato se pred gozdarstvo postavlja vprašanje, kako uveljaviti specifičnosti odpiranja gozdov pri presojah njihovih vplivov na okolje, da le-te ne bodo samo formalno-upravni postopki, temveč učinkovito strokovno usmerjanje za zmanjševanje konflikta med varovanjem narave in razvojnimi imperativi (KENNEDY 1994). Pričujoči prispevek želi opozoriti na nekatere posebnosti sodobnega odpiranja gozdov, ki bi jih morali pri snovanju novih strokovnih in upravnih rešitev upoštevati.

2 PVO – VAROVALNO IN NAČRTOVALNO ORODJE

2 EIA – PROTECTIONAL AND PLANNING TOOL

Presoja vplivov na okolje (PVO, orig. EIA – environment impact assessment) je generičen pojem, s katerim označujemo administrativni proces pri realizaciji razvojnega projekta v prostoru in niz analitičnih postopkov za identifikacijo, napovedovanje in vrednotenje njegovih vplivov. Prav zaradi te njegove večpomenski in vpetosti v različne družbene sfere je težko v kratkih obrisih predstaviti zgradbo PVO, ki bi zadovoljila vse. Stanje in razumevanje delovanja PVO v Sloveniji je dodobra zmedel zakon o varstvu okolja, ki je težišče postopkov PVO prenesel na (d) strateško raven, s tako imenovanimi študijami ranljivosti okolja in celovitimi presojami vplivov na okolje.

Da bi se izognili razlaganju nedorečene zakonodaje, hkrati pa omogočili bračcu razumevanje jedra PVO kot ga pojmuje Evropa, bomo predstavili sistem postopkov na primeru cestne infrastrukture (- - - 1992). PVO je praviloma dvostopenjski sistem načrtovalskih postopkov, s katerim po načelih multidisciplinarnosti, javnosti in celovitosti presojamo alternative načrtovanih posegov, z vidika najmanjše spremembe naravnih razmer in največjih vrednosti varovanja okolja. **Prvo stopnjo imenujemo tudi strateška raven.** Te presoje zajemajo poveza-

ve s socioekonomskimi posledicami posegov in se praviloma izvajajo na regionalni ali nacionalni ravni, pretežno s kvalitativnimi metodami, ki odražajo načela PVO, uveljavljena na projektni ravni. **Drugo stopnjo imenujemo projektno raven** in zajema posamezne projekte oziroma posege. PVO na projektni ravni izvaja po naročilu investitorja pooblaščená pravna ali fizična oseba z namenom pridobitve dovoljenja za poseg. Poteka v dveh korakih: predhodna presoja in glavna presoja. Pri vsaki izmed njih se izdela poročilo, ki zajema naslednje vsebinske sklope:

- opis tehnoloških značilnosti posega, vključno s predstavitev variant;
- opis zatečenega stanja okolja pred posegom (ničelno stanje) po posameznih sestavinah (zrak, voda, tla, gozd, krajina, ...) vključno z obstoječimi obremenitvami, izkazanimi s količinskimi in kakovostnimi kazalci;
- ocena pričakovanih vplivov na okolje pri posameznih variantah, vključno s predstavitev metode vrednotenja variant;
- predstavitev izbrane variante z opisom tehnologije, izbranih materialov in vplivnega območja ter navedbo prizadetih oseb;
- opis omilitvenih ukrepov za izbrano varianto, vključno s programom spremljanja stanja sestavin okolja;
- povzetek poročila s sklepno oceno, ki je razumljiv širši javnosti;

Namen predhodne presoje je ugotoviti potreben obseg raziskav v glavni presoji oziroma potrditi, da za načrtovani poseg zadošča že poročilo v okviru predhodne presoje. Postopki PVO so torej sestavni del načrtovanja posega, izdelana poročila pa služijo za pridobitev dovoljenj za poseg. Obvezne podlage projektnim PVO so strateške PVO.

Na koncu tega kratkega pregleda postopkov pri PVO je potrebno poudariti, je tako obsežna shema smiselno prilagojena vrsti posega, konkretnim značilnostim okolja in številu vpletenih subjektov.

3 ZAKAJ PVO PRI ODPIRANJU GOZDNEGA PROSTORA?

3 WHY EIA IN FOREST ACCESS DEVELOPMENT?

Prometa, ki se odvija po gozdnih promet-

nica je malo, zato je glavni vir negativnih vplivov sam čas gradnje prometnice. Najbolj izrazite in najbolj daljnosežne so motnje biotopa, zlasti gozdnih tal. Ocenjujemo, da znaša skupna površina motenih tal zaradi grajenih prometnic v naših gozdovih vsaj 5 % površine gospodarskih gozdov (ROBEK 1994). To pa še ni vse. Novejše raziskave o obsegu talnih motenj vzdolž negrajenih prometnic v naših gozdovih kažejo, da znaša površina motenih tal zaradi traktorskega spravila lesa po brezpotju še dodatnih 5-10 % površine gozdov (ROBEK KOŠIR 1996).

Transport lesa v gospodarskih gozdovih ostaja večfazen proizvodni proces z znatnim obsegom in s kompleksnimi posledicami, zato ne preseneča, da se je gozdarstvo že v sedemdesetih letih seznanilo z idejo in postopki presoje vplivov gozdnih prometnic na okolje (TELLER 1977). Čeprav ima transport lesa vse glavne negativne značilnosti javnega prometa, pa je v osemdesetih letih vsaka stroka razvijala svoje postopke za varovanje okolja pri posegih v prostor. Gradbeniki so PVO razvijali prek nadzora investicijskih projektov (WORLD BANK 1991), gozdarstvo pa z izdelavo in uveljavitvijo sistema odpiranja gozdov na strateški (DOBRE 1984, PFISTER 1988) in projektni ravni (IGLG 1982).

Za devetdeseta leta je značilno, da se postopki PVO metodološko uredijo in določijo standardi na mednarodni ravni (OECD 1994). V Sloveniji se za konkretne projekte javne cestne infrastrukture taka prilagojena metodologija uporablja tudi za javne ceste nižjih kategorij (ROTAR 1994), neglede na dejstvo, da potrebne zakonodaje še ni. Gozdarstvo v Evropi se na vključevanje PVO v načrtovanje odpiranja gozdov odziva v zelo velikem razponu. Nekatere evropske države postopke PVO za projekte novogradenj gozdnih cest privzemajo v celoti (Švica), druge (Avstrija) pa PVO dodajajo gozdarske regulative in postopke podvaja-jo (SEDLAK 1996). Čeprav so danes prostorski informacijski sistemi v vse širši rabi, njihova praktična uporaba pri načrtovanju odpiranja gozdov ostaja skromna, verjetno predvsem zaradi nesorazmerja med potrebnim vložkom za oblikovanje podatkovnih zbirk ter njihovo učinkovitostjo v detajlu.

Prav tako je očitno (HEINIMANN 1996), da je potrebno presojo vplivov gozdne prometnice na naravno okolje razširiti tudi na področje potreb in sprejetosti posega celotnega lokalnega prebivalstva (SIA – social impact assessment – študijah socialnih vplivov), kar je bilo upoštevano tudi pri dosežanju odpiranju slovenskega podeželja. Načela PVO so si že izborila domovinsko pravico v gozdarski stroki, sedaj pa nas čaka oblikovanje formalnih postopkov.

4 ZNAČILNOSTI IN PROBLEMI PRIHODNJEGA ODPIRANJA GOZDOV

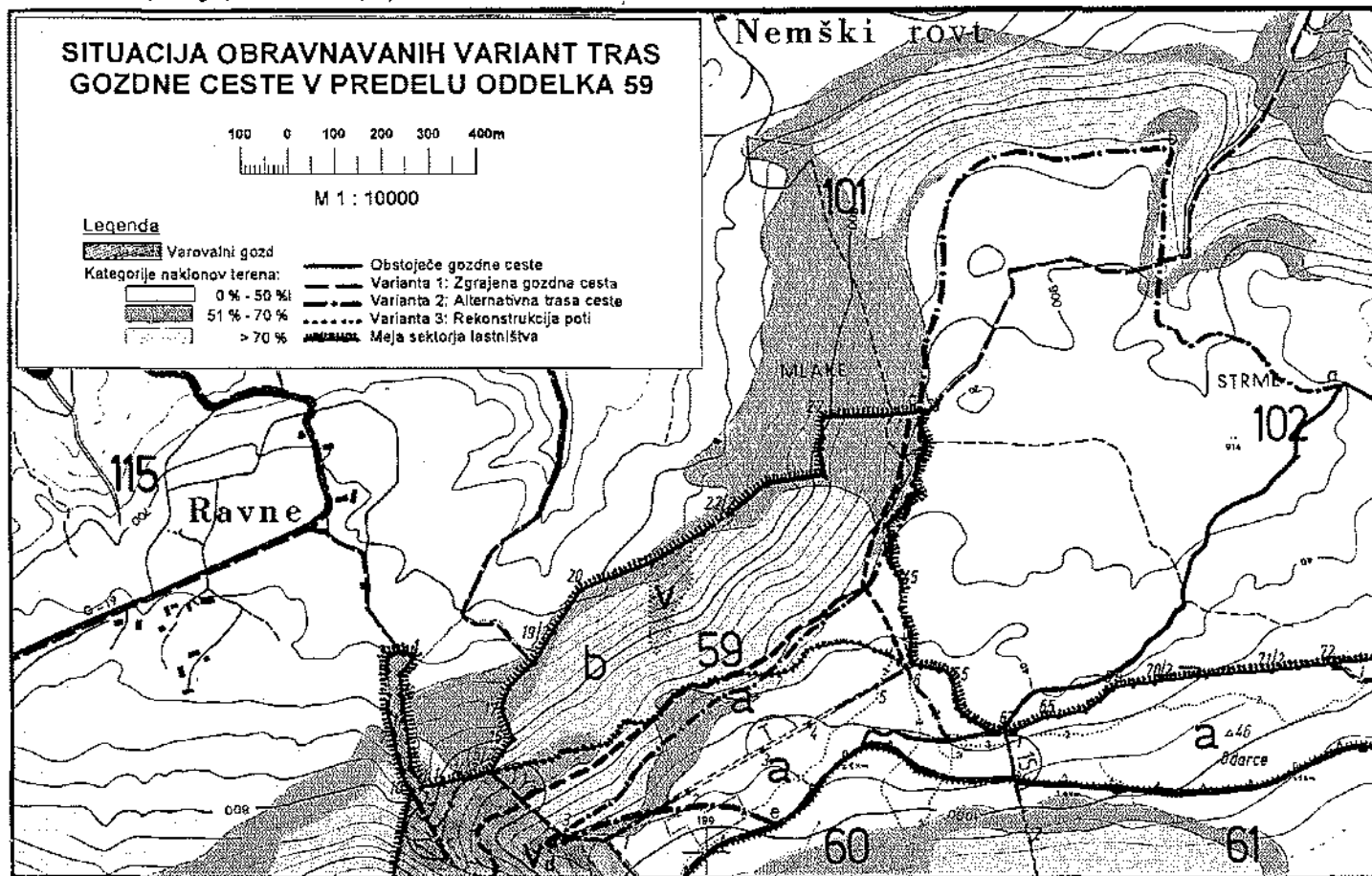
4 CHARACTERISTICS AND CHALLENGES OF THE FUTURE FOREST OPENING-UP PROCESS

Snovanje sprememb na področju načrtovanja odpiranja gozdov brez temeljitega vpogleda v lastno realnost nima pravega smisla, zato smo v okviru znanstvenega projekta 'Mnogonamenska raba in okolju prilagojeno dograjevanje omrežja gozdnih prometnic' spremljali in ovrednotili motnje tal ob gradnji gozdne ceste v bližini Triglavskega narodnega parka. Terenske in lastniške razmere projektne naloge so prikazane na sliki 1. Projekt predstavlja tipičen primer sodobnega odpiranja gozdov, ker:

- zajema z vidika naravnih danosti težke terene,
- narekuje odpiranje gozdov različnih kategorij lastništva,
- predstavlja kapilaro v sistemu cest, kjer je mogoče cesto nadomestiti z eno ali več vlakami.

Načrtovanje posega je na strateški ravni potekalo ob obnovi načrta gozdnogospodarske enote Notranji Bohinj. Tehnična dokumentacija (LAKOTA 1994) za projekt ustreza projektu B (IGLG 1982), kar pomeni, da je izvedbeni projekt izdelan na osnovi korigirane ničelnice. Gradnjo je izvajal gradbeni obrat Gozdnega gospodarstva Bled v letu 1995 s čelnim odstrelom hribine ter kombinacijo bagerskega in buldožerskega oblikovanja planuma (slika 2). Projektno dokumentacijo smo dopolnili s tremi alternativami izvedene trase, ki so bile položene ter označene na terenu in so imele naslednje značilnosti:

Slika 1: Grafična predstavitev projekta odpiranja in zahtev projektne naloge gradnje gozdne ceste v Rižce.
 Picture 1: The opening up situation and project in forest wood construction to Rižce.

Alternativa 1: Izvedena trasa, ki odpira samo državne gozdove.

Alternativa 2.1: celostna varianta odpiranja predela gozdov nad vasjo Nemški rovt odpira kompleks zasebnih in državnih gozdov.

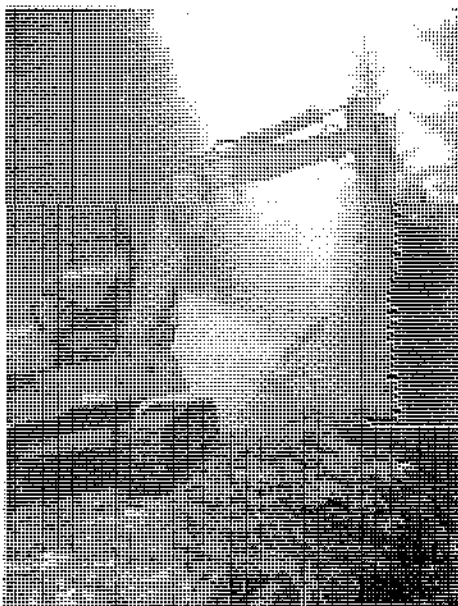
Alternativa 2.2: lastniška varianta predstavlja modifikacijo dela celostne variante in odpira samo državne gozdove v oddelku 59, z možnostjo poznejše dograditve odseka v zasebnih gozdovih. Izdelana je v dveh podvariantah širine voznega cestišča 3m in 4m.

Alternativa 3: rekonstrukcija obstoječe vlake za potrebe vožnje sortimentov pri spravilu lesa.

Izvedena trasa (slika 3) v situacijskem poteku in v površini cestnega telesa ne odstopa bistveno od projektne dokumentacije. To potrjuje, da metoda neposrednega trasiranja korigirane ničelnice na terenu zadošča za pripravo tehnične dokumentacije večine gozdnih prometnic. Primerjave količinskih kazalcev pri presojah vplivov na okolje se po navadi izvajajo prek dolžin in/ali povprečnih tlorisnih površin cestnega telesa za posamezne variante. Tak način je

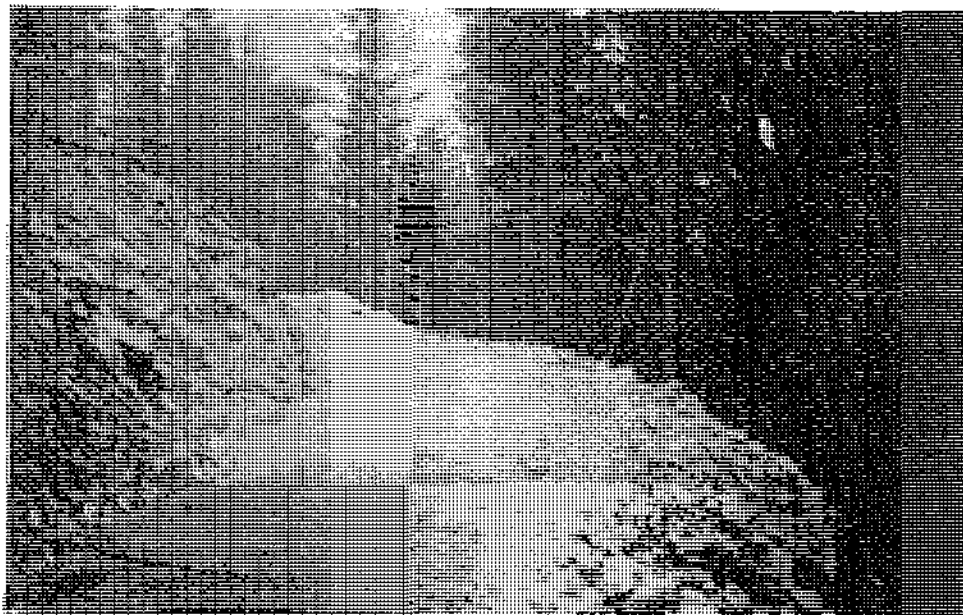
Slika 2: Prikaz uporabljene tehnologije gradnje gozdne ceste v odd. 59

Picture 2: Applied technology at forest road construction in comp. 59

Slika 3: Pogled na motnje tal na normalnem prečnem profilu izvedene trase.

Picture 3: Soil disturbances in normal cross-cut at constructed forest road.

po našem mnenju za strme in nestabilne terene neprimeren. S stopnjevanjem naklona terena se zveza med dejansko površino motenih biotopov in povprečno površino cestnega telesa izgublja, hkrati pa se izgublja tudi smiselnost primerjav med variantami. Pojav je še bolj izrazit, če primerjave izvajamo samo na modelih terena (karte, DMR,...). Variante je na težkih terenih potrebno položiti v realni prostor in izkoristiti mikrolokacije. Tak način poveča kakovost odločitev in zmanjša obseg geotehničnih meritev ter študij drugih vplivov na trasah.

Primerjavo negativnih vplivov alternativnih tras smo izvedli na podlagi izmere elementov prečnih profilov obravnavanih tras in ocene površine motenih tal na izvedeni trasi spremenjenih biotopov z vidnimi spremembami zunanje morfologije gozdnih tal (ROBEK 1994). Za predstavljeni primer prikazujemo primerjavo obsega vidnih motenj tal na grafikonu 1.

Z ozko ekološkega vidika je najustreznejša rešitev rekonstrukcija vlake, v vseh drugih primerih pa je potrebno negativne vplive

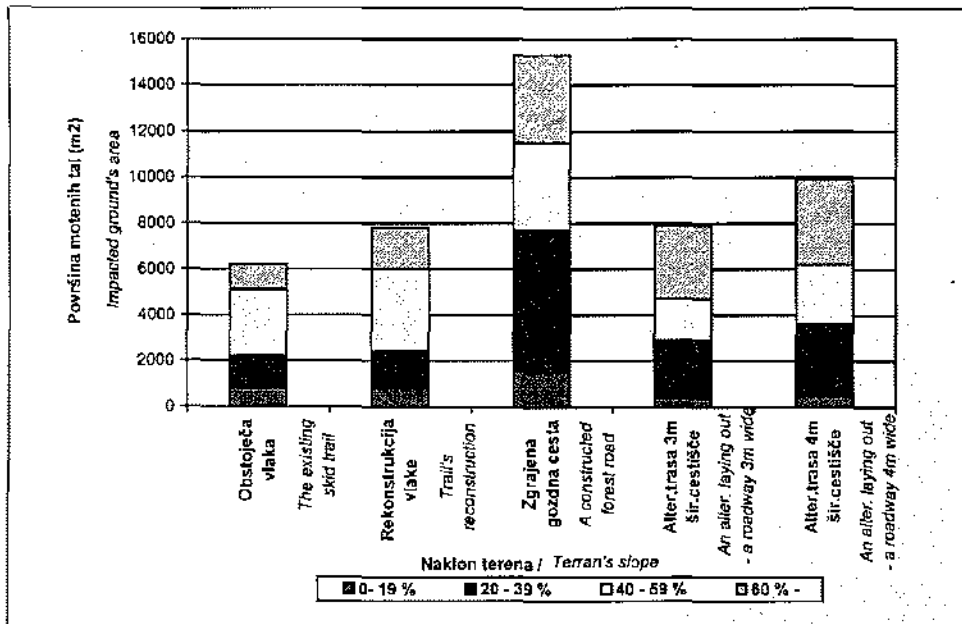
novogradnje prišteti k že obstoječim motnjam v prostoru. Nazorno je prikazano, da že mala odstopanja v situaciji vodijo v drugačne obsege talnih motenj, in to prav zaradi drugačnih terenskih razmer.

Eden od osrednjih problemov transporta lesa v gozdovih je prav kopičenje talnih motenj. Problem se danes zaostrojuje ob dejstvu, da je v Sloveniji prek 250.000 lastnikov gozdov. Mnogi od njih vsak za sebe dograjujejo omrežje gozdnih prometnic, največkrat s podaljševanjem obstoječih traktorskih viak. Pri tem nastaja omrežje, ki za okoliške lastnike in celotni sistem odpiranja določenega predela gozda ni najboljše. Pogosto pa rešitev ni primerna niti za lastnika, saj gleda samo na les, ki ga bo posekal v bližnji prihodnosti.

Predstavljeni primer nazorno osvetljuje problematiko, dileme in težišča pri dograjevanju omrežja gozdnih prometnic v Sloveniji, ki jih lahko strnemo v naslednja spoznanja:

- izbor najboljšega poteka ničelnice gozdne prometnice je tista faza odpiranja gozdnega prostora, pri kateri z najmanjšim vlož-

Grafikon 1: Skupne površine motenih tal za posamezne variante odpiranja oddelka 59 (57 ha).
Figure 1: Area of disturbed soils at different opening alternatives in compartment 59 (57 ha).

kom dosežemo največje učinke pri varovanju okolja;

- pri polaganju variant ničelnice je potrebno upoštevati obstoječe prometnice v predelu odpiranja, prihodnjo tehnologijo spravila fesa in presagati lastniške meje;

- dejanska površina projektiranega telesa prometnice in volumen odkopov v posameznih kategorijah naklona terena so količinski kazalci z ekološko vsebino, s katerimi je mogoče primerjati obseg pričakovanih motenj med variantami tras;

- s tehnologijo gradnje ne moremo popravljati napak predhodnih faz projekta če pa tehnologija ni izbrana in uporabljena primerno, lahko znatno prispeva k dodatni degradaciji okolja;

- pri izdelavi tehnoloških delov gozdno-gojitvenih načrtov je potrebno gradnjo vlak presojati glede na že doseženo raven motenj biotopa in glede na prihodnji koncept odpiranja predela.

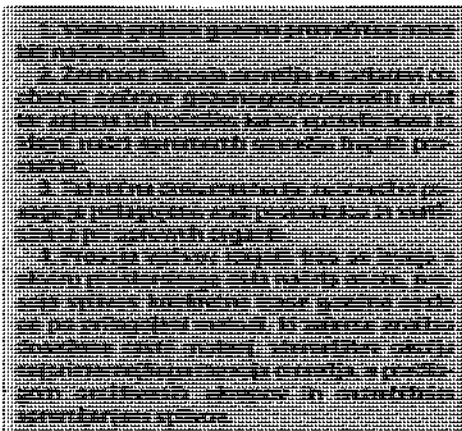
5 PRIPOROČILA ZA INTEGRACIJO POSTOPKOV PVO V PRIHODNJEM ODPIRANJU GOZDOV

5 RECOMENDATIONS FOR EIA INTEGRATION IN FURTHER OPENING-UP PROCESS

Gradbeni posegi pri spreminjanju omrežja trajnih prometnic v gozdovih in agrarni krajini se dogajajo vsakodnevno in neposredno zadevajo manjše število ljudi. Negativni vplivi teh posegov imajo širše razsežnosti ter se kopičijo v že degradiranem prostoru. Z vidika zmanjševanja negativnih posledic prihodnjega dograjevanja omrežja trajnih gozdnih prometnic je načrtovanje ključno dejanje.

Glede na spremenjene zakonske in organizacijske okvire načrtovanja in projektiranja gozdnih prometnic smo leta 1994 organizirali strokovni pogovor o problemih nadaljnega odpiranja gozdov. Na njem so z ekspertnimi mnenji sodelovali predstavniki Gozdarskega inštituta Slovenije, BF-gozdarstvo, Zavoda za gozdove Slovenije in Republiške uprave za ceste. Na pogovoru je bilo ugotovljeno, da nove razmere narekujejo gozdu, gozdarstvu in družbi prilagojene postopke pri načrtovanju gozdnih prometnic, ki jih lahko v celoti razvija in uve-

lavlja samo gozdarska stroka. Na podlagi ekspertnih mnenj in razprave smo oblikovali naslednja strokovna izhodišča (- - - 1994) za nadaljnje delo:

Oblikovana je bila strokovna skupina, katere naloga je uveljavitev izhodišč v okviru gozdarstva in na področju urejanja prostora. Upamo, da bo predstavitev teh stališč naletela na konstruktivne odmeve.

6 SKLEP

6 CONCLUSION

Predstavljeni prerezi stanja in trendov na področju varovanja okolja pri gradnji maloprometnih javnih in gozdnih prometnic zadošča, da sklenemo dilemo, ki je bila nakazana v uvodu prispevka. PVO je v svojem bistvu prilagodljiv sistem aktivnega varovanja naravnega okolja pri posegih v prostor, ki ga je mogoče in potrebno uporabiti pri načrtovanju gozdnih prometnic. Svoj pravi namen bo dosegel samo, če ga bomo smiselno in prilagojeno vgradili v sistem gozdnogospodarskega načrtovanja. V nasprotnem primeru se lahko hitro zgodi, da bo PVO samo birokratska navlaka ali pa polje za izživiljanje posameznikov, ki so odtujeni stroki in problemom.

Povzetek

Sestavni del gospodarskih gozdov je tudi omrežje gozdnih prometnic, katerih gradnja in raba lahko povzročata znatne motnje v gozdnih ekosistemi. Obstoječe omrežje z ekološkega in ekonomskega vidika ni najboljšo, zato ga bo potrebno v prihodnje dograjevati v skladu z zakonodajo na področju posegov v prostor.

V prispevku so prikazani stanje in trendi pri izvajanju PVO pri gradnji gozdnih prometnic v Evropi. Na primeru analize vplivov gradnje odseka gozdne ceste v gorskem svetu so predstavljeni izzivi prihodnjega odpiranja gozdov v Sloveniji, problematiko pa je mogoče posplošiti tudi na druge nekategorizirane in maloprometne javne ceste. Vse te prometnice so lahko znaten poseg v prostor neglede na njihovo dolžino, zato je zanje PVO potrebna, vendar bo potrebno kazalce, postopke in zakonodajo prilagoditi njihovim posebnostim.

Uveljavljanje načrtno in celovite obravnave motenj naravnih ekosistemov pri gradnji maloprometnih prometnic ima zaradi velike količine le-teh znaten pomen, morebitno podcenjevanje tega dela prometnega omrežja lahko vodi v nadaljnjo degradacijo že tako zanemarjenega slovenskega podeželja.

ENVIRONMENTAL IMPACTS PROCEDURES IN FOREST LAND ACCESS DEVELOPMENT

Summary

The inevitable part of managed forests is the network of constructed communications. Their construction and utilisation might have adverse effects on stand and site development. From environmental and economical point of view the present network is not optimal, hence further constructional activities will have to be conducted according to the new corresponding legislation.

In the paper the state and the recent trends in the implementation of the EIA procedures for forest communications in Europe are presented. The major challenges in forest road construction in Slovenia are illustrated with a case study where the impact of road construction has been analysed. Problems can also be generalised to other low-traffic roads, since they all might have a significant impact on the environment. Irrespectively of their length EIA is needed, although adapted indicators, procedures and legislation will be required.

The implementation of the environmental procedures in low-traffic road planning is important due to large amount of these communications. Slovene countryside and natural environment might degrade even more, unless we adapt our tools and rules to this segment of the transport infrastructure and not vice versa.

VIRI

1. Dobre, A. 1984. Model perspektivnega načrta gozdnega cestnega omrežja. l.del:G.e.Litija, Ljubljana, IGLG, 133 s.
2. Heinemann, H. R. 1996. Opening up planning taking into account environmental and social integrity. In: Seminar on environmental and social roads and wood transport, 17 - 22 June 1996, Sinaia, Romania Manuscript, 14 s.
3. IGLG 1982 Smernice za projektiranje gozdnih cest. Ljubljana, IGLG, 63 s.
4. Kennedy, W.V. 1994. Environmental Impact Assessment in International Perspective - Trends and Developments. V: Seminar on Environmental Impact Assessment, Portorož, 12. April 1994, 7s.
5. Lakota, P. 1994 Gozdna cesta: Pod Rižcam - odd. 59, Bohinj. Projekt za gradbeno dovoljenje, Gozdno gospodarstvo Bled, Projektni biro, Bled.
6. Leibundgut, H. 1971 Integrale walderschließung. Forstwiss. Centralblatt, 90.
7. OECD. 1994. Environment impact assessment of roads. Report prepared by an OECD scientific expert group, OECD, Paris 186 s.
8. Pfister, F. 1988. General opening up planning V: Proceedings of IUFRO - Workshop "Accessibility of Mountain Forests", Canton Valais, Switzerland, 28 August - 3 September 1988, s. 134-149.
9. Robek, R. 1994. Vpliv transporta lesa na tla gozdnega predela Planina Vetrh.. Magistrsko delo. Ljubljana, BF-oddelek za gozdarstvo, 132 s.
10. Robek, R. / Košir, B. 1996. Razvoj metode vzorčnega ocenjevanja motenj gozdov pri pridobivanju lesa. V: zbornik posvetovanja "Izzivi gozdne tehnike", 8. maj 1996, Ljubljana, Gozdarski inštitut Slovenije, Ljubljana, s.73-81.
11. Rotar, J. P. 1994 Postopek ocen vpliva na okolje nekaterih cestnih projektov v Sloveniji. V: zbornik referatov 2. slovenskega kongresa o cestah in prometu, Portorož, 26.- 28. oktober 1994, Družba za raziskave v cestni in prometni stroki, Ljubljana.
12. Sedlak, O. 1996. Forest road construction policies in Austria. In: Seminar on environmental sound forest roads and wood transport, 17 - 22 June 1996, Sinaia, Romania Manuscript, 16 s.
13. Teller, H. I. 1977. Environmental impact analysis and forestry activities. Guidelines for watershed management, Rome, FAO, s. 15-25.
14. World Bank 1991. Natural Forest Management. Environmental Assessment Sourcebook. Vol II. Sectorial guidelines, Washington, DC. The World Bank, s. 67-93.
15. - - - 1992 UVP bei Strassenverkehrsanlagen. Anleitung zur Erstellung von UVP-Berichten. Bundesamt für Umwelt, Wald und Landschaft, Bundesamt für Strassenbau..., Bern, maj 1992, s. 16-37.
16. - - - 1994 Zapisnik strokovnega razgovora o načinih bodočega odpiranja gozdnega prostora in graditvi gozdnih prometnic. Tipkopis, Ljubljana 19. 4. 1994, 2 s.